

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Restauroinnin koulutusohjelma / Huonekalurestaurointi

Saila Nyrkkö

SIPPOLAN RUUMISPAARIT ja muita tarinoita viimeiseltä matkalta

Opinnäytetyö 2010

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Restaurointi

NYRKKÖ, SAILA

SIPPOLAN RUUMISPAARIT

ja muita tarinoita viimeiseltä matkalta

Opinnäytetyö

90 sivua + 40 liitesivua

Työn ohjaaja

Diego Carlozzo

Toimeksiantaja

Kouvolan seurakuntayhtymä

Huhtikuu 2010

Avainsanat

hautajaiset, hautajaissaattueet, hautaustavat, hautausvälineet, kirkolliset esineet, konservointi, liitokset, näyttelytilat, paarivaatteet, puhdistus, puunlujitus, restaurointi, ruumispaarit, Sippola, siunaushiekkalapiot

Sippolan ruumispaarit vuodelta 1829 on konservoitu ennen niiden asettamista näytteille Sippolan kirkkoon. Ruumispaarien käyttöhistoria sekä yleisellä että paikallishistoriallisella tasolla on selvitetty, minkä lisäksi on perehdytty muuhun paareihin liittyvään esineistöön, kuten siunaushiekkalapioihin ja paarivaatteisiin. Konservointityössä on huomioitu ei-museoympäristöön sijoitettavan esineen edustamat arvot, näyttelytilan vaikutus materiaalivalintoihin sekä useita konservointieettisiä näkökohtia.

Ruumispaarien ja niihin liittyvien esineiden historiaa ja käyttöä on selvitetty etupäässä kirjallisista lähteistä. Suomalaisten ruumispaarien vertailua varten on koottu kuvamateriaalia seurakunnilta ja museoilta eri puolilta Suomea. Aineistoa on tyypitelty ja analysoitu pyrkien löytämään tyylillisiä, aikakaudellisia ja alueellisia eroja. Käytännön konservointityössä on vertailtu erilaisten konservointimateriaalien ominaisuuksia. Tutkimuksen pääpaino on puunlujituksessa ja jalkojen pitkittäissuuntaisten jatkosliitosten korjaamisessa. Tutkimuksessa on hyödynnetty myös aikaisempia konservointiraportteja ja tutkimuksia. Lisäksi paareille on suoritettu rautaosien stabilointi, liima- ja öljymaalipinnan puhdistus sekä suojalakkaus.

Suomalaisia ruumispaareja on säilynyt runsaasti. Suurin osa paareista on seurakuntien omistuksessa, eikä niistä ole aiemmin tehty kattavaa tutkimusta. Tässä työssä on esitetty tyylillinen yleiskatsaus suomalaisista ruumispaareista eritellen parien väri- ja koristeaiheita, kokoa, muotokieltä ja tekstiaiheita. Sippolan ruumispaareissa on todettu olevan joitakin ainutlaatuisia piirteitä. Konservointityössä on käytetty pääasiallisina materiaaleina synteettisiä polymeerejä. Jatkosliitosten korjauksessa on pohdittu erilaisia rakenneratkaisuja, ja työ on toteutettu käyttäen epoksia ja polyamidimuovia.

Ruumispaarien ja muun hautajaisesineistön tarkastelu on merkittävä osa kansatieteellistä tutkimusta, ja sen kautta voidaan saada tietoa myös yhteiskunnallisista, sosiologisista ja jopa teologisista käsityksistä ja niiden muutoksista. Sippolan ruumispaarien konservointi ja näytteilleasettaminen toimivat hyvänä esimerkkinä hautajaisesineen arvottamisesta ja modernien konservointiteorioiden ja -menetelmien käytöstä.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Restoration

NYRKKÖ, SAILA

THE BIER OF SIPPOLA

– Tales along the Last Journey

Bachelor's Thesis

90 pages + 40 pages of appendices

Supervisor

Diego Carlozzo

Commissioned by

Parish Union of Kouvola

April 2010

Keywords

bier, ceremonial funerary spades, cleaning, conservation, consolidation of wood, funeral, funeral palls, funeral processions in Finland, funerary bier, funerary customs, funerary equipment, joints, restoration, Sippola, spaces of exhibition

The bier of Sippola dates back to 1829 and originates from the parish of Sippola in Kymenlaakso region, South-Eastern Finland. For reference, the bier was compared with other Finnish biers from the 18th and 19th centuries. The context was broadened by examining the traditional use, decoration, storage and symbolism of the biers as well as other death-related objects such as funeral palls and ceremonial spades. Before displaying the bier in the church of Sippola as a museum piece, conservation treatment had to be carried out. It involved consolidation of the legs of the bier damaged by wood-rotting fungi, repair of the sawn-off legs, cleaning the oil paint and distemper surface and stabilization of the corroded iron fittings.

There are many surviving biers in Finland but very few of them have been carefully examined, restored or preserved. The bier of Sippola is to set an example and contribute to the research and understanding of death and death-related objects in all their aspects. The report serves as a case study and offers practical information on conservation methods, materials and their applications.

In order to gain information on other existing biers, several parishes and museums were contacted throughout Finland. Some introductory and speculative generalizations were made based on this narrow sampling. The historical context was derived from mainly literary sources but also by deduction from the verbal and pictorial reference. The conservation treatment was analyzed from practical bases. The methods were tested in practice before use and previous case studies were revised for the use of materials.

The bier of Sippola was found to be of a common model amongst Finnish biers, with some uncharacteristic features. Synthetic polymers were used as the main conservation materials and some innovative applications were found. The contemporary meaning and symbolism of a death-related object being on display was also discussed alongside some matters of conservation ethics.

SISÄLLYS

KÄSITELUETTELO	6
1 JOHDANTO	7
1.1 Viimeisellä matkalla koettua: katsaus seminaarityöhön	9
1.2 Viimeisen matkan alku: tutkimusmenetelmät	13
2 RUUMISPAARIEN TYYLIPIIRTEITÄ SUOMESSA	15
2.1 Paarivaate	16
2.2 Koristeaiheet ja värit	19
2.3 Tekstiaiheet	23
2.4 Yhteenveto	26
3 RUUMISPAARIEN NÄYTTILLEASETTAMINEN	30
3.1 Ruumisparien arvot ja merkitys: miksi muistaa kuolevansa	30
3.2 Ruumisparien perinteiset säilytystilat	34
3.3 Sippolan kirkko näyttely-ympäristönä	36
4 RUUMISPAARIEN KONSERVOINTI	41
4.1 Katkaistujen jalkojen konservointi	44
4.1.1 Puunlujitus	47
4.1.2 Jatkosliitosten korjaus	52
4.2 Paperi	58
4.3 Rautaosat	60
4.4 Puhdistus ja suojaus	64
5 SIUNAUSHIEKKALAPION TARINA	71
6 MATKAN PÄÄ: LOPPUSANAT	73
LÄHTEET	79
Kirjalliset lähteet	79
Painamattomat lähteet	83
Internet-lähteet	84
Orientoivat lähteet	86

LIITTEET

- Liite 1. Suomalaisia ruumispaareja
- Liite 2. Dokumentointikuvat ruumispaareista
- Liite 3. Ruumispaarien dokumentointi ja vauriokartoitus
- Liite 4. Mittapiirustukset
- Liite 5. Puumateriaalin kosteusmittaukset
- Liite 6. Sippolan kirkon lämpötila ja kosteus
- Liite 7. Ruumispaarien sijoittelu Sippolan kirkossa
- Liite 8. Siunaushiekkalapion dokumentointi
- Liite 9. Materiaaliluettelo

KÄSITELUETTELO

Arkkupeite	Käytettiin ruumisvaunuissa tai -kärryissä peittämään arkku. Saattoi olla tarkoitusta varten erityisesti valmistettu tai mikä tahansa tumma kodin tekstiili. Ks. myös paarivaate.
Häkkyri	Paarivaatekehikko: taivutetusta puusta valmistettu, ruumispaareihin kiinnitettävä kehikko, johon paarivaate pingotettiin. Tyypillinen Pohjanmaalla.
Katafalkki	Siunauskoroke arkun alla. Nykyään usein kiinteä osa kirkon tai siunauskappelin sisustusta, ei viedä ulkotiloihin. Myös pyörällistä välinettä, jolla vainaja siirretään ruumisautoon ja/tai hautausmaalle, voidaan kuitenkin kutsua katafalkiksi. Ks. myös ruumispaarit.
Koulu	Liittyy vainajan viimeiseen matkaan hautausmaan portilta haudalle; usein kiinteä koroke hautausmaan läheisyydessä, jolle arkku laskettiin, ennen kuin sitä lähdettiin kantamaan haudalle.
Läpikäytävä	Hautausmaan porttirakennus tai kellotapulin alakerta, tyypillinen Länsi-Suomessa. Saatettiin käyttää ruumispaarien säilytystilana. Ks. myös parihuone.
Memento mori	Lat. <i>Muista kuolevasi</i> . Nk. memento mori -esineet olivat Euroopassa yleisiä makaabereihin kuolemaan liittyvin kuva- ja tekstiiliteoksia koristeltuja esineitä, joita esiintyi sekä kirkollisissa että maallisissa kulttuurissa.
Parihuone	Ruumispaarien säilytystila hautausmaan läheisyydessä, saattoi toimia myös varastorakennuksena ja ruumishuoneena, tyypillinen Itä-Suomessa. Parihuone saattoi myös olla läpikuljettava. Ks. myös läpikäytävä.
Paarivaate	Käytettiin ruumispaarien päällä peittämään arkku, joissain tapauksissa myös arkun alla. Kallisarvoinen, seurakunnan omistama tekstiili, saatettiin käyttää myös ruumisvaunuissa. Ks. myös arkkupeite.
Ruumispaarit	Jalalliset kantopaarit, joita käytettiin vainajan kantamiseen yleensä siunauspaikalta haudalle. Saattoivat palvella myös siunauskorokkeena. Ks. myös katafalkki.
Siunaushiekkalapio	Pienikokoinen lapio, jota käytettiin hautajaisissa siunaustilaisuudessa. Siunaushiekkalapiolla otettiin erityisestä siunaushiekka-astiasta – jos sellainen oli – hiekkaa, jota käytettiin rituaalisesti siunauksessa. Tunnetaan myös nimellä siunausmultalapio, esinetyyppi on edelleen olemassa.

1 JOHDANTO

Ruumispaarit ovat kuoleman esine. Niitä on käytetty kantamaan vainajaa; elotonta ruumista. Ne ovat olleet läsnä siinä välitilassa, jossa joukostamme jo poistunut henkilö on vielä selittämättömällä tavalla olemassa. Ne ovat taittaneet useampia viimeisiä matkoja kuin yksikään elävä olento. On kulunut yllättävän vähän aikaa siitä, kun vielä uskottiin, että vainaja saattoi palata haudan takaa. Uskottiin myös, että vainajaa koskettaneet esineet, kuten ruumispaarit, olivat imeneet itseensä kalmaa, jotain pahaa ja pelättävää, joka saattaisi olla tarttuvaa. Muiden muassa näistä syistä, tai kenties niistä huolimatta, kuolema oli entisinä aikoina merkittävä tapahtuma. Se oli väistämätön osa elämää, ja siihen liittyi runsaasti paitsi rituaaleja, myös erilaisia esineitä.

Sippolan ruumispaarit oli vuosikymmeniä sitten jätetty yksinäiseen hautakappeliin. Moderni yhteiskunta halusi tulla kuolemattomaksi eikä halunnut kuoleman merkitsemän esineen muistuttavan sitä vääjäämättömästi. Tässä opinnäytetyössä tulen pohtimaan ruumispaarien merkitystä ja arvoa sekä ennen että nyt. Omalta osaltani sekaannun historian kulkuun: ruumispaarit oli jo päätetty poistaa yhteisön keskuudesta, kun minä päätin tuoda ne vielä kerran ulos hautakappelistaan. Esine on Kouvolan seurakuntayhtymän omistuksessa, ja työssäni haastan myös seurakunnan tahot pohtimaan kanssani ruumispaarien edustamia arvoja ja käsitteitä; kyseisen kuoleman esineen merkitystä seurakuntalaisten elämässä nykyään. Kertomus siitä, kuinka tutustuin Sippolan ruumispaareihin, ja mitä kaikkea ne ovatkaan jo ehtineet tarinoida minulle, löytyy seminaarityöstäni Sippolan ruumispaarit – seuranasi viimeisellä matkalla (Kymenlaakson ammattikorkeakoulu 2009). Seminaarityöhön palataan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Ruumispaarien asettaminen näytteille ja kohtelu museoesineenä sisältää paljon muutakin kuin filosofista pohdintaa ja esineen arvottamista. Jo hajoamistilassa olevan esineen valmistelu omaa muistotilaisuuttaan varten tulee sisältämään rajujakin konservointitoimenpiteitä, joista osa toistaa perinteistä kaavaa, osa on uudistusmielisempiä. Kirkko näyttely-ympäristönä asettaa omat vaatimuksensa myös konservointimateriaaleille ja -menetelmille, joita tulen testaamaan, ja dokumentoimaan tuloksia myös tulevien sukupolvien käyttöön. Paarien sijoittelua tarkastelen myös historiallisesta näkökulmasta, ja selvitän, missä ruumispaareja yleensä on säilytetty ja miksi. Näyttely-

ympäristössä huomioidaan erityisesti esineen arvottaminen ja merkityssisältö muualla kuin museoympäristössä.

Olen jo seminaarityössäni alkanut kartoittaa suomalaisten ruumispaarien tyylipiirteitä, ja tuota työtä jatkan ja täydennän opinnäytteessäni. Ruumispaareihin liittyy myös muita esineitä, kuten paarivaate ja siunaushiekkalapio, jollainen Sippolan ruumispaarienkin mukana kulkee. Pysin selvittämään myös näiden esineiden historiaa ja merkitystä hautajaisseremoniassa, tutkimuksen pääpainon ollen kuitenkin itse ruumispaareissa. Hautajaiskulttuuria ja kuoleman sosiologiaa yleisesti, sekä muuta hautajaisesineistöä, uskomuksia ja rituaaleja, jotka eivät kiinteästi liity edellä mainittuihin esineisiin, ei sisällytetä tähän työhön. Tutkittavat esinetyypit painottuvat ajallisesti 1800-luvulle, ja niiden historia muilta osin on jätetty vähemmälle huomiolle. Tarkastelen etupäässä suomalaisia esineitä, ja keskityn näin ollen luterilaiseen kulttuuripiiriin.

Konservointityön tavoite on suorittaa museoesineen konservointi ammattimaisesti ja tapaukseen soveltuvin materiaalein niin, että esine näytteillä ollessaan ilmentää omaa aikaansa ja alkuperäistä käyttötarkoitustaan. Koska alustava konservointisuunnitelma oli jo olemassa (ks. liite 3/8), materiaalien ja työtapojen valinnasta on ollut suuntaa-antavaa tietoa jo työn alkuvaiheessa. Käytännön konservointityössä tarkastelen tiettyjen synteettisten materiaalien sovellutuksia historiallisessa kohteessa. Työn painotus on puuaineksen lujituksessa, jalkojen jatkosliitosten korjaamisessa ja käytettyjen materiaalien vertailussa. Puunlujituksen yhteydessä on vertailtu kahta yleisesti lujituksessa käytettyä synteettistä hartsia (Paraloid B72 ja Mowilith 30), jatkosliitosten tapauksessa erilaisia muovilaatuja ja rakenneratkaisuja sekä niiden toimivuutta kyseisessä kohteessa. Tutkimusosiossa pyrin luomaan ruumispaareille ja niihin liittyville esineille laajemman kontekstin ja tekemään selvitystä seikoista, jotka edesauttavat esineiden säilymistä ja ovat sovellettavissa myös muihin tapauksiin. Esinetyyppien taustatutkimuksella pyrin selvittämään esineiden alkuperäistä käyttötarkoitusta, ympäristöä ja kontekstia, ja sitä kautta Sippolan esineistön tavanomaisuutta tai harvinaisuutta.

Näiden lisäksi tavoitteenani on saada yleisö ajattelemaan kuolemaa uudella – tai vanhalla – tavalla. Vaietun asian pohdiskelu voi nykyäänkin tehdä siitä vähemmän ahdistavan ja tuoda sen kiehtovat puolet esiin. Jos kuolemaa on aiheena hankala lähestyä, Sippolan kirkossa voi omin silmin nähdä Sippolan ruumisparit, jotka nyt vihdoin ovat päässeet lepoon. Jos olen onnistunut konservoimaan esineen sen ansaitsemalla kunnioituksella ja arvokkuudella, nuo parit lepäävät siinä ikuisuuteen palsamoituna, rehellisenä muistona kaikista niistä vainajista, jotka niiden päällä ovat maanneet. Niiden katseleminen saa ajattelemaan mennyttä aikaa ja ammuin kuolleita ihmisiä – heitä, jotka ovat tehneet sen, mikä meillä vielä on tekemättä. Vain eläytymällä kadonneeseen kulttuuriin voi todella ymmärtää edes osaa siitä, ja toivon, että tämän yhden esineen kautta voin omalta osaltani tarjota mahdollisimman monelle tuon elämyksen.

1.1 Viimeisellä matkalla koettua: katsaus seminaarityöhön

Seminaarityöni Sippolan ruumisparit – seuranasin viimeisellä matkalla (Kymenlaakson ammattikorkeakoulu 2009) toimii johdantona ja taustoituksena opinnäytetyökonaisuudelle. Alun perin löysin ruumisparit sattumalta uteliaisuuden saadessa minut kurkistamaan ohikulkumatkalla von Daehnin hautakappelin ikkunasta sisään (kuva 1). Kuolema käsitteenä ja myyttinä kiehtoo minua suuresti, samoin kuin kuolemaan ja uskontoon liittyvä esineistö, joten minulle ennestään tuntematon kuoleman esine oli ihana haaste, ja mikä parasta, se tarvitsi myös käytännön restaurointia ja konservointia. Idea parien pelastamisesta oli siis lähtöisin minulta, mutta seurakunta lähti nopeasti yhteistyöhön mukaan.

Kuva 1. Sippolan ruumisparit von Daehnin hautakappelissa marraskuussa 2008 (Nyrkkö 2008).

Seminaarityöni on tapaustutkimus Sippolan ruumispaarien historiasta sekä ruumispaarien käytöstä yleisesti. Vainajan viimeiseen matkaan liittyvistä esineistä on työssä esitelty ruumispaarien lisäksi myös katafalkki, ja näiden esineiden käyttöä ja historiaa on vertailtu sekä suomalaisesta että kansainvälisestä näkökulmasta. Sippolan ruumispaarien tekijä ja muita ajankohtaan liittyviä taustatietoja on myös selvitetty. Ruumispaarit on dokumentoitu huolellisesti sanoin, valokuvoin ja mittapiirustuksin (liitteet 3 ja 4), ja niille on tehty sekä kuvallinen että sanallinen vauriokartoitus. Restaurointi- ja konservointisuunnitelma sisältää sekä materiaalitestejä että eettistä pohdintaa. Seuraavissa kappaleissa kerron lyhyesti seminaarityön tuloksista.

Ruumispaarien käyttöhistoria esinetyyppinä on pitkä. Ruumispaarit (engl. bier, ruots. likbår) muistuttavat jalallisia sairaspaa-reja, ja ne on tarkoitettu ruumiin tai arkun kantamiseen. Jo muinaisesta Egyptistä sekä antiikin Kreikasta ja Roomasta tunnetaan vastaavia esineitä. Alun perin paa-reilla kannettiin nimenomaan ruumista. 1000-luvulla arkkuhautaus oli suosittua vain yläluokan keskuudessa, ja 1200-luvulla oli yleisesti tapana kääriä vainaja käärinliinoin. Tästä tavasta juontaakin täsmällinen nimitys ruumispaarit, joita joissain yhteyksissä kutsutaan myös hautapaareiksi. Yläluokan paarit saattoivat olla hyvinkin komeat ja näyttävät, ja niitä kannettiin tai vedettiin vau-ruissa näyttävissä hautajaiskulkueissa. Myöhemmin yleistyi tapa kantaa myös arkkua paa-reilla. Pohjoismaisista ruumispaareista löytyy mainintoja jo keskiajalta muun muassa piispa Henrikin ja Ruotsin kuningas Maunu Ladonlukon hautajaisten yhteydestä. Paarit hävisivät käytöstä 1900-luvun alussa, mihin palataan luvussa 2.4. Paarien käyttötarkoitus on ollut vaihteleva, ja niitä on käytetty myös korokkeena arkun alla siunaustilaisuudessa, mikä on saattanut aiheuttaa sekaannusta termin katafalkki kanssa. Katafalkit ovat suomalaisissa kirkoissa edelleen käytössä yleensä kiinteinä siunausko-rokkeina arkun alla. Euroopassa katafalkit tunnetaan erityisesti roomalaiskatolisella alueella, missä ne ovat 1500-luvulta eteenpäin muodostuneet suuriksi ja näyttäviksi muistomerkeiksi. Ruumispaarit korvannutta pyörällistä välinettä kutsutaan nykyään usein katafalkiksi (ks. kuva 20, s. 28). (Rimpiläinen 1971: 27, 45, 46; ks. myös Nyrkkö 2009: 8–13.)

Sippolan ruumispaarit on valmistunut vuonna 1829 sippolalainen talollinen ja kuudennusmies Esaias Matinpöika (1802–1863). Paarien päädyissä olevat kyltit tekijätietoineen esitellään tarkemmin luvussa 2.3. Myös Sippolassa yleistyi 1700-luvun lopulla tapa haudata vainajat kirkkoa ympäröivään kirkkomaahan. Kirkon lattian alle hautaa-

minen kiellettiin Suomessa etupäässä hygieniasyistä 1770-luvulla, minkä jälkeen ruumispaarit yleistyivät, koska matka siunauspaikalta haudalle piteni. Lattian alle hautaamista harjoitettiin kuitenkin yleisesti varsinkin pienemmissä kappeleissa, ja vasta vuoden 1879 terveydenhuoltolaissa säädettiin ehdoton maahanhautaaminen. Lattian alle hautaamista rajoitti myös sen korkea hinta, niin sanottu multaraha. (Aaltonen et al. 2005: 51; Häyhä 1983: 37, 38.)

Sippola erotettiin omaksi itsenäiseksi seurakunnakseen vasta vuonna 1864, joten vuonna 1829 Sippola kuului vielä Vehkalahden emäseurakuntaan, ja paarit päätyivät vuonna 1737 rakennettuun Sippolan vanhaan kirkkoon, joka sijaitsi nykyisen kirkon läheisyydessä. Vanhaa kirkkoa laajennettiin ja kunnostettiin vuosina 1813–1826, ja ympäröivän kirkkomaan täytyttyä otettiin uudelleen käyttöön vanha hautausmaa vuonna 1828. Tämä niin sanottu alahautausmaa sijaitsi Sippolan ensimmäisen, 1600-luvun lopulla rakennetun kappelikirkon lähellä nykyisen von Daehnin kappelin lähituntumassa. (Castrén 1916; Hellgren 1957; 206–208, 341–343.) Viimeistään tällöin ruumispaarit todennäköisesti päätettiin hankkia, ja niistä onkin Vehkalahden kirkonkassan tilikirjoihin merkitty maksetuksi 12 pankkoruplaa (Oinonen 2009).

Paarit ovat saattaneet olla käytössä vielä Sippolan nykyisen kirkon (valmistunut vuonna 1897) alkuaikoina. Von Daehnin hautakappeli valmistui vuonna 1890, ja kapteeni A. L. von Daehn haudattiin sinne vuonna 1893. Kappeli on ollut käyttämättömänä siitä asti, kun von Daehnin suku muutti pois Sippolasta vuonna 1899, joten on mahdollista, että paareja on säilytetty siellä vuosisatojen taitteesta saakka. (Kymenlaakson rakennuskulttuuri 1992: 54; Siraste 1994: 30.) Niiden säilyttämisestä tai käytöstä muissa tiloissa ei ole säilynyt minkäänlaista merkintää. Kappelissa paarit olivat kärsineet kosteusvaurioista, maalin rapautumisesta ja lahosta (tarkempi vauriokartoitus liitteessä 3). Jalat oli tuntemattomasta syystä sahattu poikki ja liitetty kömpelösti takaisin. Paarien siirtämisessä kappelista ammattikorkeakoulun tiloihin oli huomioitava museoitavan esineen rakenteellinen heikkous sekä lämpötilan ja kosteuden vaihtelut. Siirto tehtiin vaiheittain, etteivät nopeat muutokset aiheuttaisi materiaalin tai rakenteen hajoamista.

Alkuperäisiksi pintakäsittelyaineiksi määritettiin shellakalla suojattu musta liimamaali jaloissa ja sivupuissa, arkunaluslaudoissa ja koristeaiheissa harmaa liimamaali sekä myöhemmin päällemaalatuilla valkoisilla alueilla (jalkojen päät, päätyjen sorvatut koristeaiheet ja kantoaisojen nupit) öljymaali. Liimamaaliin viittasivat maalin vesiliukoi-

suus ja tyypillinen liituuntuminen. Sideaine varmistettiin biureettitestillä, jossa näytteelle tiputettiin 2 % kuparisulfaattiliuosta (CuSO_4) ja 5 % natriumhydroksidiliuosta (NaOH). Mikroskooppitarkastelussa erottui violetti väri, joka kertoi näytteiden sisältävän proteiinia. Mustaa pigmenttiä tutkittiin FTIR-analyysillä. Testatuista pigmenteistä luumusta oli lähinnä paareissa käytettyä pigmenttiä, mutta täyttä varmuutta ei saatu. Mustien ja valkoisten pigmenttien tunnistaminen ja erottaminen toisistaan on hankalaa ja aikaa vievää, ja koska se ei itse työn kannalta ollut ehdottoman välttämätöntä, pigmenttien jatkoanalyysit päätettiin rajata ulos myös opinnäytetyöstä. IR-analyysi ja oranssi UV-fluoresenssi viittasivat mustan maalin päällä olevaan shellakkaan. Poikkileikkausnäytteiden perusteella todettiin valkoisilla alueilla olevan kolme pintakäsittelykerrosta, joista alimmainen on todennäköisesti samaa hieman harmahtavan sävyistä liimamaalia kuin arkunaluslaudoissa. Alin kerros on myös suojattu shellakalla, ja päälle on sivelty myöhemmin valkoinen öljymaali. Päälimmäinen kerros oli öljymaalille tyypilliseen tapaan krokotiilinnahkapinnalla, ja liukeni isopropanoli-ammoniakki-vesi-seokseen. Pintakäsittelylle suoritettut testit ja poikkileikkauskuvat löytyvät liitteistä 3/10–3/12.

Alustavan konservointisuunnitelman lähtökohtana on ollut se, että museoitavalle esineelle tehdään vain välttämättömät toimenpiteet, joilla pyritään takaamaan sen säilyminen. Katkaistujen jalkojen korjaaminen on radikaali, mutta välttämätön konservointitoimenpide suurikokoisen esineen rakenteen vakauttamiseksi. Esineen pinta puhdistetaan ja suojataan, mutta siihen ei lisätä retusointeja eikä siitä poisteta eletyn elämän merkkejä. Alustavien puhdistustestien perusteella voidaan kuivapuhdistuksen lisäksi käyttää vesipohjaista puhdistusgeeliä. Tulevan näyttelykäytön kannalta on tärkeää, että paareista näkyy, mihin ja miten niitä on käytetty. Tarkoitukselliset päällemaalaukset säilytetään historiallisina kerrostumina, sillä ne eivät oleellisesti muuta esineen kokonaisilmettä. Mitä enemmän esineeseen liittyvää historiaa on pääteltävissä ainoastaan katsomalla sitä, sen parempi. Alustava restaurointi- ja konservointisuunnitelma löytyy liitteestä 3/8 ja siihen tullaan palaamaan toimenpiteiden yhteydessä.

1.2 Viimeisen matkan alku: tutkimusmenetelmät

Ruumisparien historia, merkitys nyky-yhteisölle ja niiden konservointi muodostavat kokonaisuuden, joka on yksittäinen tapaus. Työssäni pyrin selvittämään, onko tämä nimenomainen tapaus tyyppiesimerkki vai eroaako se merkittävästi muista vastaavista tapauksista. Tulen tutkimaan jo olemassa olevaa aineistoa muista ruumispaareista ja niihin liittyvistä tapauksista. Tämä aineisto on hajallaan kirjallisissa lähteissä, ja monet päätelmät tulevat perustumaan myös suullisiin tiedonantoihin ja henkilökohtaisiin johtopäätöksiin. Varsinkin konservointityön osalta tämä yksittäinen tapaus voi toimia esimerkkinä ja alustavana aineistona jatkotutkimuksille ollen siten yleistettävissä ja sovellettavissa.

Tapaustutkimukselle on luonteenomaista, ettei sitä voida tehdä irrallaan tietystä yksittäisestä tilanteesta. Ruumisparien tapauksessa pyrin kuvailemaan, ymmärtämään ja selittämään paitsi esineen muotoa ja materiaaleja konkreettisesti, myös sen historiaa, käyttöä ja merkitystä. Toisin sanoen pyrin selventämään esineen ja siihen liittyvien valikoitujen esineiden ja ilmiöiden muodostamaa kontekstia. (Syrjälä 1994: 11; Yin 2003: 13.) Historiallinen tapaustutkimus voidaan erottaa omaksi lähestymistavakseen (Merriam 1988: 24), ja työssäni pyrinkin historian kautta kuvaamaan esinetyypin ja sen katoamiseen johtaneiden asenteiden ja käytäntöjen muutosta. Kuitenkin tutkimukseni painottuu nykyhetkeen ja siihen, millaisina parit koetaan juuri tällä hetkellä niiden nykyisessä ympäristössä. Tulen pohtimaan, miten ruumisparit ilmentävät omaa aikaansa nykyään. Miten niiden edustamat arvot on huomioitava parien sijoittelussa? Miten parien sijoitus vaikuttaa konservointimateriaaleihin? Miten ja millä menetelmillä voin parhaiten saada parit ja niiden välittämän tiedon säilymään? Miksi paareja ei enää käytetä? Miksi ne nykyään halutaan konservoida ja asettaa näytteille? (Yin 2003: 5–7.)

Ennako-oletuksenani on, että ruumisparien esineellinen merkitys on korostuneempi nykykatsojalle, kun taas omiana aikanaan niillä oli käyttöarvon lisäksi myös symbolinen merkityksensä. Nykyihmiselle kolkko esine edustaa ruumiillista kuolemaa, pelottavaa ja vaiettava asiaa. Parien ollessa vielä käytössä niihin tiivistyi ajatus vainajasta henkilönä, ja hänen viimeisestä matkastaan ja saattamisestaan lepoon. Parien historiallista kontekstia ei voida tarkastella täysin objektiivisesti, eikä suuria, tunteita herättäviä asioita, kuten kuolemaa, tarvitsekaan voida. Oma henkilökohtainen näkemykseni

tulee väistämättä vaikuttamaan siihen loppupäätelmään, jonka aineistoni perusteella paarien merkitysisällöstä muodostan. (Syrjälä 1994: 15; Strauss & Corbin 1998: 65.)

Tiedonkeruu tapahtuu suurelta osin kirjallisista lähteistä. Ruumispaareista esinetyypinä ei ole olemassa aiempaa tutkimusta, mutta esimerkiksi Krista Pollari on tarkastellut kirkollisen esineistön merkitystä opinnäytteessään Seurakunnan arvo- ja taideesineiden dokumentointi (Jyväskylän yliopisto 2008). Hautajaisesineistöä puolestaan on tutkinut muun muassa Kaarina Katiskoski pro gradu -tutkielmassaan Ruumislauta ja arkku: Suomen maaseudun kansanomaiset hautajaiskäytännöt 1870–1930 (Turun yliopisto 1976). Marita Kykyrin opinnäytetyö Viimeinen matka osana suomenkielisen luterilaisen maaseutuväestön hautajaiskäytännön v. 1860–1930 (Turun yliopisto 1987) sivuaa myös omaa aihettani, ja käytän hänen tutkimustuloksiaan hyödyksi omassa tiedonkeruussani (ks. tarkemmin luku 2). Paikantaakseni ruumispaareja eri puolilta Suomea olen yhteydessä seurakuntiin ja museoihin. Kyseessä ei kuitenkaan ole virallinen keruukysely, vaan tiedonannot perustuvat vapaamuotoisiin tiedusteluihin, joista kerätty aineisto on etupäässä kuvamateriaalia. Saatuja tuloksia pyrin vertailemaan ja löytämään säännönmukaisuuksia ja alueellisia eroja. Tähän sovellan aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin periaatteita eli tyypittelen ja jaottelen aineiston osaksi jo ennalta tiedettyjen käsitteiden, osaksi aineistosta uutena nousevien käsitteiden mukaan (Sarajärvi & Tuomi 2009: 109, 117).

Käytännön konservointityössä tiedonkeruu tapahtuu konkreettisten sovellutusten ja havaintojen kautta. Taustana toimivat materiaalien käytöstä aiemmin julkaistut tutkimukset, raportit ja konservointikertomukset, joita vertaan omaan käytännön kokemukseeni ja työssä suoritettuihin kokeiluihin osallistuen siten aktiivisesti tulosten arviointiin ja tulkintaan. Tällaisen toimintatutkimukseen pohjautuvan tiedonhankinnan yhtenä pyrkimyksenä oman ammatillisen kehitykseni suhteen on ymmärtää toimintatapoja kokonaisvaltaisemmin ja syvällisemmin. Jo olemassa olevaa konservointisuunnitelmaa täydennetään ja muutetaan toiminnasta tehtyjen havaintojen tai muun saavutetun tiedon perusteella. (Kemmis 1988: 42; Strauss & Corbin 1998: 12.) Pauliina Lehtosen mukaan (2007: 245) toimintatutkimusta voidaankin pitää yhtenä tapaustutkimuksen versiona.

Restauroijan ja konservattorin työtä ja tutkimusta yhden yksittäisen esineen parissa leimaa usein se, että tutkimusongelma tarkentuu vasta työn edetessä (Syrjälä 1994: 21). Myös ruumispaarien kohdalla monia kysymyksiä nousee esiin vasta aineiston kartuttua, jolloin näiltä osin voidaan tutkimusta lähestyä aineistolähtöisesti. Grounded theory -tutkimus mahdollistaa joustavan, ennalta määräämättömän aineistopohjaisen ongelmanasettelun. (Koskennurmi-Sivonen 2007.) Oma tutkimukseni pohjautuu kuitenkin suurelta osin ennakolta valittuihin käsitteisiin, joiden ympärille pyrin luomaan tutkimusaineistosta teoreettisen kokonaisuuden. Teoriaohjaavassa lähestymistavassa on teoreettisia kytkentöjä, mutta aikaisemman tiedon vaikutus tunnustetaan, ja sitä käytetään hyväksi kokonaisuuden luomisessa. Myös tulosten teoreettinen vertailu – sekä omien havaintojen että esimerkiksi kirjallisuudesta kerätyn tiedon – on oleellinen osa prosessia. (Peltola 2007: 121; Sarajarvi & Tuomi 2009: 95–97; Strauss & Corbin 1998: 43, 44, 51.) Opinnäytteessäni yhdistelen valikoiden periaatteita näistä tutkimuksellisista toimintatavoista, enkä sovello mitään niistä puhdasoppisesti.

2 RUUMISPAARIEN TYYLIPIIRTEITÄ SUOMESSA

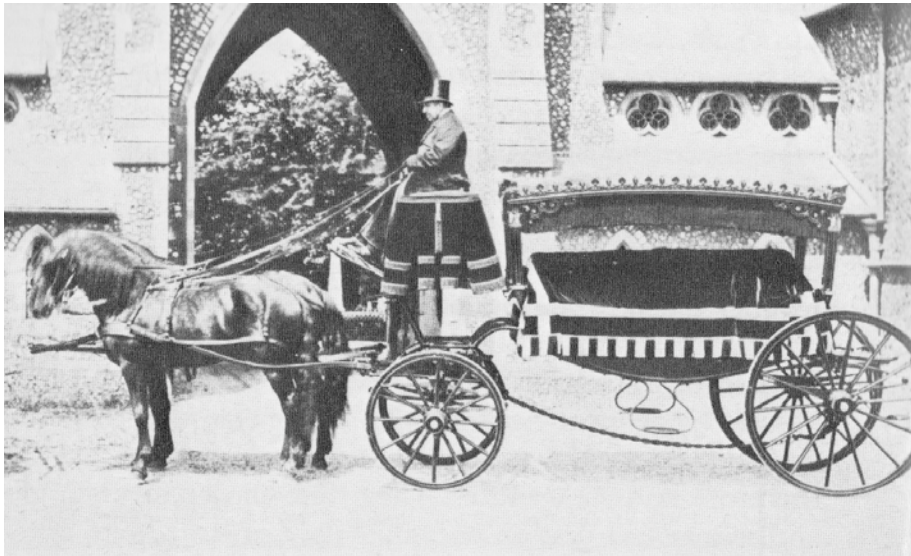
Suomessa ruumispaarit ovat olleet verrattain yleinen ja kansanomainen esine. Paarit ovat usein olleet seurakuntien omistuksessa, ja siten niihin on liittynyt enemmän yhteisöllisiä kuin suvullisia tai henkilökohtaisia siteitä. Suomalaiset ruumispaarit ovat olleet ennen kaikkea käyttöesineitä, joiden funktio on ollut käytännön tarpeen sanelema. Myös esteettinen näkökanta on kuitenkin otettu huomioon esimerkiksi värien ja koristeaiheiden avulla. Paareihin ei kuitenkaan vaikuta liittyneen mitään erityisiä uskomuksia. Joidenkin kertomusten mukaan paarien tai paarivaatteen alle piiloutuminen oli lasten keskuudessa suosittu tapa testata rohkeutta (Tunkkari 2007). Ahti Rytönen (1927: 373) mainitsee, että ”ruumispaareja haudalle kannettaessa oli loitsijaksi aikovan kantomiehen paarien alitse ristiin vaihdettava paikkaa jonkun toisen kantajan kanssa”. Toimenpiteen taika lienee kuitenkin liittynyt läsnä olevaan vainajaan ennemmin kuin paareihin esineenä. Ruumispaarien esineellistä merkitystä ja symboliikkaa käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 3.1.

Marita Kykyri on pro gradu -työssään (Turun yliopisto 1987) tutkinut ja kartoittanut vanhojen kuolemaan liittyvien keruukyselyiden tuloksia. Hänen lähteinään ovat olleet Turun yliopiston Kansatieteen laitoksen suorittamat hautajaistapoihin liittyvät kyselyt nro 12 ja 13 vuodelta 1961 sekä Maija Juvaksen toimittama Sanakirjasäätiön sana- ja asiatiedustelu kuolemasta vuodelta 1930. Kummassakaan kyselyssä ei erikseen ole ollut kysymystä ruumispaareista, vaan niistä on tullut hajanaisia mainintoja muiden kysymysten yhteydessä. Seminaari- ja opinnäytetyöni aikana olin yhteydessä yhteensä 78 seurakuntaan, museoon ja kotiseutuyhdistykseen (poislukien Sippola), joista 28 vastasi tiedusteluuni. Valitsin sähköpostitiedustelujen kohdepaikkakunnat osittain Kykyrin kartoittamista paikkakunnista, joilla mainittiin olevan ruumispaarit, osittain yleisluontoisten internet-hakujen perusteella. Valitsin myös joitain satunnaisia kirkkomuseoita, ja lähetin tiedusteluja suurimpiin kaupunkeihin sekä paikkakunnille, joilla minun olisi helpoin päästä henkilökohtaisesti vierailemaan. Suurimman osan tiedusteluista kohdistin seurakuntien kirkkoherroille, jotka ohjasivat asiaa tarvittaessa eteenpäin. Yhteensä onnistuin paikallistamaan 27 ruumispaarit 14 eri paikkakunnalta. Kykyrin kokoamat kartat ruumispaarien esiintymisestä löytyvät liitteistä 1/5 ja 1/6, ja oman selvitykseni perusteella karttaan merkityt ruumispaarit liitteestä 1/7. Liitteeseen 1/9 on puolestaan koottu taulukkoon ruumispaarien tyylipiirteitä perustuen tekemääni epäviralliseen kyselyyn ja siinä yhteydessä saamiini vastauksiin. Tuloksissa ovat mukana vain ne ruumispaarit, joista minulla oli käytettävissäni kuvamateriaalia ja lupa kuvien ja tietojen julkaisemiseen. Seuraavissa luvuissa on esitelty esimerkkien avulla näiden suomalaisten ruumispaarien tyylipiirteitä.

2.1 Paarivaate

Paarivaatetta käytettiin nimenomaan ruumispaarien päällä, ja sen tehtävänä oli peittää arkku. Vainajan viimeiseen matkaan liittyi kuitenkin myös muita samankaltaisia tekstiilejä. Ruumiskärryissä oleva arkku peitettiin esimerkiksi tummalla shaalilla tai ryijyllä. Itse arkku oli usein karkeaa tekoa, joten tekstiiliä saatettiin käyttää esteettisistä syistä. (Raussi 1966: 398; Kytölä 1959: 155; Tuominen 2006: 105.) On mahdollista, että kyseinen peite ja paarivaate olivat yksi ja sama tekstiili, mutta Suomessa paarivaate oli yleensä seurakunnan omistuksessa, kun taas arkkupeitteeksi ruumiskärryihin käytettiin mitä tahansa sopivaa. Riitta Tuominen (2006: 100) mainitsee kuitenkin paarivaatteen ja arkkupeitteen toistensa synonyymeiksi tarkoittamaan arkun päälle missä tahansa tilanteessa asetettua tekstiiliä. Hän tosin mainitsee myös (2006: 105), että eri-

tyinen kirkon omistama arkkualba eli -peite vaihdettiin arkun päälle siunauksen ajaksi. Vaikuttaa todennäköiseltä, että maaseudulla käytettiin kotikutoisia arkkupeitteitä kuljettaessa vainajaa kotoa kirkolle hevoskärryillä. Jos käytössä olivat juhlat ruumisvaunut, saatettiin käyttää erityistä tarkoitukseen valmistettua arkkupeitettä, joka ei käytännössä eronnut paarivaatteesta. Suomen kielen nimitys paarivaate on täsmällinen, mutta esimerkiksi englannin kielessä kyseinen tekstiili on funeral pall eli hautajaisvaate. Kuvissa 2 ja 3 olevissa ulkomaisissa esimerkeissä käytetään hyvin samantapaista tekstiiliä sekä ruumisvaunuissa että ruumispaareilla.

Kuva 2. Ruumisvaunuissa oleva arkkupeite Brightonissa Englannissa noin vuonna 1900 (Taylor 1983:32).

Kuva 3. Paarivaate arkun päällä. Kuva itävaltalaisesta ruumissaatosta 1800-luvulta. (Bestattungsmuseum Der Bestattung Wien 2009.)

Ylistarosta tunnetaan erityinen arkunalusmatto, joka muistuttaa paarivaatetta tai arkkupeitettä. Erityisesti Pohjoismaissa tunnetaan tapa peittää sekä parit että parien päällä lepäävä vainaja tekstiilein (Tuominen 2006: 104), mikä juontanee juurensa tavasta kääriä vainaja käärinliinoiniin. Arkkujen teollisen valmistamisen yleistyessä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa ei myöskään enää nähty tarvetta peittää kallista ja kaunista arkkua vaatteella, joten arkkupeitettä tai paarivaatetta alettiin käyttää mattona arkun alla. Harvinaisempi tapa käyttää paarivaatetta tunnetaan Vetelistä ja Keminmaalta, joiden ruumispaareihin kuuluu erityinen paarivaatekehikko (kuvat 4 ja 5), johon tekstiili pingotettiin. Kuomumainen kehikko tunnettiin nimellä häkkyri, ja se oli erityisen yleinen Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla (Kykyri 1987: 95). Tämän mallin esikuvana saattaa olla kuvassa 6 (s. 19) esitetyn kaltainen ruumisvaunu.

Kuva 4. Vetelin ruumispaarit ja paarivaatekehikko 1840-luvulta (Tunkkari 2009).

Kuva 5. Keminmaan ruumispaarit ja paarivaatekehikko (Haapala 2010).

Kuva 6. Hevosvetoiset laatikkomaiset ruumisvaunut Yorkshiresta Englannista vuodelta 1828 (Taylor 1983: 45).

Ruumispaarit olivat yleensä seurakunnan omistuksessa ja ne olivat kaikkien yhteisessä käytössä. Joissain seurakunnissa oli erikseen pienemmät paarit lapsivainajille. Paarien käyttäminen jokaisissa hautajaisissa ei kuitenkaan ollut sääntö. Joidenkin tietojen mukaan paareja käytettiin erityisesti paremman väen hautajaisissa (Raussi 1966: 399; Järvinen 2010), mikä on selitettävissä sillä, ettei kaikilla ollut varaa maksaa paarien käytöstä perittävää maksua. Paarirahaa yleisempää oli periä maksua paarivaatteen käytöstä. Paarivaate oli kallisarvoinen tekstiili, joka oli yleensä valmistettu mustasta villasta tai verasta, ja siihen oli kirjailtu tai ommeltu risti ja mahdollisesti myös muita kuvioita. Sen tehtävänä oli peittää paarien päällä lepävä arkku, ja sen käytöstä hautajaisissa oli sovittava etukäteen (Kytölä 1959: 154). Tästä voidaan päätellä, että jos vainajan omaisilla ei ollut varaa maksaa paarivaatteesta, ei välttämättä käytetty paarejakaan. Kallista paarivaatetta ei hankittu jokaiseen seurakuntaan. Vain neljässä esimerkkitapauksessa paareihin tiedetään kuuluneen paarivaate (ks. liite 1/9).

2.2 Koristeaiheet ja värit

Ruumispaareihin on yleensä liitetty jonkinlaisia symbolisia koristeaiheita, kuten päälloja, tiimalaseja, viikatteita ja kynttilöitä. Kuolema ja sen myötä myös ruumispaarit liittyivät Suomessa läheisesti hautajaisriittien kautta uskontoon, jossa käytetään erityisen vahvaa symboliikkaa. Esimerkiksi kuoleman symbolien avulla pyritään luomaan yhteys abstraktiin käsitteeseen ilman suoranaista havaintoa. Symbolit ovat aina kulttuurisidonnaisia, ja ruumispaarien tapauksessa symboliikka on aikalaisten silmissä ollut itsestään selvää, kuten on usein vielä nykyäänkin. Kuolemaa on varhaisissa lähteis-

sä kuvattu usein personoiden esimerkiksi luurankona, viikatemiehenä tai kuoleman enkelinä. Näiden aiheiden rinnalle on yleistynyt ja niistä on yksinkertaistunut erilaisia esinesymboleita, kuten viikatteita ja tiimalaseja. Lopulta kuoleman kuvaaminen on muuttunut abstraktimmaksi ja sitä on ilmaistu esimerkiksi mustalla värillä ja terävillä ja kulmikkailla muodoilla. (Suojanen 2001: 219, 220, 224; Gottlieb 1965: 159–167.)

Pääkallo ja luut ristissä ovat todennäköisesti tunnetuin kuoleman symboli. Tämä aihe esiintyy myös uskonnollisessa taiteessa esimerkiksi ristiinnaulitunkuvissa; Jeesus ristiinnaulittiin Golgatalle eli pääkallonpaikalle. Tarinan mukaan ristin juurella olevat luut ja pääkallo kuuluivat Aatamille, jonka hauta sijaitsi kyseisellä paikalla. Ristin-kuolemallaan Jeesus vapahti ihmiskunnan perisynnistä, ja Aatamin luut muistuttavat myös esimerkiksi Hartolan ruumispaareissa (kuva 7) katsojaa siitä, että synnin palkka on kuolema. Aiheeseen palataan seuraavassa luvussa ruumispaarien tekstien yhteydessä.

Kuva 7. Maalattu pääkallo ja sääriluut Hartolan ruumispaareissa vuodelta 1767 (Nyrkkö 2010).

Tiimalasi tunnetaan kristillisenä symbolina jo 700-luvulta. Se edusti mielenmalttia, elämän katoavaisuutta ja kuolemaa. Olipa ajanmittausväline millainen tahansa, sen näkeminen muistuttaa katsojaa jostakin: täytyy muistaa jotakin, on kiire. Kuoleman esineeseen maalatun tai veistetyt tiimalasin hiekka on aina valunut loppuun. Sen tarkoitus oli muistuttaa katsojaa siitä, että kuolema voi kohdata yllättävän pian, että aika on lyhyt, ja että nyt on jo kiire tarttua hyviin tekoihin ennen kuolemaa. Ruumispaareihin kuvattu tiimalasi oli pysähtynyt kuoleman hetkeen; ajan loppuun ja ikuisuuden alkuun vahvistaen koko hautajaisrituaalin symboliikkaa elävän maailman ja tuonpuoleisen rajatilana. (Lempa 2009: 58; Hallam & Hockey 2001: 72.) Mynämäen Mietoisten paareissa 1760-luvulta veistetyt tiimalasit ovat erityisen korostuneessa osassa (kuva 8, s. 21).

Kuva 8. Veistetty ja maalattu tiimalasi Mietoisten ruumispaarien päädystä 1760-luvulta (Ahtiainen 2010).

Kasvillisuutta käytettiin usein kuoleman ja ylösnousemuksen symbolina (Suojanen 2001: 222), mutta Hattulan uuden kirkon paarien tapauksessa kyseessä on voinut olla puhtaasti koristeellinen motiivi (kuva 9). Harvinaisempia koristeaiheita olivat myös kynttilät (ks. kuva 7 sivulla 20) ja viikatteet, jollainen on kuvattu esimerkiksi Kakskeran paareihin (kuva 10). Kuten tiimalasi, myös kynttilä muistuttaa ajan kulumisesta ja jonkin asian loppumisesta, loppuun palamisesta. Kynttiläteemaan voidaan yhdistää myös suomalainen sanonta kynttilästä vakan alla, joka kehottaa ryhtymään viivyttelöttä toimeen ennen kuin on liian myöhäistä.

Kuva 9. Tyyllitelty kasvikäynnös Hattulan uuden kirkon ruumispaareissa (Niini 2010).

Kuva 10. Viikate ja muut koristeaiheet on maalattu Kakskeran ruumispaareihin vuonna 1845 (Tuomola 2009).

Paarien muotokielessä esiintyi myös vaihtelua. Jalkoja saattoi olla neljä, kuusi tai jopa kahdeksan, ja ne saattoivat olla suorat, kaarevat, sorvatut tai balusterimaisiksi sahatut. Jotkut parit olivat hyvin yksinkertaiset ja suoraviivaiset, jotkut taas runsaasti koristellut maalauksin tai sorvatuin koristeaihein, kuten Sippolassa. Kantoaisat päättyivät yleensä jonkinlaiseen koristeaiheeseen, joka saattoi olla erillinen nuppi tai yksinkertaisempi veistetty motiivi. Esimerkkejä paarien yksityiskohdista löytyy liitteestä 1/4.

Musta väri yhdistetään kuolemaan ympäri maailman, ja se on valkoisen ja punaisen värin ohella eräs selvimmin toistuvista kuoleman symboleista. Kuoleman värisymboliikka pohjautuu alkukantaisimmillaan elävään kehoon, jossa äidinmaidon valkoinen edustaa syntymää, punainen veri elämää ja mustunut, mätänemistilainen liha puolestaan kuolemaa. Kuolema liitetään vahvasti osaksi elämän kiertokulkua, ja näin ollen myös vastakohtapareja on haluttu ilmaista esimerkiksi mustalla ja valkoisella värillä. Musta tuli surun ja kuoleman väriksi kristinuskon piirissä 500-luvulla. Kansan keskuudessa se yleistyi muiden värien rinnalle vasta 1300-luvulla. Alun perin musta väri symboloi sielun pimeyttä, jota hurskauden aurinko ei valaissut. (Metcalf & Huntington 1991: 63; Taylor 1983: 251, 252.) Suomalaiset ruumisparit ovat olleet pääsääntöisesti mustia, joista valkoiset tekstit ja koristeaiheet luontevasti erottuvat. Esimerkiksi Hollolasta tunnetaan myös valkoiset ja siniharmaat parit, jotka ovat paitsi väriltään, myös rakenteeltaan kevyemmät (kuva 11). Askolassa on säilynyt suoraviivaiset ruumisparit, joissa on jäänteitä punaisesta väristä, sekä kirkkaan vihreät, tähtikoristeiset lapsen ruumisparit (kuva 12, s. 23).

Kuva 11. Vaaleat, kevytrakenteiset ruumisparit Hollolassa vuonna 1910 (Toivonen 2000).

Kuva 12. Vihreät lapsen ruumispaarit Askolasta (Toivonen 2010).

Myös liturgisena värinä musta on surun väri. Erilaiset harmaan ja valkoisen sävyt ovat hillittyjä ja sopivat myös hautajaisesineistöön. Hautajaisten yhteydessä valkoinen voitiin yhdistää puhtauteen ja autuuteen, ja sitä käytettiin mustan sijaan erityisesti lasten hautajaisissa. Symboliikan lisäksi myös muotivirtaukset lienevät osaltaan vaikuttaneet myös kirkollisiin esineisiin. Kuten edellä on todettu, punainen on tunnettu surun värinä esimerkiksi Aasiassa, mutta Suomessa punainen yhdistetään läheisemmin iloon, liturgisena värinä vereen ja marttyyriuteen. Mikäli Askolan ruumispaarit todella ovat olleet punaiseksi maalatut (ks. kuva 59 liitteessä 1/1), lienee kyseessä ollut todennäköisemmin käytännön sanelema tai puhtaasti koristeellinen valinta ennemmin kuin tietoinen symbolinen teema. Vihreissä lapsen ruumispaareissa kirkas vihreä edusti mahdollisesti toivoa, ja kuten kasvillisuuskin, ylösnousemusta ja iankaikkista elämää.

2.3 Tekstiaiheet

Ruumispaarit saattoivat olla täysin koristelemattomat ja vailla minkäänlaisia tekstejä, mutta useimmiten paareihin oli maalattu tai vanhemmissa paareissa kaiverrettu vuosiluku (ks. liite 1/1). Myös tekijän nimikirjaimet tai lahjoittajan tiedot merkittiin usein. Tyypillistä oli maalata paareihin mietelause, joka saattoi olla suomeksi tai latinaksi. Esimerkkipaareissa esiintyviä latinankielisiä ilmauksia olivat muiden muassa *Mors omnia solvit* (suom. kuolema ratkaisee kaiken, ks. kuva 13 s. 24) ja *Summo Deo soli gloria, laus et honor* (suom. Jumalalle yksin kirkkaus, ylistys ja kunnia, ks. kuva 7 s. 20). Sekä suomeksi että latinaksi esiintyi usein ilmaus *Hodie mihi, cras tibi*, joka suomenkielisessä muodossaan kuului esimerkiksi: *Tänään oli minun huomena taas sinun, Tänä pänä on minun mutta huomana sinun* tai *Tänäänä minä huomana sinä hautan kanetan* (kuva 14, s. 24).

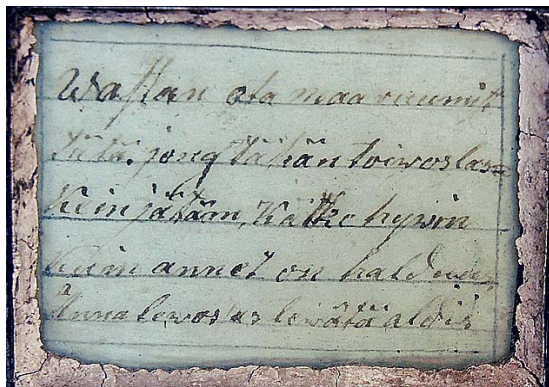
Kuva 13. Teksti Jämsän ruumispaarien päädyssä (Havusto 2010).

Kuva 14. Sastamalan ruumispaarien päätyyn maalattu teksti (Vuorenoja 2009).

Hartolan ja Mietoisten 1700-luvulta peräisin oleviin ruumispaareihin oli maalattu suomenkieliset raamatunlauseet. Hartolassa kyseinen lainaus kuului: *Laittacat pelvol- la ja Wapistuxella että te autuaxi tulisitta* (Filippiläiskirjeen 2:12 vuoden 1642 Biblian mukaisesti). Mietoisissa paareihin oli lainattu 2. kirjeen Timoteukselle 4:18: *Herra Pelasta minun Caikesta Pahastateosta, ja autta hänen Taiwalliseen Waldacundaansa* (kirjoitusasu ei vastaa täysin vuoden 1642 eikä vuoden 1776 raamatunkäännöksiä). Molemmat lainaukset kiinnittävät lukijan huomion pahanteon lopettamiseen ja katumukseen. Samoin Jämsän ruumispaareihin oli maalattu muistutus: *Cuolema ombi syn- nin palcka*, johon myös kuva-aiheiden pääkallot ja sääriluut viittasivat. Tekstien sa- noma oli ennen kaikkea uskonnollinen: saattoväkeä haluttiin kehottaa kiinnittämään huomionsa maallisen ja katoavaisen sijasta hengellisyyteen ja hartauteen. Tavallisen kansan silmissä tämä on saattanut kuitenkin tehdä kuolemasta entistä julmemman ja pelottavamman vieraan.

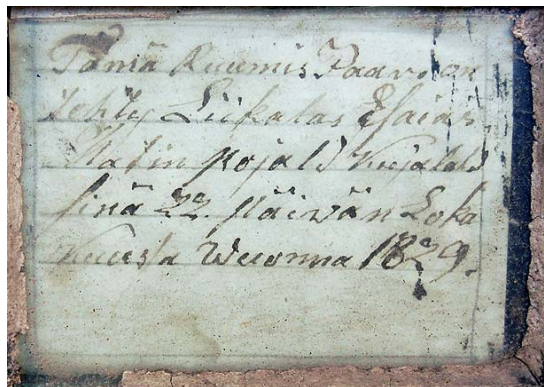
Sippolan ruumispaareissa tekstejä ei ole kaiverrettu tai maalattu suoraan paarien pintaan, kuten kaikissa muissa esimerkkitapauksissa, vaan molempiin päätyihin on nauhattu pienet kehykset, joihin lasin alle on kitattu käsinkirjoitetut paperilaput, joissa on muistovärssy ja paarien tekijätiedot (kuvat 15 ja 16). Vaikka muissa ruumispaareissa ei esiintynyt vastaavanlaisia kehyksiä, tapa on ollut yleinen 1800-luvulla hautamustomerkeissä. 1800-luvun loppupuolella yleistyivät rautaristien rinnalle pitkänomaiset laudat, joiden yläpäässä olevien lasien alla olivat vainajan tiedot ja virren säkeistö. (Järvinen 2010; Ollila 1929: 121, 122.)

Kuva 15. Muistovärssy Sippolan ruumispaarien yläpäädyssä:

*Wastan ota maa ruumis
tätä jong tähän toiwos las-
kein jätäm, kätke hyvin
kuin annet on halduus
Anna lewossas lewätä aldīs*

(Nyrkkö 2009.)

Kuva 16. Tekijätiedot Sippolan ruumispaarien jalkopäädyssä:

*Tämä Ruumis Paari on
tehty Liikalas Esaías
Matin pojajal Kujalal
sinä 22. päiväin Loka
Kuussa Wuonna 1829.*

(Nyrkkö 2009.)

Uhkaavien, pelottavien ja katkerien tekstien lisäksi jotkut ruumispaarien kirjoitukset vaikuttavat suorastaan ilkkuvan tai olevan vähintäänkin mustan huumorin sävyttämiä. Esimerkiksi Sastamalan paarien jäljessä hautajaissaatossa kävelevät henkilöt saattoivat lukea seuraavan huomautuksen: *Kylä peräsänin tulet wielä pikemin kos lulete*. Tällaiset kansanomaiset mietelauseet olivat versioita ylevämmän kuuloisista latinankielisistä lausahduksista. Ne veivät huomion pois kirkollisesta juhlavuudesta ja varoittivat tavallisia ihmisiä tuntemasta vahingoniloa. Kaikessa raadollisuudessaan ja inhimillisyydessään kuolema oli yhteisöllinen tapahtuma, joka eräänä päivänä koituisi kaikkien osaksi. Esimerkiksi Jämsän ruumispaarit totesivat ykskantaan: *Muista että cuolet*.

Oman kuolevaisuuden muistaminen ja kuolemasta muistuttaminen on ollut suosittu teema myös populaarikulttuurissa jo satoja vuosia sitten. Sitä ja muita ruumispaareissa esitettyjen ajatusten merkityksiä ja vertailukohtia tarkastellaan lisää luvussa 3.1. Liitteistä 1/1–1/4 löytyy lisää kuvamateriaalia ja esimerkkipaarien tekstit kokonaisuudessaan taulukoituina liitteestä 1/9.

2.4 Yhteenveto

Ruumispaareja on käytetty Suomessa jo lähes tuhannen vuoden ajan, mutta vanhimmat meidän päiviimme säilyneet yksilöt ovat 1700-luvulta. Useimmat ruumispaarit ovat säilyneet ulkovarastoissa ja kellotapuleissa (ruumispaarien perinteisistä säilytyspaikoista kerrotaan tarkemmin luvussa 3.2) sattumalta, ja vain harvat niistä on museoitu. Esimerkiksi Kuusamossa kerättiin Lapin sodan aikaan (1944–1945) kirkon arvoesineet turvaan, jossa yhteydessä ruumispaarit erityisesti mainitaan vanhentuneena ja näin ollen hylättävänä esineenä (Ervasti 2010). Nykyään ruumispaareja löytyy etupäässä pienemmiltä paikkakunnilta ja erityisesti entisistä emäpitäjistä. Tässä työssä tarkasteltujen ruumispaarien perusteella voidaan tehdä yleistys, jonka mukaan tyypilliset suomalaiset ruumispaarit on valmistettu 1800-luvun alkupuolella Länsi-Suomessa. Rakenteeltaan ne ovat melko suoraviivaiset ja väriltään mustat, pituutta niillä on noin kolme ja puoli metriä. Aisojen päissä on koristeaiheet, ja päätyihin on maalattu valkoisella vuosiluku ja lyhyt mietelause. On kuitenkin korostettava, että otanta, johon päätelmä perustuu, ei ole kattava, ja Suomessa on säilynyt huomattavasti enemmän ruumispaareja kuin tähän tutkimukseen on pystytty sisällyttämään.

Ruumispaarien koko vaihteli jonkin verran. Vertailluista paareista suurimmat olivat lähes neljän metrin mittaiset Rautalammin ruumispaarit vuodelta 1758 (kuva 17, s. 27), joita hädin tuskin kaksi henkilöä kykeni yhteisvoimin liikuttelemaan. Kooltaan pienimmät, vain 130 cm:n pituiset lapsivainajalle valmistetut ruumispaarit löytyivät puolestaan Hollolasta (kuva 18, s. 27). Kantajia tarvittiin yleensä neljä, kahdeksan tai jopa kaksitoista. Paareja kannettiin reiden puolivälin korkeudella tai olkapäillä. Kantajien paljous johtui osaksi paarien suuresta koosta, mutta kantajana toimiminen oli myös kunniatehtävä, kuten nykyäänkin. Monilla paikkakunnilla oli kahdet tai useammat ruumispaarit. Paareja saattoi olla erikseen lapsi- ja aikuisille vainajille, tai yksinkertaisesti vanhemmat ja uudemmat. Joidenkin seurakuntien uudemmat paarit on hankittu 1800-luvun puolivälin jälkeen, mikä saattaa olla selitettävissä paitsi vanhojen

parien korvaamisella, myös nälkävuosilla (1866–1868), joiden johdosta hautajaisesineistölle oli normaalia enemmän käyttöä. (Häyhä 1983: 38; Viljanen 1935: 150, 151.)

Kuva 17. Rautalammin ruumisparit, pituus 395 cm (Nyrkkö 2009).

Kuva 18. Hollolalaiset lapsen ruumisparit, pituus 130 cm (Lipponen 2003).

Kantoliinat ja -remmit syrjäyttivät ruumisparit arkun kantamisvälineinä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Senkin jälkeen paareja käytettiin kirkolla arkun alustana, kunnes ryhdyttiin käyttämään liikuteltavia pukkeja ja telineitä, jotka olivat käytännöllisempiä kuin parit. Kokonaan ruumisparit jäivät pois käytöstä toisen maailmansodan aikoihin. Sota-aikana vainajat pyrittiin yleensä hautamaan nopeasti, ja varsinainen siunaus- tai muistotilaisuus järjestettiin myöhemmin, eikä paareille ollut tässä vaiheessa enää käyttöä. Toisaalta sodan aikana hautajaisia jouduttiin järjestämään usein, ja vainajia saattoi myös olla useita, jolloin monin paikoin jouduttiin ottamaan uudelleen käyttöön vanhat ruumisvaunut ja -parit (kuva 19, s. 28). Vähitellen autot kuitenkin syrjäyttivät hevosvetoiset ruumisvaunut, ja maalatut pukit ja kantoliinat ruumisparit. Esimerkiksi Urjalaan hankittiin erityinen ruumisauto 1942. Ruumisparien käytön lopettamisesta oli tehty päätös jo 1930, ja niiden tilalle oli hankittu mustat

ja valkoiset pukit sekä kantoliinat. 1950 hankittiin pyörälliset ruumiskärryt, joiden kaltaisia nykyäänkin käytetään ruumisparien sijasta (ks. kuva 20). (Kytölä 1959: 155–160; Viljanen 1935: 149; Kykyri 1987: 78, 108.)

Kuva 19. Saattoväki ruumisparien ympärillä Impilahdella Laatokan Karjalassa 1930-luvun lopulla (Roivas 2010).

Kuva 20. Pyörälliset ruumiskärryt (kutsutaan nykyään myös katafalkiksi) ortodoksihautajaisissa Juankoskella vuonna 1964 (Roivas 2010).

Uudemmassa taiteessa on selvästi nähtävissä pyrkimys heikentää kuoleman merkitystä ja kuolema-aiheen henkilökohtaisuutta, kuoleman lopullisuutta ja mystisyyttä. Suomalainen kulttuuri kadotti otteensa kuolemaan toisen maailmansodan jälkeen ja muuttui kuoleman kieltäväksi. Sodanjälkeinen teollistuminen loi puitteet myös laitostumiselle. Kun kuolema ennen oli ollut julkinen ja yhteinen asia, se siirtyi nyt suljettujen ovien taakse yksityisiin laitostiloihin, mikä vaikutti niin kuolemaan liittyvien perinnäistapojen kuin esineistönkin muuttumiseen. (Gottlieb 1965: 184; Pentikäinen 1990: 199–201.)

Sippolan ruumisparit eivät mainittujen esimerkkien valossa ole ulkoasultaan aivan tavanomaiset. Merkittävin erikoisuus ovat parien päätylautoihin kiinnitetyt sorvatut nuppimaiset koristeet ja niiden alapuolella sijaitsevat sorvatut kellot (ks. liite 2/6). Vaikka sorvattuja jalkoja ja kantoaisojen nuppeja esiintyy muissakin paareissa, vastaavia yksittäisiä koristeaiheita ei löytynyt. Kellot, joita on kolme kummassakin päädyssä, saattavat esittää myös solmittuja nauhatupsuja, jollaiset yleistyivät ruumisarkkujen koristeina 1800-luvun lopulla. Sorvauskoristeisiin ei tiettävästi liity mitään symboliikkaa. Mustan ja harmaan värin yhdistäminen on myös harvinaisempi tapa, ja myöhemmän päällemaalauksen yhteydessä koristeaiheiden harmaa väri onkin vaihtunut tavallisempaan valkoiseen. Arkunaluslaudat jäivät kuitenkin harmaiksi, ja niiden keskelle maalattu risti on myös epätavallinen. Arkunaluslaudat olivat yleensä koristelemattomat, ja Sippolan lisäksi vain yhdestä kyselyyn osallistuneesta seurakunnasta löytyi vastaavasti ristillä koristetut parit. Kummassakaan tapauksessa paareihin ei liittynyt parivaatetta, joten on mahdollista, että maalatulla ristillä jäljiteltiin parivaatteen keskelle kirjottua ristiä. Sippolan parien paperiset, kehystetyt laput olivat aineistossa ainutlaatuiset, eikä myöskään vastaavankaltaista runollista muistovärssyä tavattu muualta. Aihe on kaunis ja ajan tyyppilisiin tekstiaiheisiin verraten lempeä ja lohdullinen. On kuitenkin huomattava, että vaikka vertailluissa paareissa on havaittavissa tiettyä säännönmukaisuutta, ja jotkut teemat ovat yleisempiä kuin toiset, parien ulkonäkö vaihtelee suuresti, ja useat parit poikkeavat keskimääräisistä piirteistä huomattavasti Sippolan paareja enemmän.

Vaikka kaikkien vertailtujen ruumisparien tarkka valmistusajankohta ei ole tiedossa, vaikuttaa siltä, että asenteiden maallistuminen näkyi myös ruumispaareissa. Uudemmissa paareissa esiintyy vähenevässä määrin selkeitä kuoleman symboleja, kuten pääkalloja, ja myös muita värejä kuin mustaa alettiin käyttää. ”Pelon ja vapistuksen” sijaan esineissä alkoi näkyä ilmentymiä toivosta ja lohdutuksesta, suorien uskonnollisten viittausten määrä väheni. Paareja ei kuitenkaan voida jakaa tyyllisesti vanhempiin tai uudempiin, vaan tyylipiirteet pysyivät pääsääntöisesti samoina eri aikakusilla. Kaivertaminen jäi vähitellen pois maalaamisen rinnalta vuosilukujen ja nimikirjainten merkitsemisessä, eikä sorvauskoristelua esiinny ennen 1800-lukua. Sekä 1700- että 1800-luvun parien joukosta löytyy sekä kevyitä että raskaita malleja, niin suoraviivaisia kuin koristeellisia yksilöitä, ja sekä runsain tekstein että minimaalisin aihein koristeltuja paareja. Suppean otannan perusteella vertailluissa paareissa ei ollut havaittavissa alueellisia eroavaisuuksia. Vetelin ja Keminmaan parit vahvistivat Kykyrin ha-

vainnon siitä, että parivaatekehikko oli tyypillinen Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla. Ruumisparien tyylipiirteiden alueellisten erojen tutkiminen voidaan tulevaisuudessa suorittaa järjestelmällisellä keruukyselyllä, joka kohdistetaan erityisesti Savo-Karjalan ja Pohjois-Suomen alueille. Ervastin mukaan (2010) Lapin sodassa tuhoutui huomattavan paljon pohjoissuomalaisten seurakuntien esineistöä, mikä hankaloittaa vertailua. Suuren ja kattavan kyselyn lisäksi voidaan keskittyä myös tarkastelemaan pienempää aluetta, jolta löytyy useat parit, kuten Itä-Uusimaata tai Turun ympäristöä.

3 RUUMISPAARIEN NÄYTTEILLEASETTAMINEN

3.1 Ruumisparien arvot ja merkitys: miksi muistaa kuolevansa

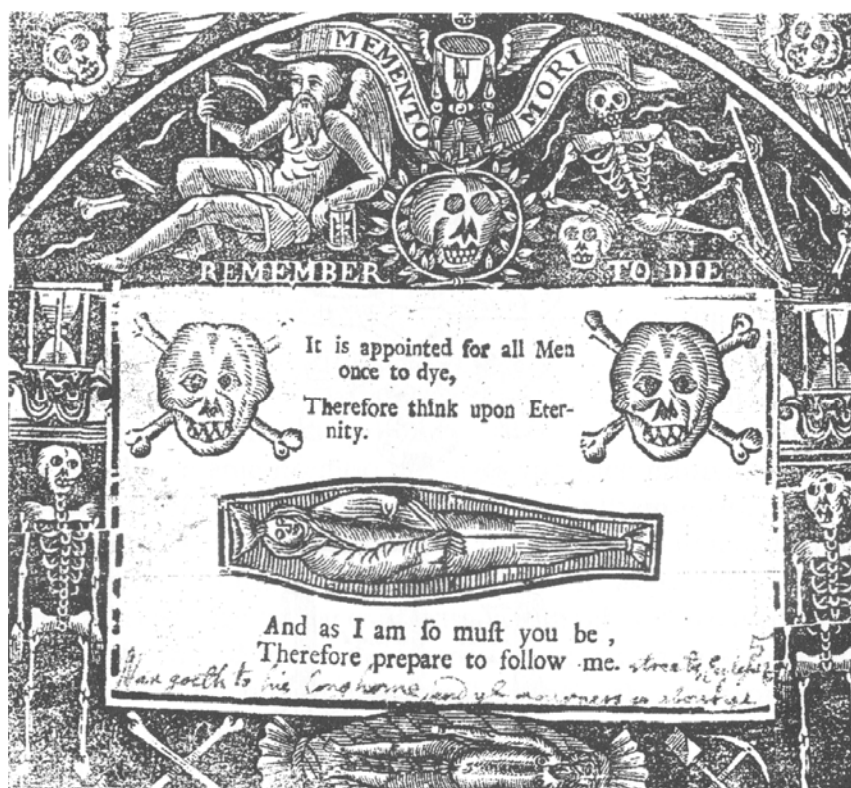
Kirkkolain mukaan kaikki ennen vuotta 1917 rakennetut kirkkorakennukset ja niiden kiinteä sisustus ja taideteokset ovat suojelunalaisia (Kirkkolaki 1993: luku 14, § 5). Edelleen kirkkojärjestyksessä (1993: luku 23, § 6) määrätään, että seurakunnan on erityisellä huolella hoidettava myös omistamiaan kirkkoon tai hautausmaahan liittyviä arvoesineitä. Muinaismuistolaissa (1963: luku 2, § 19) mainitaan suojelun piiriin kuuluvaksi kirkon irtaimistoon kuuluva esine, ”johon liittyy muisto muinaisajan tavoista tai taidokkuudesta”. Kuten aiemmin on todettu, ruumisparit eivät ole osa kirkon tai siunauskappelin kiinteää sisustusta, ja myös niiden vakituinen säilytyspaikka on vaihdellut (ks. luku 3.2). Ruumispareja ei myöskään voida laskea taideteokseksi, sillä niiden funktio on ennen kaikkea käytännöllinen. Ne ovat kuitenkin kirkkoon ja hautausmaahan liittyvä irtain esine, joka kertoo paljon vanhoista tavoista ja taidoista, joten seuraavaksi tarkastellaan syitä, joiden perusteella parit voidaan mieltää arvoesineeksi.

Kulttuurihistoriallinen arvoesine antaa käsityksen tekijänsä ja käyttäjänsä elämästä ja luo yhteyden nykyaikaiseen subjektiiviseen kokemusmaailmaan. Esine kertoo valmistusajankohtansa arvostuksista ja mahdollisuuksista samalla tavoin kuin tänään tehty restaurointi- tai konservointitoimenpide kertoo tulevaisuudessa meidän ajastamme. (Lempa 2009: 47, 48.) Vaikka esine poistettaisiin käytöstä ja se pääsisi unohtumaan, sen potentiaalinen arvo säilyy. Sippolan ruumisparien tapauksessa esineen arvon voidaan katsoa jopa nousevan, kun ne tuodaan jälleen unohduksesta esiin, eikä yleisö ole päässyt turtumaan niiden jatkuvaan käyttämättömyyteen ja tarkoituksettomaan läsnä-

oloon. Kun kysymyksessä on kuolemaan liittyvä esine, muistamisen, unohtamisen ja menneen maailman rekonstruoimisen käsitteillä on entistä suurempi merkitys, sillä kuolema on kaikille yhteinen, mutta sen symboliikka ja meidän suhtautumisemme varsinkin sen materiaaliseen puoleen ovat muuttuneet ja muuttuvat. Säilyäkseen esineen on kestävä aikaa niin aineellisella kuin symbolisellakin tasolla, ja kuoleman esineissä jälkimmäinen toteutuu. (Hallam & Hockey 2001: 8, 9, 48.) Esineellä pyritään ennen kaikkea välittämään todellista, potentiaalista tai fiktiivistä kokemusta, maailmaa ja ympäristöä (Firth 1973: 18–20). Ruumispaarien funktio nykyajassa ilmenee hyvin Johan Fornäsin (1995: 1) lausunnosta: ”Olemme ihmisiä sen kautta, että ymmärrämme ja tulkitsemme havaitsemaamme eli tuotamme esineellisiä symboleja, joissa jokin edustaa jotain muuta. Symbolien avulla voimme ajatella sitä, mikä ei ole käsillä, ja näin pohtia mennyttä ja suunnitella tulevaa, tarkastella toisia ja spekuloida tuntemattomalla.” Ruumispaareihin liittyvät mielleyhtymät voivat siis parhaimmillaan välittää vahvan ja kokonaisvaltaisen elämyksen.

Hautajaiset ja yksilön viimeinen matka ovat voimakas kokemus mukana oleville jo pelkästään surun takia. Nykymaailma pyrkii järkeistämään ja lohduttamaan, mutta vielä 1800-luvulla hautajaisissa oltiin kirjaimellisesti tuonpuoleisen portilla ja tapahtuma oli maagisempi ja moniulotteisempi kuin nykyään osataan edes kuvitella. Kuoleman vierailu ja vainajan läsnäolo koskettivat kaikkia, eikä tapahtuma aina ollut kauhin eikä lempeä. Tapahtumaan liittyvät esineet auttoivat osaltaan fokusoimaan suuria tunteita, ja ne toimivat siten näkymättömän tapahtuman edustajina. Vainajan siirtymistä tuonpuoleiseen ei voinut nähdä, mutta kun hänen jäännöksensä erilaisin apuvälinein saatettiin haudata, tuli prosessista todellinen. (Hallam & Hockey 2001: 19.) Fyysistä kuolemaa ja sen materiaalisia puolia ei kaunisteltu; päinvastoin niihin liitettiin myös tylyjä henkisiä aspekteja, mikä ruumispaareista käy hyvin ilmi. Suurikokoiset ruumispaarit olivat jo ilman vainajaa hyvin raskaat kantaa, minkä voidaan katsoa symboloivan kuoleman valtavaa taakkaa, jota kukaan ei yksin kykene kantamaan (ruumispaarien kokoa on tarkasteltu sivuilla 26 ja 27). Tästä näkökulmasta ruumispaarit eivät missään tapauksessa olleet käytännöllinen esine, mutta kuoleman kohtaamisen ei kuulunutkaan olla helppoa. Vaikka kuolemaa pelättiin, kalmaisiin esineisiin liittyi kiehtovaa katkeransuloista symboliikkaa, joka varsinkin keskieuropalaisessa kulttuuripiirissä oli hyvinkin arkipäiväistä.

Suomalaisissa ruumispaareissa esiintyy usein ilmaus *Muista että kuolet*, latinaksi *Memento mori*. Niin sanotut memento mori -esineet olivat suosittuja Euroopassa jo 1500- ja 1600-luvuilla. Niitä käytettiin paitsi uskonnollisissa yhteyksissä, myös arkena esimerkiksi koruina ja koriste-esineinä. Luurangot, pääkallot ja erilaiset makaaberit puoliksi tai kokonaan hajoamistilassa olevat ruumiit olivat suosittuja aiheita. Kuolema oli muotiteema myös runoissa ja lauluissa, joita myös painettiin erilaisiksi lehtisiksi. Kuvassa 21 on sivu englantilaisesta *The Map of Mortalitiesta* vuodelta 1604, jonka teksti vapaasti suomennettuna kuuluu: ”Kaikkien on määrä kerran kuolla, suuntaa siis ajatuksesi ikuisuuteen. Niin kuin minä olen, niin täytyy sinunkin olla, valmistaudu siis seuraamaan minua.” (Käännös: S. Nyrkkö.)

Kuva 21. Sivun *The Map of Mortality* vuodelta 1604 (Hallam & Hockey 2001: 57).

Kuten luvussa 2.3 on todettu, ajatus tuonpuoleiseen seuraamisesta ja vainajan perässä tulemisesta esiintyy myös useissa suomalaisten ruumispaarien teksteissä. Painokuvan tekstin ympärille on kuvattu aiheita, jotka toistuvat myös useissa ruumispaareissa: pääkalloja, luita ristissä ja tiimalaseja. Nämä symbolit ovat hyvin yleisiä, eikä tämän esimerkin perusteella voida vielä sanoa, että ruumispaarien kuva- ja tekstiaiheet olisi selvästi johdettu eurooppalaisista memento mori -esineistä, mutta yhtäläisyys on kuitenkin ilmeinen. Ruumispaarien koristeaiheilla ja teksteillä oli todennäköisesti sama tehtävä kuin memento mori -esineillä: muistuttaa ihmisiä maallisen elämän katoavai-

suudesta ja kehottaa vaatimattomuuteen ja hyveelliseen elämään. Symboliikka tiivistyy maailmojen rajalle: maanpäällisen elämän päättymisen ja tuonpuoleisen elämän alkamisen hetkeen. (Hallam & Hockey 2001: 56–61; Cohen 1973: 52, 84.)

Suomalaisesta kolmannen vuosituhatosen hyvinvointiyhteiskunnan kiireisestä kansalaisesta tällaiset asiat voivat tuntua kovin kaukaisilta. Teknokratian vastapainoksi etsitään kuitenkin kasvavassa määrin henkisyttä, eikä kiinnostus kuoleman esineisiin ole kadonnut, vaikka se pinnan alle onkin päässyt painumaan. Kuolemaan yhdistyy voimakkaita tunteita, kuten pelkoa, surua, odotusta, ahdistusta, inhoa ja vihaa puhumattaakaan uteliaisuudesta (Hallam & Hockey 2001: 13), onpa sitä pyritty romantisoimaankin ja näkemään kauniina tilana. Ruumisparien näkyminen muussa kuin niiden omassa ajassa konkretisoi kuoleman unohdetut aspektit. Kuoleman ajattelevien ja oman kuolevaisuuden muistaminen ei turvalliseen elämään tottuneille ihmisille ole enää luonnollista, joten ruumisparit voivat osaltaan auttaa tarttumaan hetkeen ja nauttimaan aikansa lyhydestä. Toisaalta juuri samasta syystä kuolemasta muistutettaessa on kuitenkin oltava hienotunteinen, mitä seikkaa tarkastellaan luvussa 3.3.

Jo ennen ruumisparien asettamista näytteille saatoinkin todeta ruumisparien olevan kiinnostava esine. Työpajalla moni satunnainen ohikulkija ja opiskelijatoveri pysähtyi ihmettelemään paareja. Jotkut jopa kysyivät, eikö minua puistattanut olla tekemisissä ”sellaisen” esineen kanssa, tai olinko tullut ajatelleeksi, mitä ruumiista oli saattanut valua, tihkua tai tarttua siihen. Vaikka osa kysymyksistä oli esitetty huumorin varjolla, ne paljastivat kuitenkin välittömät, alkukantaiset miellelyhtymät kuoleman fyysisyydestä, joka konkretisoitui kuolleen ruumiin ”tartuttamaan” esineeseen.

Sippolan ruumispaareihin liittyy myös paikallishistoriallista arvoa, sillä niissä on mainittu parien paikallinen tekijä (ks. Nyrkkö 2009: 18–22). Esaias Matinpajan sukua asuu edelleen Kujalan talossa Sippolassa, ja monen sippolalaisen esivanhemmat ovat taittaneet viimeisen matkansa kyseisten ruumisparien päällä. Tällaiset näkökohdat tuovat parien näkemiseen henkilökohtaista otetta, ja toisaalta lisäävät paitsi omakohtaisen kokemuksen syvyyttä, myös yhteisöllisyyden tunnetta. Ulkopuolinenkin katsoja osaa eläytyä sippolalaisten historiaan nähdessään monien yhteisön jäsenten elämäntilanteisiin liittyneen, paikallista tekoa olevan esineen vanhan kyläyhteisön keskuksessa – Sippolan kirkossa. Ruumisparit ovat olleet käytössä likimain sadan vuoden ajan, ja ne ovat ehtineet nähdä nälkävuodet, maailmansodat, kaupungistumisen, Sippolan

kapteenin ja lukemattomia muita ihmiskohtaloita. Parit eivät suoraan kerro historiasta ilman pientä perehtymistä, mutta ne auttavat eläytymään ja kokemaan omassa veresämme virtaavaa historiaa.

3.2 Ruumisparien perinteiset säilytystilat

Ruumisparien perinteisiä säilytystiloja on tässä tarkasteltu historiallisen kontekstin luomiseksi. Koska Sippolan ruumisparit tullaan sijoittamaan museon sijasta alkupe-
räiseen käyttöympäristöönsä, voidaan sijoituskohtaa valitessa huomioida myös historiallinen paikkansapitävyys. 1800-luvun Suomessa ruumissaatto tapahtui yleensä hevosvetoisilla ruumiskärryillä kotoa kirkolle. Siunaustilaisuutta ei välttämättä pidetty kirkossa, vaan esimerkiksi siunauskappelissa, kellotapulissa tai haudalla. Vainaja siirrettiin parien päälle yleensä ruumisparien säilytyspaikan luona, joka saattoi vaihdella. Eräs tavanomainen säilytyspaikka oli kellotapuli, joka sijaitsi usein hautausmaan välittömässä läheisyydessä (Aaltonen 1959: 123). Nykypäiviin asti säilyneistä paareista useat ovat edelleen kellotapulissa (ks. liite 1/9).

Myöhemmin yleistyivät erilliset parihuoneet (kuva 22), ja hautausmaiden porteille niin sanotut läpikäytävät (kuva 23), joissa paareja myös saatettiin säilyttää, ja joita joskus saatettiin kutsua myös parihuoneiksi. (Aaltonen 1959: 133) Lämpikäytävä saattoi olla myös kivistä muurattu yksinkertainen portti, jossa ei voitu säilyttää mitään, vaan joka palveli ennemminkin symbolisena sisäänkäyntinä vainajien maailmaan. Myös kellotapuli saattoi olla läpikuljettava, mikä oli erityisen tyypillistä Pohjanmaalla. Vaikka paareja olisi säilytetty muualla, ne yleensä tuotiin läpikäytävään odottamaan vainajan saapumista. (Forsius 2000: 92; Kykyri 1987: 77.)

Kuva 22. Kurkijoen parihuone Laatokan Karjalasta 1800-luvun lopulta (Kurkijoki-säätiö 2010).

Kuva 23. Keski-Suomessa sijaitsevan Toivakan hautausmaan läpikäytävä vuodelta 1872 (Toivakan seurakunta 2010).

Vainajan viimeisen matkan yhteydessä mainitaan vanhemmissa lähteissä usein käsite koulu. Kykyri mainitsee (1987: 78) koulun olleen kiinteä arkun koroke hautausmaan edustalla, jonka päälle arkku laskettiin odottamaan, ennen kuin sitä lähdettiin kantamaan haudalle. Arkkua ei ilmeisesti haluttu laskea maahan. Tällaista kiinteää koulua ei ollut jokaisella paikkakunnalla, vaan vainaja saatettiin nostaa myös suoraan ruumispaarien päälle. Koulu sijaitsi yleensä hautausmaan ulkopuolella, sillä vainajaa ei haluttu viedä hautausmaan rajojen sisäpuolelle ennen papin saapumista. Esimerkiksi Hartolassa ruumispaareja on säilytetty ulkona hautausmaan muurin vieressä oletettavasti samasta syystä. (Kykyri 1987: 77–78; Järvinen 2010.) Pohjois-Savosta on säilynyt tieto, jonka mukaan (Rytkönen 1927: 373) kellotapulilta lähdettiin hautaa kohti koulumatkueessa. Jos koulumaksusta tai koulunkäyntimaksusta ei huolehdittu, vainaja haudattiin kouluttomasti eli ilman koulunkäyntiä. Tässä kuvauksessa koulu saattaa tarkoittaa ruumispaareja, varsinkin kun huomioidaan, että myös ruumispaarien käytöstä oli joskus tapana periä korvaus. Koska ruumispaareja oli tapana käyttää samaan tarkoitukseen kuin kiinteää koulua, vaikuttaa jopa todennäköiseltä, että koulu-nimitys olisi yleistynyt tarkoittamaan mitä tahansa välinettä, jolla vainaja lepäsi matkallaan haudalle. (Rimpiläinen 1971: 351; Kykyri 1987: 96.)

1800-luvun lopulla vainajaa säilytettiin yleensä kotona ennen hautajaisia. Terveystoimilaki vuonna 1922 toi muutoksia myös vainajien säilytykseen, jolloin erityiset ruumishuoneet ja ruumiskellarit yleistyivät (Kytölä 1959: 157, 158). Tätä ennen parihuone oli toiminut ruumishuoneena ja varastomaisena säilytystilana. Vanhat parit jäivät todennäköisesti käyttämättöminä vanhaan parihuoneeseen, ja ne hävisivät parihuoneen myötä tai joutuivat toisiin varastorakennuksiin muiden välineiden korvattua ne vainajan käsittelyssä. Varsinkin Savossa ja Karjalassa parihuoneet olivat tavallisia, kun taas etelämpänä ja lännempänä kellotapulit olivat tyypillisiä ruumispaarien säilytyspaikkoja. Toisin kuin parihuoneiden tapauksessa, kellotapulien kohdalla erillisten ruumishuoneiden yleistyminen ei aiheuttanut rakennustyyppin katoamista, mikä saattaa osaltaan selittää ruumispaarien säilymisen erityisesti Länsi-Suomessa.

Sippolan ruumispaareja on viimeksi säilytetty von Daehnin suvun hautakappelissa vanhan alahautausmaan laidalla. Vasta vuonna 1890 valmistunut kappeli ei kuitenkaan ole voinut olla vuonna 1829 valmistettujen parien alkuperäinen säilytyspaikka. Vuonna 1829 Sippolassa oli tapana haudata nimenomaan alahautausmaalle, mutta paikalla ei tiettävästi ollut parihuonetta tai läpikäytävää. Läheisellä Hirvelän hauta-

usmaalla mainitaan olleen läpikäytävä, mutta hautaus Hirvelään on aloitettu vasta 1900-luvun alussa. Siunaustilaisuus oli Sippolassa tapana pitää haudalla, jolloin todennäköisesti paareja käytettiin alustana, ja niiden oli kätevää sijaita jossain kirkon tai hautausmaan välittömässä läheisyydessä, esimerkiksi ulkovarastossa. (Mänttari 1999: 170, 171.)

Ruumispaareja on paikoin (esimerkiksi Keminmaalla, Vetelissä ja Uudessakaupungissa) säilytetty kirkon sisällä, kuten asehuoneessa, eteisessä tai sivulaivassa. Sippolan tapauksessa ei voida varmuudella sanoa, onko ruumispaareja koskaan säilytetty kirkossa, mutta vaikuttaa todennäköisemmältä, että paareja olisi säilytetty jossain muualla. Historiallisessa kontekstissa kirkko on kuitenkin mahdollinen säilytyspaikka paareille yleisellä tasolla. Seminaarityötä aloitettaessa Sippolan ruumispaareille harkittiin näyttelytilaksi myös läheistä kotiseutumuseota. Kyseessä ei kuitenkaan ole kirkkomuseo, joten esine joutuisi täysin irrotetuksi alkuperäisestä käyttöympäristöstään. Koska paarien sijoittaminen kirkkoon oli myös olosuhteiden puolesta mahdollista, se päätettiin toteuttaa. Kirkkoa näyttelytilana sekä olosuhteiltaan että filosofisesta näkökulmasta tarkastellaan seuraavassa luvussa.

3.3 Sippolan kirkko näyttely-ympäristönä

Museoesineellä tarkoitetaan esinettä, joka on irrotettu alkuperäisestä käyttötarkoituksestaan, jolloin se kykenee havainnollistamaan alkuperäistä funktiotaan vain rajallisesti. Sillä on kuitenkin oma viitekehysensä, ja sen välittämä viesti on vaikuttava ja opettava. Museoesineitä ei aseteta näytteille niiden esteettisten arvojen vuoksi, vaan siksi, että niillä katsotaan olevan itseisarvo tietoa välittävänä dokumentteina. (Heinonen & Lahti 1996: 193; Rivers & Umney 2005: 241, 242.) Sippolan ruumispaarit ovat periaatteessa museoesine, mutta ne eivät sijaitse museossa. Kuten luvussa 3.1 on todettu, Suomen laki määrää seurakunnan huolehtimaan omistamistaan arvoesineistä, mutta kirkolla tai seurakunnalla instituutioina ei kuitenkaan ole velvollisuutta museoida tai asettaa kyseisiä esineitä näytille. Kirkko ei ole museoympäristö olosuhteiltaan eikä funktioltaan, mikä on huomioitava ruumispaarien näytteilleasettamisessa.

Sippolan kirkossa olosuhteet ovat suhteellisen vakaat. Lämpötila ja kosteus vaihtelevat kirkon sisällä vuoden aikana suurestikin, mutta suuri tiilirakennus estää muutoksia tapahtumasta nopeasti. Vuosina 2009 ja 2010 tehtyjen mittausten perusteella (ks. liite 6) lämpötila vaihteli 10 ja 21 °C:n välillä ja ilman suhteellinen kosteus (RH) 33 ja

75 %:n välillä. Keskimäärin sisätilan lämpötila on 15,4 °C ja ilman suhteellinen kosteus 58,6 %. Ilmankosteus oli korkeimmillaan syyskuussa ja matalimmillaan tammi-kuussa kovimpien pakkasten aikaan. Kirkossa ylläpidetään 10 °C:n peruslämpöä ja lämpötilaa nostetaan tilaisuuksia varten.

Suomen museoliitto suosittaa (1987) maalattujen puuesineiden säilytysolosuhteiksi 18–20 °C:n lämpötilaa ja 45–55 %:n ilman suhteellista kosteutta. Orgaaniset materiaalit, joita ruumispaareissa ovat puu sekä side- ja liima-aineena käytetty nahkaliima, ovat hygroskooppisia, eli reagoivat kosteuteen. Ne imevät kosteutta ilmasta ja luovuttavat kosteutta kuivaan ilmaan, toisin sanoen ne kostuvat ja laajenevat sekä kuivuvat ja kutistuvat ilmankosteuden mukaan. Tämä voi aiheuttaa ongelmia rakenteissa ja maalipinnoissa. Lämpötila vaikuttaa oleellisesti ilmankosteuteen, sillä lämmin ilma on aina kosteampaa kuin kylmä ilma. RH:n ylittäessä 68 % ja lämpötilan 20 °C, aktivoituvat homeet, bakteerit ja muut mikro-organismit. Raudan hapettumisreaktiot alkavat kun ilman RH ylittää 65 %, mitä tehostaa muutoksen tapahtuminen nopeasti. Rautaosien ruostumiseen vaikuttavat myös epäpuhtaudet, kuten pöly, suolat (tärkeimpänä natriumkloridi, joka muodostaa veden kanssa erityisen tehokkaan elektrolyytin) ja happamat ilmansaasteet (erityisesti rikkiyhdisteet), jotka sitovat kosteutta pinnalle. Korkea lämpötila kiihdyttää kemiallisia reaktioita, mutta ei näyttele niin merkittävää roolia kuin kosteus. (Selwyn 2004: 104; Rivers & Umney 2005: 252–257, 321, 322.) Sippolan kirkon keskimääräiset olosuhteet eivät täytä Suomen museoliiton asettamia vaatimuksia, mutta lievästi kostea ja kylmä ympäristö on orgaaniselle materiaalille parempi kuin kuiva ja kuuma. Olosuhteet kirkossa ovat joka tapauksessa paremmat kuin von Daehnin hautakappelissa.

Olosuhteiden ja ruumispaarien perinteisten säilytystilojen lisäksi Sippolan paarien sijoittamisessa kirkkoon oli huomioitava myös kirkkorakennuksen tehtävä ja merkitys nyky-yhteiskunnassa. Arkkitehti ja professori Juhani Pallasmaan mukaan (2006: 132, 133) kuolema on nyky-yhteiskunnassa arkipäiväistynyt pelkäksi elämän loppumisen lääketieteelliseksi hetkeksi ja menettänyt siten arvokkuutensa. Kuolema on torjuttu ja eristetty erilaisiin laitoympäristöihin. Vaikka kuolema on esimerkiksi viihteen kautta koko ajan läsnä, se on sensuroitu arkisesta tietoisuudestamme; se on kadottanut metafysiset, vertauskuvalliset ja runolliset ulottuvuutensa, eikä se enää kuulu elämän yhteyteen. Myös rakennusten symbolinen sisältö on muuttunut, eikä kirkkorakennuksen haluta enää viedä ajatuksia kuolemaan. Hallam ja Hockey ovat todenneet (2001: 77–

78), että kuolemaan liittyvät tapahtumat, toiminta ja esineet joutuvat aina jakamaan tarvitsemansa tilan elävän arjen kanssa. Kuolema leimaa nämä tilat hyvin vahvasti, ja tiloissa tapahtuva toiminta assosioituu kuolemaan helposti, olipa kyseessä julkinen tai yksityinen tila.

Sippolan kirkossa ei nykyään toimiteta hautaansiunaamisia, eikä siellä näin ollen ole edes nykyaikaisia siunaamisvälineitä. Valtaosa kirkossa kävijöistä on vanhempaa väestöä, eikä kirkon haluta näyttäytyvän heille kuoleman ja unohduksen tyysijana. Useissa kirkollisissa tapahtumissa, kuten perhekirkoissa ja konfirmaatioissa, halutaan korostaa kirkon mukanaoloa onnellisessa arjessa ja elämän iloisissa hetkissä. Kuten edeltävissä luvuissa on todettu, menneinä vuosisatoina kuoleman kohtaaminen oli hyvin merkittävä osa yksilön kirkollista elämää, ja kuolema ja uskonto liitettiin kiinteästi yhteen. Kenties juuri tämän johdosta kuolemaan liittyvien asioiden katsotaan nykyään rasittavan kirkon imagoa. Anjalankosken seurakunnan kappalaisen Heikki Heinosen mukaan ruumisparien sanomaa ja kuoleman olemassaoloa ei sovi unohtaa, mutta sitä ei haluta korostaa liikaa. Kirkon on tarjottava ihmisille toivoa ja valoisaa näkemystä arjen keskelle. (Heinonen 2010.)

Luvussa 3.1 tarkastellun perusteella paareilla on nykyaikana kurioositeettiarvoa. Lisäksi kuoleman symboliikan kokeminen konkreettisen esineen kautta sekä omaan paikallishistoriaan tutustuminen ovat tärkeitä syitä asettaa parit näytteille. Edellä mainittujen rajoitusten takia paareja ei kuitenkaan voitu sijoittaa esimerkiksi kirkon eteiseen, missä olisi ollut runsaasti tilaa sekä paareille että niiden tarkastelulle, mutta ne olisivat heti ensimmäiseksi muistuttaneet kirkkoon astujaa vanhasta kuolemakeskeisestä maailmankuvasta. Liitteessä 7 on esitetty kirkon pohjakaavan avulla vaihtoehtoisia sijoituspaikkoja ruumispaareille. Vaihtoehto 1 kirkon etuosassa alttarin läheisyydessä penkkirivien vieressä oli yleisön kannalta sopivan syrjäinen ja hienotunteinen. Ruumisparit olisivat kuitenkin joutuneet ilmastointiritilän ja lämmityslaitteen väliin, minkä johdosta kuumaa tai kylmää ilmaa olisi virrannut parien kohdalta lähes jatkuvasti. Lisäksi parit olisivat olleet oviaukon edessä jättäen vain hyvin kapean kulkureitin parien ja penkinpäätyjen väliin, mikä olisi vaikeuttanut liikkumista kirkollisten toimitusten aikana. Vaihtoehto 2 penkkirivien takana olisi myös ollut sopivan syrjässä ja sen olosuhteet ruumisparien materiaalien kannalta olisivat olleet paremmat kuin edellisessä vaihtoehdossa. Myös tässä tapauksessa tilaa oli kuitenkin liian vähän eikä

suurikokoisen esineen ympärillä tai vieressä olisi mahtunut kunnolla liikkumaan. Tilanne on sama pohjakaavaltaan symmetrisen kirkon molemmilla puolilla.

Ruumisparien sijoituskohdaksi valittiin lopulta vaihtoehto 3, joka sijaitsee kirkon pääsisäänkäynnin vieressä parvelle johtavien portaiden juurella olevassa pienessä huoneessa, joka aiemmin toimi lasten leikkihuoneena (kuva 24). Paikka on syrjässä katseilta, eivätkä ruumisparit ole liikkumisen esteenä, mikä suojaa myös ruumispareja tahattomilta kolhuilta. Tilassa ei ole ilmastointi- eikä lämmityslaitteita. Sijoituskohdan varjopuolena on kuitenkin sen ahtaus. Portaiden alle jää noin 1 × 4 m:n kokoinen tila, johon ruumisparit juuri ja juuri mahtuvat. Niiden ympärille ei jää juurikaan tilaa, eikä esimerkiksi parien portaiden alle jäävän päädyn kehystettyä paperilappua pääse helposti tarkastelemaan. Paareista saa kuitenkin hyvän yleiskuvan ja niitä pääsee halutessaan helposti katsomaan tarvitsematta esimerkiksi kiivetä kellotapuliin. Tilaan voidaan helposti liittää myös parien historiaa ja yksityiskohtia esittelevä kyltti tai esite.

Kuva 24. Lasten leikkihuone kirkon sisäänkäynnin vieressä. Tila on tarkoitus muuttaa ruumisparien näyttelytilaksi. (Nyrkkö 2010.)

Olosuhteiden näkökulmasta valitun sijaintikohdan merkittävin huono puoli on runsas luonnonvalon määrä. Parien pitkä sivu tulee olemaan seinustaa vasten, jolla on kaksi etelään antavaa ikkunaa, ja myös parien toinen pääty on ikkunaseinää vasten. Kirkossa ei ole tehty valaistusmittauksia, mutta varsinkin kesäaikaan tilan valomäärä tulee ylittämään 150 luxin suosituksen (Suomen museoliitto 1987). Näkyvästä valosta osa imeytyy pintaan ja osa heijastuu siitä. Pintaan imeytyneet aallonpituudet voivat johtaa materiaalin valohapettumiseen, joka käytännössä näkyy esimerkiksi värien haalistumisena tai pinnan haurastumisena ja rapautumisena. Erityisen haitallista on väriltään sininen tai violetti, erityisesti ultraviolettivalo. (Rivers & Umney 2005: 246, 247.)

Näyttelytilan ikkunoita ei pystytä pimentämään, eikä niissä ole UV-suojakalvoa. Yksinkertaisin tapa suojata paarit auringonvalolta olisi peittää ne esimerkiksi puuvillakankaalla, mutta tämä on tilan ahtauden vuoksi hankalaa.

Paarien sijoitusolosuhteet eivät ole ihanteelliset eivätkä vastaa valvottua museoympäristöä. Ei voida myöskään taata, etteikö paareja joskus jouduttaisi siirtämään toisiin tiloihin. Koska olosuhteisiin ei ole juurikaan mahdollista vaikuttaa, ne on huomioitava konservointimateriaalien valinnassa. Perinteiset, alkuperäisen kaltaiset materiaalit, kuten puu ja nahkaliima, ovat yhteensopivia alkuperäisen materiaalin kanssa, ja niiden käyttö- ja ikääntymisominaisuudet tunnetaan tarkkaan. Niiden käyttäytyminen kohteessa on ennustettavissa, ja ne ovat yleensä helposti poistettavissa. Poistamista voi kuitenkin hankaloittaa se, ettei niitä välttämättä pitkän ajan kuluttua pystytä enää erottamaan alkuperäisestä materiaalista. Poistettavuuden lisäksi tämä voi häiritä myös esineen ja sen aitouden tulkintaa. Orgaanisilla materiaaleilla on aina myös luonnolliset haittapuolensa: ne ovat alttiita pieneliöiden hyökkäyksille ja olosuhteiden, kuten kosteuden muutoksille. Synteettiset konservointimateriaalit ovat yleensä paljon vakaampia ja kestävämpiä, mutta ne eivät vastaa ulkoasultaan alkuperäistä, mikä voi olla varjopuoli esineen esteettisen ilmeen kannalta, mutta myös hyvä seikka myöhemmän käsittelyn erottamista alkuperäisestä ajatellen. Joissain tapauksissa synteettiset materiaalit eivät ole täysin poistettavissa tai ne voivat vaikeuttaa esineen uudelleen käsittelyä. Uusimpien materiaalien ikääntymisominaisuuksia ei myöskään vielä tunneta, eikä niiden käyttöä ole ehditty testata. Synteettisten materiaalien stabiilius tekee niistä kuitenkin parhaimman vaihtoehdon Sippolan ruumispaarien konservointiin, sillä paarit päätyvät verrattain epävakaisiin olosuhteisiin. (Rivers & Umney 2005: 567.)

4 RUUMISPAARIEN KONSERVOINTI

Sippolan ruumispaareille on tehty sekä restauroivia että konservoivia toimenpiteitä. Restaurointi ja konservointi eivät käsitteinä ole vaihtoehtoisia toisilleen, vaan voidaan nähdä ennemminkin toisiaan täydentävinä. Yleistäen voidaan määritellä restauroinnin tarkoittavan palauttavia ja konservoinnin säilyttäviä toimenpiteitä. Oleellista on määritellä myös, mitä pyritään palauttamaan ja säilyttämään. Kansainvälisen museoneuvoston ICOMin määritelmän (1984) mukaan konservoinnilla (preservation) tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla pyritään ehkäisemään esineen tuhoutumisen jatkuminen. Tähän kuuluvat sekä esineen ympäristöön että rakenteeseen vaikuttaminen. Restaurointi puolestaan on määritelty toiminnaksi, jonka avulla vaurioitunut esine tai sen osa saadaan jälleen ymmärrettäväksi. Esineen esteettisen tai historiallisen kokonaisuuden ja koskemattomuuden tulee kärsiä tässä yhteydessä mahdollisimman vähän. Kaiken esineeseen kohdistuvan toiminnan tarkoituksena on korostaa esineen edustamia arvoja, turvata sen säilyminen ja lisätä ymmärrystä sen materiaalista ja kulttuurillista historiaa kohtaan.

Englannin kielessä säilyttäviin toimenpiteisiin viitataan usein termillä preservation, ja muihin käytännön toimenpiteisiin termillä conservation-restoration tai restoration. Kaikkien toimenpiteiden summaa voidaan kutsua konservoinniksi (conservation). (Muñoz Viñas 2008: 14, 15.) On olemassa myös muita määritelmiä, mutta edellä esitetyn mukaisesti tässä työssä ruumispaareille tehtyjä toimenpiteitä nimitetään yleisnimekkeellä konservointi. Kaikki toimenpiteet tähtäävät esineen tuhoutumisen pysäyttämiseen ja ehkäisemiseen ja sitä kautta sen fyysiseen säilymiseen. Toimenpiteissä on huomioitu erityisesti esineen alkuperäinen ilme ja todellinen olemus (true nature) –siinä määrin kuin niistä voidaan saada tietoa – jotka ovat sekä säilyttämisen että palauttamisen kohteita. Amerikan konservointi-instituutti (AIC 1994) on määritellyt restaurointitoimenpiteet hyväksyttäväksi osaksi konservointia, mikäli kaikki tehdyt toimenpiteet on dokumentoitu huolellisesti ja ne ovat täysin poistettavissa. Toimenpiteiden tulee myös olla havainnoitavissa tavanomaisin tutkimusmenetelmin. Ne eivät saa vääristää esineen esteettistä, käsitteellistä tai fyysistä luonnetta eivätkä poistaa tai peittää alkuperäistä materiaalia. Restaurointitoimenpiteiden on ehdottomasti pyrittävä kunnioittamaan ajan merkkejä. Nämä periaatteet on pyritty huomioimaan ruumispaarien konservoinnissa (poistettavuutta kriteerinä on käsitelty tarkemmin sivulla 47).

Merkittävin ruumispaareille suoritettu restaurointitoimenpide oli katkaistujen jalkojen korjaaminen, jossa jalat liitettiin jälleen yhteen, ja esineen ilme palautui yhtenäiseksi: jalat olivat jälleen yhtenäiset ja suorat, kuten ne olivat alun perinkin olleet. Jalkojen katkaisu liittyy kuitenkin vääjäämättömästi esineen historiaan, ja todisteet tästä ovat lähemmässä tarkastelussa edelleen erotettavissa myös ilman dokumentointiaineistoon tutustumista. Toisaalta jalkojen korjaaminen on katsottu tässä tapauksessa välttämättömäksi myös massiivisen esineen rakenteen vakauttamisen ja sitä kautta esineen säilymisen kannalta, joten toimenpidettä voidaan pitää myös konservointina (preservati-on). Tämän esimerkin valossa voidaan todeta, että restaurointi on usein välttämätön osa esineen konservointia: halutun aspektin säilyttäminen ei onnistu, ennen kuin jokin toinen ominaisuus on palautettu.

Ruumispaareissa on jalkojen katkaisun lisäksi muitakin historiallisia kerrostumia. Toisessa päädyssä olevat alkuperäiset sorvatut kellokoristeet ovat kadonneet, ja ne on korvattu uusilla tuntemattomana ajankohtana. Kaikki sorvatut koristeaiheet ovat alun perin olleet samaa harmaan sävyä kuin arkunaluslaudat, mutta ne on myöhemmän ehostuksen yhteydessä maalattu valkoisiksi. Paareille on todennäköisesti tehty myös muita pieniä toimenpiteitä, kuten jalkojen uudelleenlakkaus, jotka ovat sulautuneet alkuperäiseen pintaan, eivätkä ole enää kunnolla erotettavissa. Jo alkuperäinen maalaus-työ on todennäköisesti suoritettu huolimattomasti, eikä ole täyttä varmuutta siitä, ovatko kaikki huolimattomat siveltimenjäljet syntyneet jo tässä yhteydessä vai myöhemmin. Pinnassa olevien tahrojen ja maaliroskeiden poistamista on tarkasteltu puhdistuksen yhteydessä sivulla 64.

Paarien alkuperäinen ilme ei ole enää puhtaasti näkyvissä. Toimenpiteiden avulla kokonaisuus pystytään palauttamaan korkeintaan siihen asuun, jossa parit olivat sillä hetkellä, kun ne poistettiin käytöstä: niissä oli jo tuolloin käytön ja ikääntymisen aiheuttamia jälkiä. Parit ovat kuluneimmat yläpinnaltaan, johon on kohdistunut suurin kulutus, kun arkkua on siirrelty paarien päälle ja siitä pois. Myös kantoaisojen alapinnoilla on selvät kulumat kohdissa, joista paareja on nostettu ja kannettu. Näkyvimmit vauriot – maalipinnan liituuntuminen ja rapautuminen arkunaluslaudoissa ja jalkojen päiden maalin hilseily – kertovat kuitenkin esineen huonoista säilytysolosuhteista ja hylkäämisestä. Ruumispaarien tapauksessa tämä on kuitenkin korostuneen merkittävä osa esineen historiaa. Totuus on, ettei ruumispaareja pidetty arvoesineenä omana aikanaan, ja niitä säilytettiin usein kehuissakin oloissa. Myös se, että parit pois-

tettiin käytöstä ja hylättiin, kertoo koko suomalaisen yhteiskunnan asenteiden ja käytäntöjen muutoksista tietyllä aikakaudella. Vaurioiden poistaminen tai piilottaminen voisi siis jopa vähentää esineen arvoa poistamalla osan sen sisältämästä informaatiosta.

Myös jalkojen katkaiseminen on osa esineen historiaa. Kuitenkin, jos esine kokonaisuutena ei säily, ei säily sen materiaalien, rakenteen ja työtapojen sisältämä tietokaan. Tämän takia oli oleellista puuttua vaurioihin, jotka uhkasivat esineen säilymistä tai olivat vaarassa laajentua. Painavat ruumisparit olisivat vähitellen luhistuneet oman painonsa alla, mikäli jalkojen liitoksia ei olisi korjattu. Visuaalista ilmettä ajatellen on myös tärkeää huomioida esineen tai sen osien työkuuntoisuus: esimerkiksi jalan tehtävä on kannatella esinettä, ja sen kuuluu näyttää täyttävän tuo tehtävä. Paarien tukeminen erillisten tukirakenteiden avulla olisi häirinnyt sitä mielikuvaa, joka paarien alkuperäisestä funktiosta ja kontekstista pyrittiin luomaan näyttely-ympäristöä myöten. Jalkojen jatkosliitosten korjaamisen yhteydessä syntyneet naarmut ja kolhut retusoiitiin, sillä ne eivät kertoneet esineen käytöstä tai olleet osa luonnollista kulumaa. Lisäksi työkalujen aiheuttama pintakäsittelyn menetys olisi häirinnyt esineen esteettistä kokonaisuutta huomattavasti. Jos pinnan kauneus ja yhtenäisyys olisi asetettu konservoinnin päämääräksi, retusoinnin yhteydessä olisi esiin noussut ongelmia. Alkuperäisen pinnan eristämisen jälkeen pintakäsittely olisi voitu täydentää tai ylimaalata. Olisiko täydennys toteutettu alkuperäiseen asuun vai päällemaalausten aikaiseen asuun? Kumman aikakauden asu on esineen ”todellinen olemus”? Vaikka pystytään päättämään, miltä esine suunnilleen on näyttänyt uutena, ovat myös myöhemmät käsittelyt ja vauriot osa esineen sisältämää totuutta. Parit ovat olleet ja toimineet muussa kuin alkuperäisessä asussaan huomattavan pitkän aikaa, eikä ole oikeutettua jättää tätä huomiotta varsinkaan tapauksessa, jossa on mahdollista säilyttää todisteet molemmista ilmeistä. Ruumispaareille päätettiin tehdä vain välttämättömät toimenpiteet, joilla paljastettaisiin sen todellinen olemus, mahdollistettaisiin alkuperäisen funktion ja ilmeen tarkastelu ja taattaisiin sen säilyminen. (Caple 2000: 62, 100, 119–123.)

Ruumisparit siirrettiin von Daehnin hautakappelista Kymenlaakson ammattikorkeakoulun tiloihin tammikuussa 2009. Kylmästä ja kosteasta kappelista parit siirrettiin ensin Hirvelän siunauskappeliin, joka on viileä ja kosteudeltaan tasainen tila. Paarien puumateriaali ja liitoksissa käytetty eläinperäinen liima reagoivat lämpötilan ja ilman kosteuden muutoksiin. Siirrettäessä paareja edellistä lämpimämpään ja kuivempaan ti-

laan, niiden odotettiin kuivuvan ja kutistuvan. Hitailta ja vaiheittaisilla siirroilla pyrittiin antamaan materiaalille ja rakenteille aikaa mukautua olosuhteiden muutoksiin. (Ks. Nyrkkö 2009: 22–25.) Paareissa ei todettu aktiivisia puuntuholaisia tai muita pieneliöitä. Mahdollisen home- tai mikrobitartunnan varalta parit käytiin varovasti läpi kuumailmapuhaltimella, sillä kasvustot tuhoutuvat yli 60 °C:n lämpötilassa.

Paareille tehtiin alustavia kartoituksia ja tutkimuksia, minkä jälkeen ne varastoitiin lämmitettyyn varastohuoneeseen. Ammattikorkeakoulun koneellinen ilmastointi reagoi voimakkaasti sääolosuhteiden mukaan, ja sisätilojen lämpötila ja kosteus vaihtelevat huomattavasti. Lämpötila on keskimäärin 20 °C ja ilman suhteellinen kosteus 30 %. Näiden vaihteluiden ollessa tiedossa, parit käärittiin väljästi kuplamuoviin, joka tasoittaisi ja hidastaisi muutoksia. Olosuhteiden vaihtelu pysyi kesän ja syksyn ajan tarpeeksi hitaana, ja kun parit tammikuussa 2010 siirrettiin varastohuoneesta työsaaliin, niissä ei ollut havaittavissa uusia vaurioita puumateriaalissa tai rakenteissa. Paarien puumateriaalille tehdyt kosteusmittaukset on taulukoitu liitteeseen 5.

4.1 Katkaistujen jalkojen konservointi

Sippolan ruumisparien jalat oli sahattu poikki tuntemattomasta syystä arviolta 1900-luvun alussa. Parit täytyi kenties siirtää ahtaasta oviaukosta tai saada väliaikaisesti mahtumaan johonkin varastorakennukseen. Useat suomalaiset parit ovatkin joutuneet esimerkiksi työpöydiksi ulkovajoihin (ks. liite 1/4). Sippolan parien jalat oli sittemmin liitetty takaisin pitkittäissuuntaisilla nauloilla. Liitosten välissä olleen polyvinyyliasetaatiliiman (PVAc) yleistymisen perusteella tämän voitiin arvioida tapahtuneen aikaisintaan 1950-luvulla. Varmaa oli, että parit olivat olleet nykyisessä kunnossaan von Daehnin hautakappelissa 1970-luvulta saakka. Kömpelöt jatkosliitokset olivat vuosien kuluessa pettäneet (kuva 25, s. 45), ja osa jalkojen puolikkaista oli jo irronnut kokonaan. Loputkin osat irrotettiin käsivoimin kohtisuoraan vetämällä. Jalkojen yläosiin kiinni ruostuneet naulat (kuva 26, s. 45) irrotettiin puristamalla ne lukkopihteihin, joita lyötiin vasaralla niin, että voima kohdistui naulan suuntaisesti. Puun sisään katkenneet naulat poistettiin poraamalla niiden ympärille ensin reikiä, jolloin muodostuneeseen tilaan saatiin asetettua kärkipihdit. Kärkipihtien voimaa lisättiin puristamalla niiden leuat lukkopihteihin ja poistamalla naula sitten edellä kuvatulla tavalla. Sekä naulanreiät että poratut reiät täytettiin männystä veistetyillä tapeilla, jotka liimattiin eläinliimalla. Tämä tehtiin, ettei poran terä tyhjän tilan vaikutuksesta ohjautuisi sivuun

linjastaan porattaessa suurempia reikiä varsinaisia kiinnitystappeja varten. Liitoksiin lisättyä PVAc-liimaa pehmitettiin ensin asetonihauteella (asetoniin kastettu puuvillavanutuppo teipattiin muovin alle ja annettiin vaikuttaa), minkä jälkeen liima voitiin poistaa mekaanisesti kirurginveitsellä.

Kuva 25. Pettänyt jatkosliitos: parit olivat kaatumaan kumoon oman painonsa alla (Nyrkkö 2008).

Kuva 26. Rautanaula ja liimaa, joilla jalanpuolikkaat oli liitetty yhteen (Nyrkkö 2009).

Irrotettujen jalkojen päissä oli hilseilevää maalia (kuva 27, s. 46), joka oli kiinnitettävä ennen puunlujitusta. Liimaksi valittiin 3 % sampiliima. Konservointimateriaaleiksi oli valittu synteettisiä materiaaleja (ks. tarkemmin luku 3.3 kirkosta näyttelyympäristönä), mutta kiinnitykseen soveltui myös orgaaninen sampiliima, sillä se tulisi jäämään synteettisen lujitusaineen ja suojalakan alle. Sampiliima on suosittu materiaali maalikerrosten kiinnityksessä, sillä se on väritön, juokseva myös huoneenlämmössä ja siten tunkeutumiskyvyltään hyvä, ja sen liimauskyky on hyvä jo pienissä pitoisuuksissa. Materiaalin varjopuolia ovat muodostuneen kalvon kovuus ja hauraus sekä kosteusherkkyytensä. (Rivers & Umney 2005: 173, 569). Liima valmistettiin turvottamalla kuivattua ja murskattua sammen uimarakkoa yön yli deionisoidussa vedessä. Lopuksi liima lämmitettiin 45-asteisessa vesihauteessa ja siivilöitiin.

Kuva 27. Hilseilevää maalipintaa jalan päässä (Nyrkkö 2010).

Kuva 28. Maalinkiinnitys japaninpaperin avulla (Nyrkkö 2010).

Hilseilevä maali kiinnitettiin japaninpaperin (12g/m²) avulla. Irtonaisen maalin alueille laskettiin pieni pala japaninpaperia, jonka läpi pintaan imeytettiin tipoittain etanolin ja deionisoidun veden seosta (1:2). Japaninpaperi suojaa irtoilevia maalinpalasia ja estää niitä liikkumasta, etanoli vähentää veden pintajännitystä ja saa sen imeytymään pintaan, mikä pehmittää maalikerroksia ja helpottaa liiman tunkeutumista lujitettavaan pintaan. Japaninpaperin päälle siveltiin sampiliimaa, jonka annettiin kuivua (kuva 28). Maalikerrokset olivat hyvin hauraita ja pinta kupera, joten painoja tai lämpölusikkaa ei käytetty. Liiman kuivuttua japaninpaperit poistettiin pehmittämällä niitä deionisoidulla vedellä kostutetulla vanupuikolla, minkä jälkeen kiinnitetty maalipinta puhdistettiin liimajäämistä samalla tavoin. (Ks. myös Rivers & Umney 2005: 573–575.)

4.1.1 Puunlujitus

Kuten aiemmin on todettu, parien jalkojen rakenne oli korjattava, että esine pysyisi vakaana ja kannattaisi oman painonsa. Puunlujitus oli lisäksi suoritettava ennen jalkojen rakenteellista korjausta, sillä haurasta puuta ei voida porata tai muutoin käsitellä. (Rivers & Umney 2005: 564.) Konservoinnin periaatteiden mukaisesti kaikkien lisättyjen materiaalien tulisi olla poistettavissa, mutta puunlujitus on käytännössä peruuttamaton toimenpide. Syvälle puun solukoihin tunkeutunutta lujitusainetta on hyvin hankalaa tai jopa mahdotonta poistaa myöhemmin, vaikka lujitusaine olisikin teoriassa poistettavissa liukoisuutensa puolesta.

Rivers ja Umney (2005: 443) ovat määritelleet palautettavuuden olevan koko systeemin, ei pelkästään materiaalin ominaisuus. Tämän määritelmän nojalla esimerkiksi puun lujitustoimenpiteen palauttaminen lähtötilanteeseen tekisi tyhjäksi kaikki saavutetut hyödyt, mikä ei ole tarkoituksenmukaista: jos puuainees on niin haurasta, että se täytyy lujittaa, lujitusaineen poistaminen saattaa tuhota sen. Palautettavuuden ja poistettavuuden käsitteitä konservoinnissa on kritisoitu paljon (ks. esim. Appelbaum 1987; Oddy & Carroll 1999; Miettinen 2008; Muñoz Viñas 2008: 183–188), ja niitä voidaan pitää saavuttamattomina ihanteina, joiden rinnalle on esitetty esimerkiksi termiä uudelleenkäsiteltävyys. Ruumisparien tapauksessa lujitustoimenpide olisi voitu kiertää esimerkiksi rakentamalla jonkinlainen teline, jonka varassa parien paino lepäisi, jolloin huonokuntoisille jaloille ei kohdistuisi minkäänlaista rasitusta. Parien tulevaa käyttöä ja näyttely-ympäristöä ajatellen (ks. luku 3.3) katsottiin kuitenkin käytännöllisemmäksi suorittaa jalkojen korjaus. Ongelmaa ei myöskään haluttu siirtää tulevaisuuteen, koska se oli mahdollista korjata jo nyt. (Appelbaum 1987: 67.) Vaikka jaloille suoritettut toimenpiteet eivät ole palautettavissa konservointia edeltävään asuun, eivätkä ne ole myöskään täydellisesti poistettavissa, ne takaavat esineen säilymisen niin pitkälle kuin se tämänhetkisen tiedon valossa voidaan taata, eivätkä ne estä samankaltaisten käsittelyjen toistamista tulevaisuudessa (ks. myös Miettinen 2008: 69; Horie 1998: 6–8).

Lujitusta ei ollut tarpeellista tehdä jokaiseen jalkaan, vaan lujitukseen valittiin kaksi huonokuntoisinta yksilöä. Lujitus suoritettiin kahdella eri materiaalilla, jotta niiden ominaisuuksia voitaisiin samalla vertailla käytännössä todellisessa kohteessa. Materiaalivalintaa on jo tarkasteltu luvussa 3.3, jossa mainittujen seikkojen lisäksi lujitusai-

neen on oltava ominaisuuksiltaan ensiksikin juoksevaa, jotta se tunkeutuisi hyvin puuhun. Toisaalta pitoisuuden on oltava tarpeeksi korkea, jotta aine kovettuttuaan olisi tarpeeksi vahvaa toimiakseen tukirakenteena. Lujitusaineen on oltava sekä kovaa että joustavaa, se ei saa kutistua eikä reagoida muiden materiaalien, kuten metallien tai muiden konservointimateriaalien, kanssa, toisin sanoen sen on oltava kemiallisesti vakaa. (Rivers & Umney 2005: 562–564; Nicolaus 1999: 40–41, 45.) Materiaaleiksi valittiin kaksi konservoinnissa yleisesti käytettyä, hyväksi havaittua ja mainitut vaatimukset täyttävää tuotetta, Paraloid B72 ja Mowilith 30.

Testatut materiaalit: Paraloid B72 ja Mowilith 30

Paraloid B72 on konservoinnissa ja restauroinnissa monikäyttöinen materiaali, jota käytetään muun muassa liimana, lakkana, lujitus- ja sideaineena. Tässä yhteydessä tarkastellaan sen ominaisuuksia puunlujituksessa. Paraloid B72:a (Yhdysvalloissa Acryloid 72) lujitusaineena ovat aiemmin tutkineet muun muassa Lazzari ja Chiantore (2000). Paraloid B72 on synteettinen akryylihartsi ja metyyliakrylaatin ($C_4H_6O_2$) ja etyyliakrylaatin ($C_6H_{10}O_2$) kopolymeeri (useista erilaisista meereistä eli toistuvista yksiköistä muodostunut polymeeri). Se on ominaisuuksiltaan lämpömuovautuva, ja liukoisuusominaisuuksiltaan poistettavissa pitkänkin ajan kuluttua. Se on yhteensopi- va monien materiaalien kanssa ja kemiallisesti erittäin vakaa, vaikka hapettumista ilmeneekin pitkällä aikavälillä. (Rivers & Umney 2005: 565; Boff et al. 1999: 30; Horie 1998: 106.)

Akryyli- ja metakrylaattihartsit soveltuvat puunlujitukseen erityisen hyvin mekaanisen lujuutensa, kemiallisen vakautensa sekä hyvän liimaavuutensa ja vettä hylkivien ominaisuuksiensa takia. Niiden on todettu vastustavan hyvin sekä lämpö- että valohapettumista (Lazzari & Chiantore 2000: 6447, 6455). Kun Paraloid B72:a (20 % liuos sekä asetonissa että tolueenissa) on testattu lahottajasienestä kärsineen puumateriaalin luji- tukseen, sen on todettu leviävän kuivuessaan melko tasaisesti puuainekseen. Tyhjäksi jäävien solukoiden määrää voidaan vähentää suorittamalla lujitus useaan kertaan lai- mealla liuksella sen sijaan, että voimakasta liuosta käytettäisiin vain kerran. (Schniewind & Eastman 1994: 249–250.)

Mowilith 30 on polyvinyylisetaattipohjainen liima-aine, eli vinyylisetaatin ($C_4H_6O_2$) polymeeri. Sitä käytetään restauroinnissa ja konservoinnissa paitsi liimana, myös puun luji- tukseen. Se on lämpömuovautuva korkean viskositeetin tuote, joka muodostaa

melko kovan kalvon ollen kuitenkin joustava. Eri Mowilith-tuotteiden ominaisuudet vaihtelevat. Esimerkiksi Mowilith 20 on viskositeetiltään alhaisempi ja molekyylipainoltaan pienempi kuin Mowilith 30, Mowilith 50 puolestaan vastaavasti suurempi. (Mowilith Technical Data Sheet 2010.) Lujitukseen käytettävällä materiaalilla on suotavaa olla matala viskositeetti imeytymisen helpottamiseksi, mutta korkea molekyyli-paino lujituskyvyn parantamiseksi. Näiden ominaisuuksien tasapainottamiseksi lujitukseen käytetään yleensä Mowilith 30:a.

PVAc-pohjaisia aineita on käytetty yleisesti puunlujituksessa huolimatta niiden puuteista. PVAc on altista lialle ja pieneliöille, ja sen rakenteessa tapahtuu muutoksia pitkällä aikavälillä. Se myös reagoi kosteuteen turpoamalla ja hapettuu. Liukenemattomaksi PVAc muodostuu jo 30–40 vuodessa. Todennäköisimmät syyt PVAc:n hajoamiselle ovat lämpö, valohapettuminen ja hydrolyysi eli yhdisteen hajoaminen lähtöaineikseen veden vaikutuksesta. Joidenkin Mowilith-tuotteiden (DM5 ja DMC2) on todettu olevan epävakaita sekä herkkiä lämpötilan muutoksille ja happamoitumiselle. Niiden parhaana ominaisuutena on mainittu joustavuus. (Horie 1998: 92; McNeill 1992: 31; Burnstock et al. 1984: 38–42.)

Materiaalien käyttö ja vertailu

Erityisesti ruumispaarien jalkojen päät olivat kärsineet kosteusvaurioita (kuva 29, s. 50). Lahonneen tai hyönteisvaurioita kärsineen puun lujittaminen voi olla hankalaa tai mahdotonta, jos puun solukot ja soluseinämät ovat tuhoutuneet. Ensimmäiseksi oli siis testattava puuaineksen kunto ja kapillaarisen imeytymisen toimiminen. Testiin valittiin pahimpia vaurioita kärsinyt jalka numero 4 (ks. kuvallinen vauriokartoitus liitteessä 3). Nesteen imeytystä varten rakennettiin ilmastointiteipillä tiivistetystä rakennus-suojamuovista (polyeteeni) ja sopivan kokoisesta, liuottimia kestävästä polypropeeniastiasta jalan ympärille eräänlainen pussi (ks. kuva 30, s. 50). Astian pohjalle asetettiin pieni puupala, jonka varaan jalka saatettiin asettaa niin, että kun astian pohjalle laskettiin nestettä, nesteen pinta saatiin jalan alareunan tasalle. Muovi suljettiin ja rakennelma asetettiin pystyasentoon, minkä jälkeen liuotinta ruiskutettiin muovin läpi astian pohjalle. Testissä käytettiin samaa liuotinta, jota lujitusaine tulisi sisältämään. Liuotin imeytyi jalkaan, mikä kertoi siitä, että kapillaari-ilmiö toimi edelleen, ja puun lujittaminen oli siten mahdollista. Puun annettiin imeä liuotinta, sillä kostea materiaali imisi myös lujitusainetta paremmin.

Kuva 29. Lahovaurioita jalan päässä (Nyrkkö 2009).

Kuva 30. Muoviastiasta ja suoja-
muovista koottu pussi, jossa lujitusainetta imeytettiin jalkoihin
(Nyrkkö 2010).

Jalkaan 4 imeytettiin ensin poolista etanolia (C_2H_5OH) ja sen jälkeen 5 % Paraloid B72:a etanolissa, jota seurasi 10 % liuos. Jalkaan 2 puolestaan imeytettiin ensin poolitonta etyyliasetaattia ($C_4H_8O_2$), jota seurasi etyyliasetaattiin liuotettu Mowilith 30 ensin 5 % ja sitten 10 % liuksena. Lujituksen ongelmana oli se, ettei lujitusaineen imeytymistä puuhun voitu havainnollisesti tarkkailla eikä näin ollen päätellä, miten syvälle ja tehokkaasti se oli imeytynyt. Lisäksi jalat oli katkaistu eri kohdista, toisin sanoen toinen irtonainen jalankappale oli isompi kuin toinen, ja jalkojen kunto oli myös erilainen. Näin ollen lujitettuja jalkoja ei voida suoraan verrata toisiinsa.

Käyttöominaisuuksiltaan Paraloid B72 oli selvästi juoksevampi, ja lujituksen loppuvaiheessa jalkaan 4 lisättiin jo 12 % liuosta. Schniewind ja Kronkright (1984: 146) ovat käyttäneet menestyksekkäästi 15 % Paraloid B72:a asetonissa puunlujitukseen, mikä soveltuisi todennäköisesti myös tähän kohteeseen. Jalkaan imeytettiin liuosta, kunnes imeytymistä ei tapahtunut enää (noin neljän viikon ajan). Lisäksi lujitusainetta imeytettiin molemmista päistä niin, että muovipussikehikko avattiin ja jalka käännettiin nopeasti toisin päin, minkä jälkeen lujitusta jatkettiin. Jalan 2 suhteen meneteltiin

muuten samalla tavalla, mutta parempikuntoiseen jalkaan imeytettiin Mowilith-liuosta vain toisesta päästä (ei liitospinnasta). Mowilith 30 oli liuksena paljon Paraloid B72:a jäykempää, ja 10 % liuos imeytyi huomattavan hitaasti. Mowilith 30:a on Paraloid B72:een verrattuna käytettävä pienempinä pitoisuuksina, mikä voi heikentää aineen lujituskykyä, ja lujitukseen on varattava enemmän aikaa. Liuottimen haihtuvuudella ei ollut havaittavaa merkitystä pienten kappaleiden ollessa kyseessä.

Lujituksen jälkeen suojamuoviin tehtiin pienet reiät, jotta liuotin pääsisi haihtumaan hitaasti. Periaate on sama kuin kostean puuaineksen siirtämisessä vaiheittain kuiviin ja lämpimiin tiloihin: puumateriaalille annetaan aikaa sopeutua olosuhteiden muutoksiin. Jalkoja pidettiin vetokaapissa viikon ajan, minkä jälkeen pussit avattiin ja jalkojen annettiin kuivua vielä toisen viikon ajan. Kohteen koosta ja kunnosta, ja siten imeytetyn lujitusaineen määrästä riippuen kuivatusaika voi olla moninkertainen lujitusaikaan verrattuna (Schnieuwind & Kronkright 1984: 147). Ruumisparien alkuperäisiä osia ei haluttu altistaa lujitusteille, mutta pintapuolisen arvioinnin perusteella puumateriaali oli vahvempaa kuin ennen lujitusta. Jalassa 4 oli havaittavissa painon lisääntymistä, mutta lujitusaineen aiheuttaman turpoamisen myötä jalassa ollut halkeama oli laajentunut (kuvat 31 ja 32). Halkeama itsessään heikensi puuaineksen rakenteellista lujuutta, ja lisäksi halkeamasta kosteus ja mikrobit olisivat voineet päästä tunkeutumaan puuhun. Näistä syistä halkeama täytettiin akryyliemulsiosta (ks. liite 9), puupölystä ja oksidimustasta pigmentistä sekoitetulla massalla (kuva 33).

Kuva 31. Halkeama ennen puunlujitusta (Nyrkkö 2009).

Kuva 32. Halkeama lujituksen jälkeen (Nyrkkö 2010).

Kuva 33. Täytetty ja retusoitu halkeama (Nyrkkö 2010).

Muiden muassa Schniewind ja Kronkright (1984) sekä Sakuno ja Schniewind (1990) ovat vertailleet Paraloid B72:a ja PVAc-pohjaisia lujitusaineita. Tulosten mukaan Paraloid B72 poolisessa liuottimessa on erittäin kestävä ja omaa paremmat liima-aineominaisuudet kuin vastaava pitoisuus (15 %) poolittomassa liuottimessa. Paraloid B72 myös määritellään yleisesti ottaen ominaisuuksiltaan paremmaksi puunlujitusaineksi kuin PVAc-pohjaiset materiaalit (ks. myös Wang & Schniewind 1985). Myös ruumisparien jaloille suoritetun lujituksen perusteella voidaan sanoa, että Paraloid B72 soveltuu puunlujitukseen paremmin kuin Mowilith 30.

4.1.2 Jatkosliitosten korjaus

Kuten aiemmin on todettu, jalkojen rakenteen vakauttaminen on katsottu välttämättömäksi toimenpiteeksi ruumisparien säilymisen turvaamiseksi. Sorvatut jalat ovat verrattain hennot parien massiivisen rungon alla, eikä rautanaula riittänyt pitämään jalkoja suorassa varsinkaan vinolla liitospinnalla. Alustavassa konservointisuunnitelmas- sa pohdittiin puutapin tai metallitangon käyttämistä kiinnitystappina. Puutapin etuja ovat materiaalin helppous ja tunnettuus; puuta on helppo työstää ja sen ikääntymisominaisuudet tunnetaan. Se on alkuperäisen kaltainen ja kestävä materiaali. Puu on orgaanisena materiaalina kuitenkin altis kosteuden aiheuttamalle elämiselle ja pieneliöille, eikä sen kestävyyttä voida taata kovinkaan pitkälle tulevaisuuteen. Konservoinnissa lisätyn tukirakenteen ei ole tarkoituksenmukaista haurastua ja hajota samalla tavoin kuin tuettavakin materiaali. Metallitanko on puuta kestävämpi vaihtoehto, mutta myös se on altis lämpölaajenemiselle ja kosteudelle. Myös ruuvien käyttämistä harkittiin. Jalkaruuvi ja rampamuhvi tarjoaisivat tukevan ja tarvittaessa poistettavissa olevan kiinnityksen, mutta tarpeeksi suurikokoisen ruuvien ja muhvin löytäminen oli hankalaa. Kuten aiemmin on todettu, poistettavuus ei tässä yhteydessä ole oleellista. Lisäksi puuhun kierteillä ruuvattu rakenne repisi puuta mukanaan hajalle entistä enemmän esimerkiksi sivusuuntaisen iskun voimasta, eikä näin ollen edistäisi rakenteen säilymistä. Viimeisenä näkökohtana on vielä mainittava ruuvien käytettävyyden ongelmat: ruuvien kierteiden kohdistaminen niin, että vinot liitospinnat asettuisivat juuri oikeisiin kohtiin, olisi ollut hyvin hankalaa ja aikaa vievää. Vakaimman, kestävimmän ja helppokäyttöisimmän vaihtoehdon löytämiseksi päätettiin testata synteettisiä muoveja.

Testejä varten valmistettiin koivusta ruumispaarien jalkojen paksuisia ja pituisia aihioita (noin $50 \times 50 \times 600$ mm), jotka sahattiin poikkisuunnassa keskeltä kahtia. Puolikkaisiin porattiin noin 75 mm:n syvyiset reiät, joihin testitangot liimattiin epoksiliimalla. Testiin valittiin noin 150 mm:n pituinen kappale polyamiditankoa (\varnothing 15 mm), akryylitankoa (\varnothing 20 mm) ja polyvinyylidikloriditankoa (\varnothing 15 mm). Tartuntaa parantamaan tankoihin tehtiin urituksia kierrepakalla, käsin veistotaltalla ja sorvaamalla (kuva 34). Lisäksi testattiin epoksilla yhteenliimattua bambutikkunippua (\varnothing n. 15 mm).

Kuva 34. Testiaihioihin testattiin seuraavia kiinnitystankovaihtoehtoja (ylhäältä alas): valettu akryyli, polyamidi, bambutikkunippu ja PVC (Nyrkkö 2010).

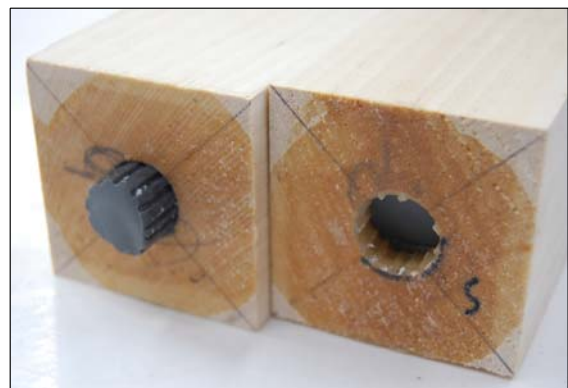
Epoksi valittiin liima-aineeksi lujuutensa ja stabiiliutensa ansiosta. Kaksikomponenttisisä epoksiliimoissa kovete reagoi kemiallisesti hartsiosassa olevan epoksidiryhmän kanssa aiheuttaen molekyyliketjujen välisiä ristisidoksia ja siten liiman kovettumisen. Epoksipohjaiset liimat ovat erittäin vahvoja ja liimauskyvyltään hyviä ja toimivia monille eri materiaaleille. Konservoinnissa niitä on käytetty muiden muassa puun, keramiikan, kiven, metallin ja lasin liimaamiseen sekä puun lujitukseen. Kutistuminen on hyvin pientä, ja epoksit soveltuvatkin myös täyteaineiksi, missä tarkoituksessa niitä on käytetty yleisesti rakenteellisessa restauroinnissa. Tärkeä etu ruumispaarien konservointia ajatellen oli myös se, etteivät epoksiliimat tarvitse puristusta. Lasimaisen koviin ja hauraisiin epokseihin on yleensä lisätty elastomeerejä antamaan joustavuutta ja siten iskunkestävyyttä. Epoksihartsit ovat vain pienessä määrin alttiita valo- ja lämpöhäpättymiselle, mutta niiden lujuus ei heikkene ikääntymisen myötä. Epoksi on periaatteessa poistettavissa liuottimilla (klooratut hiilivedyt, esimerkiksi dikloorimetaani),

mutta käytännössä epoksiliiman poistaminen liitoksista alkuperäistä materiaalia vahingoittamatta on hyvin hankalaa. Kuten puunlujituksen yhteydessä on todettu, rakennetta lujittavien ja tukevien aineiden ja osien myöhempi poistaminen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista. (Horie 1998: 170, 173; Allen 1984: 11; McNeill 1992: 31; Rivers & Umney 2005: 185, 443; Boff et al. 1999: 55.)

Testiliitosten kestävyyttä ei pystytty arvioimaan standardoidusti, mutta vapaamuotoisesti arvioiden liitosten vetolujuudessa ei ollut huomattavia eroja. Ruumispaarien ja loissa liitos tulisi todennäköisimmin altistumaan kallistumisen aiheuttamalle väännölle tai sivusta tuleville iskuille. Iskunkestävyyttä testattiin lyömällä aihiot vinossa kulmassa lattiaa vasten. Lasimainen akryylitanko, joka oli testin kovin materiaali, katkesi siististi liitospintojen välistä jo ensimmäisestä iskusta (kuva 35). Pehmeämmät muovit – PVC ja polyamidi – katkesivat vasta muutaman iskun jälkeen, ja näissäkin tapauksissa liimasauma petti ensin, minkä jälkeen tankoa tuli esiin muutamien senttimetrien verran ennen katkeamista (kuva 36). Iskuja kesti parhaiten bambutikuista tehty joustava, kuitumainen nippu, joka ei katkennut lainkaan. Bambutikut murtuivat kuitenkin helposti kierteisestä väännöstä. Lisäksi niiden käytöstä tukirakenteena ei ole aiempaa kokemusta eikä tietoa, eikä niiden ikääntymis- tai muita ominaisuuksia ole tutkittu, joten vaihtoehto hylättiin mekaanisilta ominaisuuksiltaan melko hyvänä, mutta käytännössä liian epävarmana ratkaisuna. Luja, mutta kovuutensa takia liian hauras akryylitanko hylättiin myös, ja jäljelle jääneistä joustavista muovitangoista valittiin kovempi vaihtoehto: polyamidi.

Kuva 35. Valettu akryyli katkesi yhdestä iskusta (Nyrkkö 2010).

Kuva 36. PVC (kuvassa) ja polyamidi katkesivat vasta usean iskun jälkeen (Nyrkkö 2010).

Polyamidi (PA), joka tunnetaan myös nimellä nylon, on erittäin kestävä ja joustavaa. Sitä valmistetaan öljyteollisuuden sivutuotteista muodostamalla amidipolymeereja. Sitä käytetään laajalti aina tekstiiliteollisuudesta koneenrakennukseen. Amidimuovit kestävät korkeita lämpötiloja ja suurta lämpötilojen vaihtelua, liuottimia ja myös kosteutta ollen näin erittäin vakaita, minkä vuoksi niitä käytetään tarkkuutta vaativiin koneenosiin. Polyamideilla mainitaan olevan korkea kulutuksenkesto ja iskulujuus, vähäinen kylmäviruminen ja korkea dynaamisen kuorman kesto, jotka ovat toivottavia ominaisuuksia ajatellen käyttöä ruumispaareissa. Lisäksi amidimuoveja on helppo työstää. On olemassa kovia ja pehmeitä kiinteitä PA-muoveja, joista ruumispaareihin valittu Ertalon 6SA on verrattain kova. (Merocap Oy 2010; Ertalon 6SA Product Data Sheet 2010.) Konservointikäytössä polyamideilla ei ole erityisasemaa, vaan niitä esiintyy esimerkiksi joissain suojalakoissa ja harso- ja verkkomaisissa tukimateriaaleissa. Polyamidi on jossain määrin altis hydrolyysille, polymeeriketjun katkeamiselle sekä lämpö- ja valohapettumiselle, mutta kiinteässä muodossa näiden mahdollisuus pienenee entisestään. (Horie 1998: 36; McNeill 1992: 31.)

Jalkojen jatkosliitosten suurin käytännön haaste liittyi tukitankoja varten tarvittavien reikien poraamiseen. Ennen poraamista jaloista 2 ja 4 lohjenneet puuttuvat palat täydennettiin epoksipohjaisella puunkorjausmassalla (ks. liite 9 sekä kuva 40, s. 57), jota oli helpompi ja nopeampi käyttää ja työstää tässä yhteydessä kuin puuta. Alkuperäistä materiaalia ei myöskään tarvinnut poistaa liitospinnan muodostamiseksi, vaan massa pystyttiin painamaan suoraan epätasaiseen, lohkeilleeseen pintaan. Poraamista varten vinot liitospinnat täytyi suoristaa puukiilalla, joka liimattiin helposti poistettavalla nahkaliimalla paikalleen porauksen ajaksi (kuva 37, s. 56). Mikäli pyörivä poranterä osuisi vinoon pintaan, se alkaisi ohjautua toispuoleisesti pois halutulta linjalta. Paarien ollessa ylösalaisin työskentelytason päällä, rungossa kiinni olevat jalanpuolikkaat asettuivat tietylle korkeudelle. Työskentelytilaan tuotiin pylväsporakone, joka kiinnitettiin ruuveilla pyörälliseen lavaan, joka työnnettiin yhden tai useamman vanerilevyn päälle riippuen siitä, miltä korkeudelta mikin jalka oli katkaistu (kuva 38, s. 56). Porrattavan reiän olisi ollut suotavaa olla mahdollisimman syvä, huonokuntoisimmissa jaloissa jopa koko jalan läpi ulottuva. Käytettävissä olevat välineet asettivat kuitenkin rajoituksia, ja jalkojen yläpuolikkaisiin oli mahdollista saada vain niin syvä reikä kuin poranterässä riitti pituutta ja pylväsporakoneessa syöttövaraa. Käytännössä reiän syvyys vaihteli 50 ja 80 millimetrin välillä. Keskimäinen jalkapari (jalat 2 ja 5) oli sahattu ylempää kuin muut jalat, jolloin porakoneen syöttövara ei riittänyt syvään rei-

kään. Kyseisten jalkojen väliin oli kuitenkin kiinnitetty poikittainen tukipuu, jonka kiinnitystapit olivat jalkojen sisällä. Jalkoihin ei voitu siitäkään syystä porata syvää reikää, etteivät tapit olisi tuhoutuneet.

Kuva 37. Puukiila suoristamassa porauspintaa (Nyrkkö 2010).

Kuva 38. Jalkojen yläpuoliin porattiin reiät pylväsporakoneella (Nyrkkö 2010).

Irtonaisia jalanpuolikkaita oli mahdotonta kiinnittää ja kohdistaa pylvä- tai monikarporakoneeseen, joten reiät päätettiin porata sorvilla. Testiaihoiden poraamisen yhteydessä oli testattu myös metalliporanterää, mutta ehdottoman terävä ja hyväkuntoinen puuporanterä todettiin parhaiten toimivaksi vaihtoehdoksi. Jalanpuolikkaisiin liimattiin porauspinnan suoristavat puukiilat ja lisäksi maata vasten tulevaan päähän puunpalaset, jotka estivät sorvin kärkeä tekemästä jälkeä tai uppoamasta pehmeään puuainekseen. Irtonainen jalka asetettiin sorvin kärkien väliin (kuva 39, s. 57), minkä jälkeen sorvi käynnistettiin pitäen samalla kappaletta paikoillaan käsin myötäotteella. Poranterä saatiin tunkeutumaan puuhun syöttämällä käsissäädöllä sorvin vastakärkeä kohti pyörivää terää. Kun sorvin syöttövara loppui, koko vastakärki voitiin siirtää lähemmäs terää, jolloin oli mahdollista saada reiälle syvyyttä koko poranterän pituudelta, käytännössä noin 100 mm.

Kuva 39. Jalkojen irtonaisiin alaosiin porattiin reiät sorvilla (Nyrkkö 2010).

Porauksen valmistuttua puukiilat poistettiin. Polyamiditankoon tehtiin sorvaamalla poikkisuuntainen uritus, minkä jälkeen tangot liimattiin Cascon kaksikomponenttiepoksiliimalla (ks. liite 9) jalanpuolikkaissa oleviin reikiin. Liitospintojen väliin jäävä epätasainen, kirvesmiehensahan terän levyinen rako täytettiin massalla, joka oli valmistettu samasta epoksiliimasta, puupölystä ja oksidimustasta pigmentistä (kuva 40). Massaa oli testattu aiemmin, ja sen liimauskyky oli todettu yhtä hyväksi kuin pelkän liimankin. Puupölyä lisättiin niin paljon, että saatiin valumatonta massaa. Liitoksesta ulos pursuava massa muotoiltiin palettiveitsen avulla suunnilleen oikeaan muotoon ja viilattiin ja hiottiin lopulliseen muotoonsa massan kuivuttua (kuivumisaika 24 tuntia). Tässä yhteydessä syntyneet pienet naarmut ja kulumat sekä puunkorjausmassalla täydennetyt kohdat retusoiattiin oksidimustalla sävytetyllä 15 % Paraloid B72:lla etanolissa (kuva 41). Retusointien eettisiä ulottuvuuksia on pohdittu tarkemmin sivulla 43.

Kuva 40. Liitos jalassa 4. Vaalean puunkorjausmassan alapuolella erottuu musta epoksimaassa. (Nyrkkö 2010.)

Kuva 41. Jalan 4 liitos retusointivaiheessa (Nyrkkö 2010).

Jalkojen pituus vaihteli jatkosliitosten korjaamisen jälkeen jonkin verran: lyhimmat jalat olivat noin 9 mm lyhyemmät kuin pisin jalka. Jalkojen pituudessa on saattanut alun perinkin esiintyä muutamien millimetrien suuruusluokkaa olevaa vaihtelua, mitä jalkojen sahaaminen ja rakenteiden eläminen on tehostanut. Jalkojen alapinnat eristettiin 10 % Paraloid B72:lla etanolissa, ja jalkoihin liimattiin pikaepoksiliimalla (ks. liite 9) sopivan korkuiset akryylimuovin palat niin, että jokainen jalka oli samanpituisen. Korotuspaloihin käytettiin samaa valettua akryylitankoa (Ø 20 mm), jota oli testattu myös jatkosliitosten kiinnitystapiksi, sillä se on kova ja ominaisuuksiltaan stabiili materiaali. Ruumisparien sivupuut, joissa jalat ovat kiinni, ovat myös eläneet, eivätkä jalkojen tyvet ole aivan samassa linjassa. Lisäksi työtilan lattia on epätasainen, joten lopullinen jalkojen pituuden säätäminen tehdään esimerkiksi huopatassujen avulla parien ollessa näyttelytilassa.

4.2 Paperi

Ruumisparien molempiin päätyihin oli sijoitettu pieniin kehyksiin lasin alle käsinkirjoitetut paperilaput (ks. kuvat s. 25). Silmämääräisesti arvioiden paperi vaikutti ehjältä, mutta likaiselta. Paperien suojana oleva lasi oli myöskin likainen ja kitit kuivat ja halkeilleet. Esineen arvon kannalta näiden lappujen säilyminen oli ensiarvoisen tärkeää. Valtion taidemuseon paperikonservaattori Päivi Ukkonen arvioi valokuvien perusteella, että lasin alla oleva paperi oli ehjä ja vaati suojaavia toimenpiteitä. Paperi oli todennäköisesti myös hapan, mikä käytännössä tarkoitti sitä, että sen mekaaninen kestävyys oli huomattavasti heikentynyt. Paperit saattaisivat siis helposti murtua tai repeytyä niitä käsiteltäessä, varsinkin jos ne olisivat tarttuneet kiinni lasiin tai pohjarakenteeseen. (Ukkonen 2010.)

Paperin hajotessa selluloosapolymeerit pilkkoutuvat pienemmiksi yksiköiksi, mikä haurastuttaa rakennetta. Happamoituminen on suurin tekijä paperin hajoamisprosessissa. Pääasiallisin syy paperin hajoamiseen on selluloosan hydrolyysi, jota happamat ainesosat katalysoivat jatkuvasti. Happamia ainesosia voi syntyä kemiallisissa reaktioissa paperin oman ligniinin hajotessa, ilmansaasteiden vaikutuksesta tai paperimasassa käytetyn liiman, valkaisuaineiden tai ympäröivän liiman tai puuaineksen hajotessa tai muutoin reagoidessa. Lämpö ja kosteus kiihdyttävät reaktioita. (Rivers & Umney 2005: 317; Burstall et al. 1984: 60.) Muste edesauttaa paperin hajoamista. Muste itsessään on usein hapanta, ja sisältää rautasulfaattia ja tanniineja, joiden rea-

goidessa keskenään syntyy paperin selluloosaa hajottavia ioneja ja vapaita radikaaleja. Selluloosan hajoamistuotteet reagoivat puolestaan uudelleen musteen kanssa, jolloin reaktiot ja hajoaminen jatkuvat edelleen. (Selwyn 2004: 38.)

Katsoin lasituksen avaamiseen liittyvät riskit suuremmiksi kuin lasin alla olevan tilan puhdistamatta jättämiseen liittyvät riskit, ja päätin jättää lasituksen avaamatta. Osa jalkopäädyn kyltin lasia ympäröivästä kitistä oli niin kuivaa, että se mureni irti pienestä kopautuksesta. Näin paljastunut pinta puhdistettiin siveltimellä ja eristettiin varovasti 15 % Paraloid B72:lla etanolissa, ettei puuhun ja sitä kautta edelleen paperiin pääsisi imeytymään mitään. Lohjennut kitti korvattiin liidusta ja akryyliemulsiosta (tarkemmat tuotetiedot liitteessä 9) sekoitetulla kitillä, joka levitettiin palettiveitsellä lasille (kuva 42). Perinteistä öljypohjaista kittiä vältettiin ensinnäkin siksi, ettei öljy pääsisi imeytymään paperiin. Toiseksi synteettinen materiaali erottuu selvästi alkuperäisestä. Päivi Ukkosen suosituksesta pyrin huolehtimaan siitä, ettei paperilappujen kehyksistä tulisi täysin ilmatiiviitä, jolloin vältettäisiin haitallisen mikroilmaston muodostuminen. Vanhaa halkeillutta kittiä kiinnitettiin ja lujitettiin ruiskuttamalla halkeamiin ja sivelemällä pintaan akryylidispersiota (ks. liite 9). Lasi puhdistettiin etanolilla kostutetulla vanulla.

Kuva 42. Uusittu kitti vasemmalla reunalla ja yläreunassa (Nyrkkö 2010).

Jos lasitukset olisi avattu, olisin saanut papereiden ympäristön puhdistettua, ja olisin voinut asettaa papereiden taakse neutraalit suojapaperit, jotka olisivat suojanneet niitä puuaineksen happamuudelta. Tässä olisi kuitenkin ollut riskinä paperin vahingoittuminen lasitusta avattaessa. Lisäksi tulevaisuudessa saatettaisiin huolellisesta dokumentoinnista ja perustelusta huolimatta asettaa kyseenalaiseksi myös ilmiselvästi käsiteltyjen papereiden ja sitä kautta koko esineen aitous. Vaikka tällainen mahdollisuus ei vaikuta käytännössä todennäköiseltä, on asia hyvä ottaa huomioon periaatteen tasolla. Kun paperi on säilytetty koskemattomana, mitään peruuttamatonta ei ole tehty. Jos tulevaisuudessa havaitaan papereiden hajoamisen jatkuvan, tai niiden säilymisen muutoin olevan uhattuna, voidaan ottaa yhteyttä asiaan erikoistuneeseen paperikonservatoriin.

4.3 Rautaosat

Ruumisparien toinen sivupuu oli murtunut todennäköisesti jo parien valmistusvaiheessa (ks. vauriokartoitus: liite 3/3–3/7). Oksankohdan ja päätylaudan tapituksen sattuminen lähekkäin oli aiheuttanut jännitteitä ja murtuman lähelle jalkopäätyä. Vaikuttaa todennäköiseltä, että parit ovat olleet jo valmiit tai lähes valmiit, kun niitä on nostettu, jolloin sivupuu on murtunut murtaen mukanaan myös päätylaudan tapitukset, minkä johdosta sekä aisa että päätylauta on täytynyt vaihtaa. Kantoaisa ja uusi päätylauta (jalkopääty; puulajina käytetty toisesta päädyistä poiketen leppää) ovat pintakäsittelyltään ja kuluneisuudeltaan vastaavia kuin muutkin osat, mikä puhuu sen puolesta, ettei kyseessä ole myöhempi korjaus. Liitospintojen siistimisen jälkeen aisan pituus on lyhentynyt, ja jatkopala olisi vaatinut kaksi liitosta, joten koko aisa uusittiin, jolloin selvittiin yhdellä liitoksella. Uusi aisa on liitetty sivupuuhun lapaliitoksella, joka on vahvistettu metallilevyin, nauloin ja pystysuunnassa sivupuun läpi kulkevin metallipultein ja mutterein (ks. kuvat 43 ja 44, s. 61), joiden tekotapa ja muoto eivät viittaa teolliseen valmistukseen. Parien rakenteellisia liitoksia on vahvistettu puutapein tai rautanauloin. Kantoaisoja tukevien vinottaisten tukipuiden naulauksessa on käytetty myös takorautaisia heloja ja priikkoja. Pitkä säilytys kosteissa oloissa oli ruostuttanut kaikki metalliosat.

Kuva 43. Kantoaisan jatkosliitoksessa käytetty tukirauta ylhäältä (Nyrkkö 2009).

Kuva 44. Kantoaisan jatkosliitoksen raudoitus sivulta (Nyrkkö 2009).

Ruostuminen eli raudan korroosio on sähkökemiallinen prosessi. Useimmat metallit hapettuvat altistuessaan hapelle ja vedelle, jolloin tapahtuu yhtäaikaista hapetus- ja hapetus-pelkistysreaktioita elektronien siirtyessä. Korroosion edellytyksenä ovat anodi ja katodi. Hapetusreaktio tapahtuu anodissa, joka luovuttaa elektroneja katodille, jossa tapahtuvat hapetus-pelkistysreaktiot. Raudan korroosiossa katodeiksi ja anodeiksi muodostuvat metallin heterogeenisyydestä (ei-tasalaatuisuudesta) johtuen saman metallipinnan eri alueet. Lisäksi korroosioon tarvitaan elektrolyytti, joka mahdollistaa ionien vaihdon, ja johde, joka mahdollistaa elektronien vaihdon anodin ja katodin välillä. Elektrolyytinä toimii yleensä vesi ja johteena metalli itsessään. Kun korroosio etenee, metallin pinta peittyy vähitellen yksittäisten korroosioparien verkostosta, joissa reaktiota ja muuntautumista tapahtuu jatkuvasti. Reaktiotuotteena pintaan muodostuu rautaoksidia eli ruostetta. (Selwyn 2004: 19–22; Rivers & Umney 2005: 318.)

Korroosio voi olla aktiivista tai passiivista. Aktiivisessa tilassaan korroosiotuotteet reagoivat ympäristön kanssa jatkuvasti, passiivisessa tilassa reaktioita ei enää tapahdu, jolloin pintaa suojaava, ei-reaktioherkkä korroosiotuotekerros muodostuu. Aktiivinen korroosiopinta on yleensä irtonaista, jauhemaista tai hiutaleista. Kellanoranssi tai ruosteenpunainen väri ovat myös merkkejä aktiivisesta korroosiosta. Raudan korroosion tiedetään olevan haitallista myös muille materiaaleille, se esimerkiksi nopeuttaa orgaanisten polymeerien, kuten proteiinien ja selluloosan hajoamista. Myös ruumisaikaisissa ruoste oli levinnyt puuhun poikkisahattujen jalkojen jatkosliitosten nau-

loista, mitä liitoksissa käytetyn PVAc-liiman ikääntymistuotteenaan erittämä etikkahappo on vielä saattanut edesauttaa. (Selwyn 2004: 12, 13, 24, 35, 38; Rivers & Umney 2005: 317.)

Poistettaessa korroosiotuotteita poistetaan väistämättä myös alkuperäistä materiaalia, mutta tämä on parempi vaihtoehto kuin korroosion jatkuminen. Ruumisparien aktiivisesta korroosiosta kärsiviä metalliosia (kuva 45, s. 63) ei ollut mahdollista irrottaa, sillä ne olivat lujasti kiinni ja usein rakenteen kannalta merkittävissä kohdissa, kuten liitoksissa. Koska rakenne oli vakaa, olisi metalliosien irrotus puhdistusta varten aiheuttanut huomattavasti lisää työtä ja todennäköisesti myös lisävaurioita esineelle. Puhdistustavaksi päätettiin näin ollen valita mekaaninen menetelmä. Rautaosia ympäröivä pinta suojattiin maalarinteipillä ennen työn aloittamista. Irtonainen ruoste raaputettiin irti kirurginveitsellä ja teräsvillalla (karkeus 1) pitäen imurin suulaketta lähellä niin, että ruostepöly ei levinnyt ympäristöön tai hengitysteihin. Näin puhdistetut alueet käytiin vielä läpi 10 % sitruunahappoon kostutetulla teräsvillalla.

Sitruunahappo on kelatoiva aine eli kelaatinmuodostaja. Kelaatit ovat yhdisteitä, joissa on vähintään kaksi funktionaalista ryhmää, jotka luovuttavat elektroneja. Ryhmät ovat sijoittuneet molekyyllissä niin, että ne voivat reagoida saman molekyylin metalliatomien ja erillisten atomien ja molekyylien kanssa muodostaen kompleksiyhdisteen. Nämä yhdisteet pyrkivät tasapainoon ja mukautuvat ympäristöönsä. Kelaatiossa siis metallikationi joko lisätään tai poistetaan, mitä voidaan hyödyntää puhdistuksessa. Monet kelaatinmuodostajat ovat sisältämiensä suolojen vuoksi vesiliukoisia. Restauroinnissa ja konservoinnissa kelaatinmuodostajien avulla veteen liukenemattomat yhdisteet saadaan muunnettua vesiliukoiseksi kompleksiyhdisteeksi, joka voidaan siten poistaa pinnasta vedellä. Yleisiä kelaatinmuodostajia ovat esimerkiksi triammoniumsitraatti, viinihappo ja etikkahappo johdannaisineen sekä dietyleenidiamiini ja trietanoliामीni. (Wolbers 2000: 109, 116; Rivers & Umney 2005: 540, 542, 547, 548.) Ruumisparien metalliosista ruosteen ja puhdistusaineen jäämät poistettiin lopuksi pyyhkimällä deionisoidulla vedellä, minkä jälkeen metallin pinnalla mahdollisesti oleva käsistä tarttunut rasva poistettiin pyyhkimällä asetonilla.

Kuva 45. Yksityiskohta raudoituksesta ennen puhdistusta (Nyrkkö 2010).

Kuva 46. Yksityiskohta raudoituksesta käsittelyn jälkeen (Nyrkkö 2010).

Kaikkia korroosiotuotteita ei saatu pois huokoisesta pinnasta mekaanisesti, joten näkyvän ruosteen poiston jälkeen käytettiin ruosteenmuuntajaa. Ruosteenmuuntajat muuntavat aktiiviset korroosiotuotteet vakaaseen muotoon, jolloin korroosion eteneminen pysähtyy. Kyseessä on kemiallinen prosessi, jossa esineen alkuperäistä materiaalia muutetaan peruuttamattomasti. Ruumisparien tapauksessa ruosteenmuuntajan käyttö oli kuitenkin käytännöllinen ratkaisu. Tehokas suojaus oli tarpeen, sillä parien tuleva näyttely-ympäristö ei ole valvottu museoympäristö, vaikka paareja monessa suhteessa kohdellaankin kuin museoesineitä. Ruosteenmuuntajana käytettiin Dinitrol RC900:a, joka sisältää orgaanista kelaatinmuodostajaa (muurahaishappo) ja epoksihartsia. Tuotetta levitettiin siveltimellä yksi kerros, jonka kuivuttua pintaa himmennettiin hienolla teräsvillalla (kuva 46). Rautaosien taakse siveltiin ja ruiskutettiin 15 % Paraloid B72:a etanolissa, ettei ruostunut pinta joutuisi ilman ja sitä kautta hapettumisreaktiolle välttämättömän hapen kanssa tekemisiin. (Rivers & Umney 2005: 680, 690; Dinitrol RC900 Technical Data Sheet 2009; Dinitrol RC900 Safety Data Sheet 2009.)

4.4 Puhdistus ja suojaus

Puhdistamisella viitataan toimenpiteisiin, joiden myötä pinnasta poistetaan kaikki, joka peittää jotain alkuperäistä alustaa ja häiritsee esineen tulkintaa (Rivers & Umney 2005: 494). Joskus puhdistamiseen sisältyy myös myöhempien maali- tai lakkakerrosten poisto. Ruumispaarien jalkojen päät, päätyjen sorvatut koristeaiheet ja kantoaisojen nupit ovat alun perin olleet maalatut samalla harmaan sävyllä kuin arkunaluslaudat. Ne on myöhemmin maalattu valkoisiksi, mutta tämä ei ole muuttanut esineen kokonaisilmettä radikaalisti. Päällemaalausten sävy ja käytetty maali ovat erilaiset kuin alun perin, mutta niitä voidaan pitää historiallisena kerrostumana, jota ei tarvitse poistaa. Arkunaluslaudoissa on mustia maalitahroja, jotka ovat todennäköisesti tulleet jo maalausvaiheessa, sillä ne ovat liukoisuustestien perusteella samaa maalia kuin lautoihin maalatussa mustassa ristissä. Risti on maalattu huolimattomasti eivätkä maalauksen ääriviivat seuraa puuhun kaiverrettuja ääriviivoja. Lisäksi sivulautojen reunoilla ja päätylautojen sisäpuolella on maalivalumia ja huolimattomasti väärään paikkaan osuneita siveltimenjälkiä (kuvat 47 ja 48).

Kuva 47. Ristin maalaus ei noudata kaiverrettuja ääriviivoja (Nyrkkö 2009).

Kuva 48. Maaliroiskeita ja -valumia arkunaluslaudoissa ja sivupuussa (Nyrkkö 2009).

Toisessa sivupuussa on myös sininen maalitahra, joka on selkeästi eri aikakaudelta, ja syntynyt todennäköisesti parien ollessa säilytyksessä varastossa tai vastaavassa tilassa. On mahdollista, että mustat maalitahrat olisivat myös syntyneet tällöin, mutta niiden liukoisuus, kuluneisuus ja alkuperäistä vastaava ulkonäkö viittaavat vanhempaan materiaaliin. On mahdollista, että huolimaton päällemaalaus on tehty myöhemmän ehostuksen yhteydessä alkuperäistä vastaavilla materiaaleilla, mikä ei liituuntuneessa maalipinnassa ole enää erotettavissa. Ihmisellä on luontainen halu tehdä näkemistään

asioista täydellisiä ja kauniita (Caple 2000: 188), mutta tässä tapauksessa valumien ja siveltimenjälkien poistaminen olisi ylipuhdistamista, jossa esineestä pyritään tekemään hienompi kuin se alun perin oli. Näin ollen on siis perusteltua jättää mustat maalitahrat poistamatta (ks. luku 4).

Ruumisparien puhdistuksen tavoitteena on poistaa lika. Pintalika kertoo esineen huonosta hoidosta ja käyttämättömyydestä eikä edesauta esineen alkuperäisen funktion hahmottamista. Lisäksi lika tarjoaa kasvuympäristön mikro-organismeille. Puhdistuksessa esineen pinnasta poistetaan lopullisesti materiaa, joten on oltava varma, ettei sen mukana lähde mitään muuta, kuten alkuperäistä pintakäsittelyä. Ihannetapauksessa puhdistusaine poistaisi lian, ei vaikuttaisi alla olevaan pintaan mitenkään, eikä jättäisi ainejäämiä pintaan. Käytännössä likaa voi olla mahdotonta poistaa kokonaan huonokuntoisesta pinnasta vaurioittamatta alla olevaa pintakäsittelyä. Toisaalta, kaiken säästäminen orjallisesti on mahdotonta, ja valintoja on pakko tehdä. Ruumisparien tapauksessa pyrin säilyttämään alkuperäistä pintakäsittelyä niin paljon kuin mahdollista, vaikka jonkin verran likaa jäisikin pintaan. (Rivers & Umney 2005: 494, 495; Caple 2000: 99.)

Ruumisparien sorvattujen osien valkoinen öljymaali oli hilseillyttä ja krokotiilinnahkapintaista sekä tummunutta ja pinttyneen lian peitossa. Esineen alkuperäiseen esteettiseen ilmeeseen ovat kuuluneet vaaleat koristeaiheet, joten paikoin jopa mustaksi muuttunutta pintaa oli puhdistettava. Testasin varovasti etanolia, asetonia, isopropanolia, ammoniakkia, oksaalihappoa ja vetyperoksidia erilaisina pitoisuuksina ja seoksina. Parhaiten pintaa puhdisti isopropanolin, ammoniakkin ja veden seos, jonka tiedetään liuottavan öljymaalia. Näin ollen puhdistuksessa todennäköisesti poistettaisiin myös öljymaalikerroksen tummunutta pintaa, mutta tämän ei-alkuperäisen materiaalin vähäisen menetyksen olin valmis hyväksymään.

Välttääkseni hankaamista ja useita käsittelykertoja, valmistin puhdistukseen käytettävästä liuksesta (50 % isopropanolia, 25 % ammoniakkia ja 25 % deioinisoitua vettä) geelin sekoittamalla siihen 15 painoprosenttia Klucel G:tä. Klucel G (ks. liite 9) on hydroksipropyyliselluloosavalmistee (HPC), eli puukuidun selluloosasta valmistettu polymeerinen selluloosaetteri. Konservoinnissa yleisesti geelinmuodostajina käytettyjä Klucel-tuotteita on saatavilla eri molekyylipainoisina. Klucel G on molekyylipainoltaan listan keskivaiheilla. 15 % Klucel G -geeli oli viskositeetiltaan erittäin korkea,

mikä mahdollisti sen sivelyn tarkasti rajatulle alueelle ja ehkäisi sen valumisen kaarevilla pinnoilla. Varsinkin ruumispaarien jalkojen päissä hilseilleen öljymaalipinnan alta näkyi harmaita liimamaalialueita, jotka liuotingeeli olisi tuhonnut niihin osuessaan. Geelin pH oli noin 10 (puhdistusgeelin pH:n on suositeltavaa olla 5–8), joten lisäsin siihen oksaalihappoa, kunnes pH oli alle 9. Sivelin geelin pienellä siveltimellä sorvattujen osien öljymaalipinnalle ja annoin vaikuttaa 3–5 minuuttia. Geeli poistettiin vanupuikolla ja geelijäämät isopropanoli-ammoniakki-vesi-seoksella (ks. kuvat 49 ja 50).

Kuva 49. Maalipinta vasemmalla on käsitelty puhdistusgeelillä (Nyrkkö 2010).

Kuva 50. Vasemmanpuoleinen kello puhdistettu, oikeanpuoleista ei (Nyrkkö 2010).

Useimpien päällemaalattujen osien puhdistus suoritettiin osien ollessa irtonaisina. Jalkojen päät puhdistettiin ennen niiden liittämistä takaisin paikoilleen. Samoin sorvatut kellokoristeet olivat irronneet tai helposti irrotettavissa rungosta, joten ne puhdistettiin irtonaisina mikä mahdollisti vetokaapin käytön liuottimia käsiteltäessä. Päätyjen nuppimaiset koristeaiheet ja kantoaisojen päätynupit olivat rungossa kiinni, joten ne puhdistettiin paikan päällä. Yksi irronnut aisannuppi liimattiin takaisin paikoilleen nahkaliimalla, samoin löystyneiden nuppikoristeiden taakse ruiskutettiin nahkaliimaa. Kyseisten osien liimaukseen on käytetty alun perinkin nahkaliimaa, joten tässä tapauksessa ei käytetty synteettistä materiaalia, vaan alkuperäisen kaltaista liimaa lisättiin elvyttämään vielä jäljellä oleva vanha liima. Jalkopäädyn alkuperäiset kellokoristeet ovat kadonneet, ja tuntemattomana ajankohtana uusitut kellot ovat käsittelemätöntä koivua. Näissä oleva vihreä levä ja muu irtolika puhdistettiin mekaanisesti kuivalla

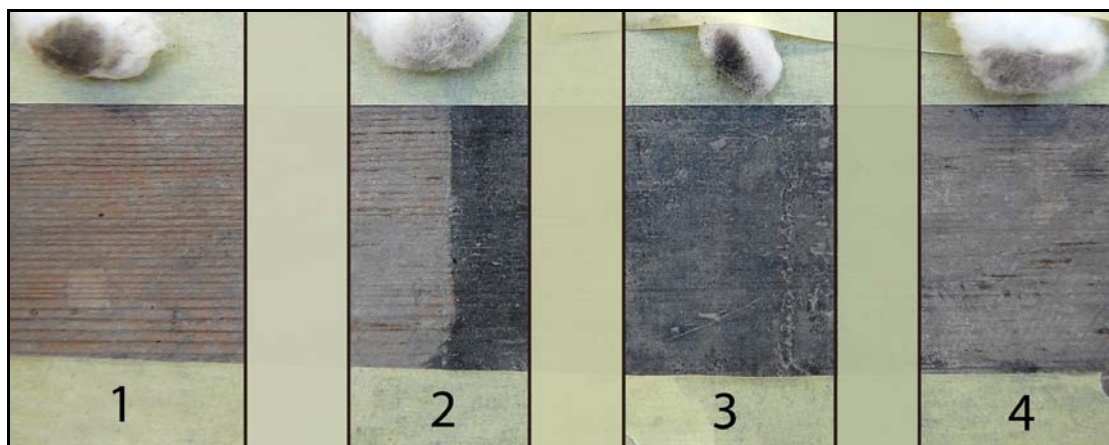
hammasharjalla, minkä jälkeen kellot pestiin vedellä ja mäntysuovalla käyttäen apuna hammasharjaa. Sekä alkuperäiset että uusitut kellot liimattiin takaisin paikoilleen nahkaliimasta ja puupölystä sekoitetulla massalla, joka täytti koristeiden kutistuneiden tappien ja tapinreikien väliin jäävän tyhjän tilan.

Paarien tukirakenteet puhdistettiin pehmeällä kuivapuhdistussienellä, ja lautojen alapinnat ja kaikki raot imuroitiin käyttäen apuna kapeaa suulaketta ja erikokoisia karheita siveltimiä. Kuivapuhdistus ei tuottanut toivottua tulosta mustalle liimamaalipinnalle jaloissa, päädyissä, sivuissa ja kantoaisoissa. Pinta oli harmaantunut ja siihen oli aiheutunut vesivahinkojen myötä nesteen imeytymisestä johtuvia rajoja. Liimamaalipinnan puhdistukseen oli seminaarityössä testattu vesipohjaista puhdistusgeeliä. Geeli oli toimiva, mutta testit oli suoritettu hyvin pienillä alueilla, eikä ollut varmuutta, soveltuisiko geeli suuren alueen puhdistukseen. Jalkojen öljymaalipintaa puhdistettaessa geelijäämien poistaminen osoittautui hankalaksi ja aikaa vieväksi. Lisäksi geelin käyttäminen saattaisi edesauttaa rajojen muodostumista puhdistetun ja puhdistamattoman pinnan välille, joten geeli päätettiin korvata liuoksella. Testaamalla etsittiin sopiva seos, jossa oli deioinisoitua vettä, etanolia, sylkeä ja 5 % triammoniumsitraattia noin yksi osa kutakin. Pintakäsittelyn kunto vaihteli, ja heikoimmissa kohdissa pintaa saattoi pyyhkäistä kostealla vanutupolla vain kerran. Tämä tuotti kuitenkin pelkkää kuivapuhdistusta paremman tuloksen.

Kuva 51. Arkunaluslautojen epätasaista liimamaalipintaa (Nyrkkö 2009).

Haastavinta oli puhdistaa parien yläpuoli eli arkunaluslaudat, jotka olivat kärsineet eniten liasta ja kosteusvaurioista, ja joiden liimamaalipinta oli pahiten liituuntunut ja erittäin epätasainen (kuva 51, s. 67). Kuvassa 52 on nähtävissä puhdistustestien tuloksia, joista toimivin oli seos, jossa oli 10 osaa etanolia ja 1 osa ammoniakkaa (kuvassa nro 2). Vesiliukoiselle pinnalle haihtuva liuotin oli vettä parempi vaihtoehto. Esimerkiksi asetoni haihtuu etanolia nopeammin, mutta maalipinta liukeni asetoniin herkemmin kuin etanoliin (ks. liite 3/12). Sama seos, jota käytettiin jalkojen puhdistukseen (kuvassa nro 1) poisti arkunaluslaudoissa myös maalipintaa. Asetonin ja veden seos, sekä etanoli (kuvassa numerot 3 ja 4) poistivat sekä likaa että maalipintaa, eikä pinnan ulkonäkö kuitenkaan juurikaan muuttunut. Lisäksi kokeiltiin ammoniakkin ja veden seosta (1:3), sekä triammoniumsitraatin ja ammoniakkin seosta (3:1), jotka molemmat poistivat maalipintaa.

Kuva 52. Arkunaluslautojen puhdistustestejä. Nro 1: triammoniumsitraatti + sylki + etanoli (1:1:1), nro 2: etanoli + ammoniakki (10:1), nro 3: asetoni + vesi (1:3), nro 4: etanoli. (Nyrkkö 2010.)

Kuten muidenkin osien puhdistuksessa, myös arkunaluslautojen haurasta maalipintaa pyyhkäistiin kostealla vanutupolla vain kerran yhdestä kohdasta. Kuvassa 53 (s. 69) on näkyvissä pintaa kesken puhdistuksen; varsinkin ristin mustalla maalipinnalla ero puhdistetun (vasemmalla) ja puhdistamattoman pinnan välillä on selvä. Pinnassa oli joitain lähietäisyydeltä erottuvia määrittelemiä tahroja, joita oli mahdoton poistaa vahingoittamatta alkuperäistä pintaa. Väriykseltään epätasaisessa pinnassa ne olivat kuitenkin melko huomaamattomia, joten ne jätettiin paikoilleen.

Kuva 53. Arkunaluslaudat puhdistusvaiheessa. Vasen puoli ja ristin alempi sakara puhdistettu. (Nyrkkö 2010.)

Ruumisparien liimamaalipinta oli alun perin käsitelty shellakalla, josta osa on vuosien saatossa rapautunut pois. Koska liimamaalipinta on huokoinen ja herkkä vaurioitumaan kosketuksesta, pinnan suojaaminen oli välttämätöntä. Suojalakan on tartuttava käsiteltävään pintaan hyvin ja oltava tarpeeksi kova kestääkseen kulumista ja hylkiäkseen likaa. Ihannetapauksessa se myös voidaan poistaa vahingoittamatta alla olevaa pintaa. Lisäksi sen on oltava kemiallisesti vakaata ja esteettisiltä ja optisilta ominaisuuksiltaan toivotunlaista. (Boff et al. 1999: 112; René de la Rie 1992: 62, 63.) Parien sivupuun alapinnalle rajattiin maalarinteipillä alueet, joihin testattiin vaaleaa shellakkaa, Paraloid B72:a (10 % liuos etanolissa), Plexisol P-550:a (10 % liuos puhdistetussa tärpätissä) ja Primal SF 016:a (50 % liuos deionisoidussa vedessä). Shellakka oli ulkonäöltään kaunis ja alkuperäisen kaltainen (ks. kuva 54, s. 70), mutta se hylättiin sen huonojen ominaisuuksien vuoksi: shellakka on herkkä muun muassa kosteudelle ja valolle, eikä siten sovellu konservoinnissa käytettäväksi suojalakaksi, jolta odotetaan stabiiliutta ja kykyä kestää vaihtelevia olosuhteita. Vesiliukoista Primal SF 016:a käytetään konservoinnissa yleisesti suojalakkana ja sideaineena. Se on joustava eikä kellastu tai liituunnu UV-valossa (Primal SF 016 Product Information 2010). Myös myrkyttömyytensä puolesta se olisi soveltunut hyvin parien suojalakaksi, mutta ulkonäöltään se oli liian kiiltävä.

Kuva 54. Suojalakkatestit. Nro 1: vaalea shellakka, nro 2: Paraloid B72, nro 3: Primal SF 016, nro 4: Plexisol P-550. (Nyrkkö 2010.)

Sekä Plexisol 550 että Paraloid B72 ovat akryylipohjaisia tuotteita, jotka soveltuvat suojalakkaksi herkälle maalipinnalle, jonka ei haluta olevan liian kiiltävä. Testialueiden tarkastelun perusteella Paraloid B72:n ulkonäkö oli parempi: Plexisol P550 oli lähes matta, kun Paraloid B72:ssa oli halutunlainen himmeä kiilto, joka antaisi viitteitä esineen alkuperäisestä ilmeestä tekemättä sitä liian uuden näköiseksi. Lisäksi Paraloid B72 oli testatuista materiaaleista ylivoimaisesti tutkituin ja ominaisuuksiltaan parhaaksi havaittu. Sen tiedetään olevan stabiili ja vastustavan tehokkaasti myös UV-säteilyä, jolle parit mitä todennäköisimmin tulevat altistumaan. Se voidaan myös poistaa pinnasta helposti. Materiaalin heikoin ominaisuus on sen kovuus, joka saattaa aiheuttaa esineen rakenteen elämisestä johtuvaa pinnan haurastumista ja halkeilua pitkällä aikavälillä (Boff et al. 1999: 116). Koska liimamaalipinta oli erityisen herkkä asetonille, Paraloid B72 liuotettiin etanoliin (10 % liuos), ja siveltiin pintaan pehmeällä rengassiveltimellä. Keskimmäisen poikittaisen tukipuun alapinta jätettiin käsittelemättömäksi referenssiksi alkuperäisestä liimamaalipinnasta. Varsinkin arkunaluslautojen harmaa väri tummeni suojalakan myötä jonkin verran, mutta tämä oli parempi vaihtoehto kuin pinnan suojaamatta jättäminen. Alkuperäinen ilme on kosteusvaurioiden myötä joka tapauksessa jo tuhoutunut osittain, mutta musta risti vaaleammalla pohjalla on edelleen erotettavissa. Valokuvat ruumispaareista ennen ja jälkeen konservoinnin löytyvät liitteestä 2.

5 SIUNAUSHIEKKALAPION TARINA

Sippolan ruumispaarien päälle oli asetettu pieni puinen siunaushiekkalapio niiden ollessa von Daehnin hautakappelissa (kuva 55). Pieni lapio oli maalattu samoin värisävyin kuin paaritkin, mutta lähempi tarkastelu osoitti sen olevan todennäköisesti paareja myöhempää tekoa. Siunaushiekkalapiota on käytetty hautajaisissa vainajan siunaamisen yhteydessä. Luterilaisen perinteen mukaisesti pappi on ottanut pieneen lapioon hiekkaa ja sirotellut sitä arkulle ristin muotoon, kuten on tapana tehdä nykyäänkin. Nykyään siunausvälineisiin kuuluu yleensä myös erityinen astia siunaushiekkaa varten, jollaisia tunnetaan myös aiemmilta vuosisadoilta. Esimerkiksi Vetelissä on säilynyt kauniisti koristeltu siunaushiekka-astia ja siihen kuuluva puuvartinen rautalapio vuodelta 1829 (kuva 58, s. 72). Rautalammilla puolestaan on käytetty siunaushiekka-astiana karkeatekoista, mustalla veralla verhottua yksinkertaista laatikkoa (kuvat 56 ja 57).

Kuva 55. Sippolan siunaushiekkalapio ruumispaarien päällä von Daehnin hautakappelissa (Nyrkkö 2008).

Kuva 56. Siunaushiekkalapio Rautalammilta (Nyrkkö 2009).

Kuva 57. Siunaushiekka-astia Rautalammilta (Nyrkkö 2009).

Kuva 58. Veteliläiset siunaushiekkalapio ja -astia (Tunkkari 2009).

Sippolan siunaushiekkalapion yhteyteen ei kuulu siunaushiekkalapio-astiaa. Koska tiedetään, että Sippolassa siunaus oli tapana toimittaa haudalla, on mahdollista, että siunaukseen käytettiin haudan reunalla ollutta hiekkaa tai multaa. Siunausvälineitä ei yleisesti ole ollut tapana säilyttää ruumisparien kanssa, mutta Sippolan tapauksessa se olisi ymmärrettävää, koska ruumisparit olivat mitä todennäköisimmin siunausalustana haudalla. Sippolan lapio on kokonaan puinen (puulajina on käytetty silmämääräisesti arvioiden koivua tai muuta lehtipuuta) ja sen varsiosa on veistetty pesän kanssa yhtenäiseksi sorvausta jäljitellen. Pesä on maalattu mustalla liimamaalilla ruumisparien tapaan, mutta varsi on maalattu vaaleanharmaalla öljymaalilla (ks. liite 3/12). Vaaleanharmaa sävy on melko lähellä arkunaluslautojen alkuperäistä harmaata väriä, mutta sideaine on eri. Lapio on myös selvästi myöhemmältä ajalta kuin parit, mikä on pääteltävissä jo pelkästään lapion paremmasta kunnosta ja vähemmästä kuluisuudesta. Myös öljymaali sideaineena viittaa siihen, että lapio olisi valmistettu samassa yhteydessä ruumisparien sorvattujen koristeaiheiden uudelleenmaalauksen kanssa. On mahdollista, että lapion varren harmaa sävy on sama kuin sorvauskoristeiden päällemaalauksissa. Lapiota on mahdollisesti säilytetty jossain vaiheessa erillään paareista, jolloin öljymaalin harmaa sävy ei ole päässyt kellastumaan, kuten ruumispaareissa.

Lapion pesässä oli kaksi todennäköisesti kosteusvaihteluiden aiheuttamaa syysuuntaista halkeamaa. Näiden liimaaminen ei ollut esineen esteettisen ilmeen kannalta välttämätöntä, sillä halkeamat olivat melko huomaamattomia. Koska lapio tulee ruumisparien kanssa esille (museoympäristöön verrattuna) suojaamattomaan ja valvottomaan tilaan, halkeamat kuitenkin liimattiin vaurioiden laajenemisen (esimerkiksi

halkeaman reunan tarttumisen johonkin) ehkäisemiseksi. Liimana käytettiin nahkaliimaa, joka siveltiin halkeamiin, minkä jälkeen halkeaman reunat puristettiin varovasti yhteen maalarinteipin avulla. Lapion pesä puhdistettiin veden ja etanolin seoksella (50 % kutakin) ja varsi etanolin ja ammoniakkin seoksella (10 osaa + 1 osa). Lopuksi pinta suojattiin Paraloid B72:lla (10 % liuos etanolissa), jonka valintaa on jo tarkasteltu ruumispaarien suojalakan yhteydessä (s. 69–70). Siunaushiekkalapion dokumentointikuvat löytyvät liitteestä 8. Lapiro asetetaan näytteille Sippolan kirkkoon yhdessä ruumispaarien kanssa.

6 MATKAN PÄÄ: LOPPUSANAT

Sippolan ruumispaarit ovat kokeneet paljon. Lähes sadan vuoden ajan ne palvelivat seurakuntaa kantaen vainajia hautausmaalle. Toiset sata vuotta ne viettivät varastoissa ja kylmässä hautakappelissa, kunnes ne päätyivät kuin ihmeen kautta Kymenlaakson ammattikorkeakoululle. Vanhat, huonokuntoiset paarit päätettiin konservoida ja asettaa näytteille Sippolan kirkkoon. Vertailun vuoksi tehtiin koontia myös muista suomalaisista ruumispaareista ja niihin läheisesti liittyvistä esineistä ja tiloista. Sippolan paarien jalkojen puuainesta lujitettiin synteettisillä hartseilla ja jalkojen jatkosliitokset korjattiin käyttäen polyamidimuovia ja epoksiliimaa. Ruostuneet rautaosat käsiteltiin ruosteenmuuntajalla ja pinta puhdistettiin ja suojattiin nykyaikaisin menetelmin. Työssä huomioitiin useita konservointieettisiä näkökohtia ja esineen tuleva näyttelyympäristö. Myös esineen arvottaminen oli tärkeä osa työtä, sillä maailma on muuttunut paljon siitä, kun Esaias Matinpoika viimeisteli ruumispaarit lokakuussa 1829.

Nykyään laki velvoittaa seurakunnat huolehtimaan omistamistaan esineistä, ja jo tällä perusteella vanhoilla esineillä voidaan katsoa olevan jonkinlainen itseisarvo vain siksi, että niitä on joskus käytetty ja niillä on joskus ollut jokin merkitys. Sippolan ruumispaareilla on nykyäänkin tärkeä tehtävä kertoa paikkakunnan historiasta, mutta silti oli vaikeaa määritellä vastausta kysymykseen siitä, miksi paarit haluttiin konservoida ja asettaa näytteille. Seurakunnan tehtävä ei ole toimia museona, eikä resursseja ohjata käytöstä poistuneen esineistön huoltoon. Kun mahdollisuus tähän tarjoutui opiskelijatyönä, tärkeimmiksi näkökohdiksi seurakunnan puolelta nousivat esineen edustamat arvot ja historian säilyttäminen, ei niinkään esineen materiaali- ja rakenneratkaisut, symboliikka tai käsityötaito. Kirkkoa pidetään perinteisesti hyvin vanhoillisena insti-

tuutiona ja kirkolla on kovat paineet vastata nyky maailman vaatimuksiin, mutta yleisölle ei haluta antaa myöskään kuvaa kirkosta, joka kaikessa uudistumispyrkimyksessään häpeäisi tai tuhoaisi omaa historiaansa, vaikka siihen liittyisi vanhentuneita tapoja ja käsityksiä. Sippolan tapauksessa oli löydettävä tasapaino maallisen ja vanhentuneen sekä hengellisen ja nykyaikaisen elämän välillä.

Opinnäytetyön alkuvaiheessa en ollut selvillä aineiston laajuudesta. Oletin, että ruumispaareista ei ole juurikaan olemassa kirjallista materiaalia ja aiempaa tutkimusta sen vuoksi, ettei aineistoa ole tarpeeksi saatavilla. Suomalaisten ruumisparien runsaus oli jo sinällään yllättävää. Kyseessä on huonosti tunnettu esinetyyppi, jonka tällä perusteella oletin olevan harvinainen. Parit ovat kuitenkin olleet hyvin yleisiä. Säilyneet yksilöt ja niihin liittyvä esineistö ovat moninaisia, ja niistä voidaan johtaa useita tutkimusaiheita. Jo pelkästään ruumisparien parissa voidaan tutkia käytettyjä materiaaleja, rakenteita ja käsityötaitoa. Ruumisparien symboliikka yhdistää ne muuhun kirkkoesineistöön ja sitä kautta uskontoon ja kirkkohistoriallisiin ja teologisiin näkököhtiin. Kansankulttuuri heijastuu myös ruumispaareista ja liittyy ne osaksi hautajaistapojen ja kuoleman sosiologian kokonaisuutta edeten aina yhteiskunnan rakennemuutoksiin saakka. Tässä työssä aihetta on lähestytty esineen materiaalien vaatimusten kautta ja yhden esimerkkitapauksen avulla, mutta tulevaisuudessa ruumisparien tarkastelu voi osaltaan auttaa tutkimusta kaikilla edellä mainituilla alueilla.

Suomalaisten ruumisparien koonti epävirallisten yhteydenottojen perusteella tuotti tarpeeksi suuren otannan vertailun suorittamiseen. Ruumisparien määrä ja monimuotoisuus yllättivät, ja pienestäkin otannasta pystyi luomaan yleiskäsityksen suomalaisten ruumisparien tyylipiirteistä. Parien yksityiskohdat ovat kiehtovia, ja tutkimusta voidaan jatkaa tulevaisuudessa. Mikäli aineistoa kootaan lisää, voidaan tehdä kattavaa vertailua esimerkiksi ruumisparien jalkojen, pätylautojen ja kantoaisojen nuppien muotokielestä, ja vertailla sitä ajan vallitseviin huonekalutyyleihin tai kirkkoesineistöön. Myös tekstiaiheet ovat erityisen rikkaita, ja niiden pohjalta voidaan tehdä tutkimusta esimerkiksi kirkollisen ja maallisen kulttuurin rajapinnasta. Erilaiset poikkeavuudet parien ulkoasussa herättivät halun tutkia juuri kyseistä mahdollisesti paikallishistoriaan liittyvää erikoisuutta. Vertailua olisi mahdollista laajentaa myös ulkomaisiin tapauksiin.

Paarien merkityssisältö muualla kuin museoympäristössä on korostunut. Olen tarkastellut ruumispaareja museossa, varastossa, ulkotiloissa ja kouluympäristössä, jolloin niiden merkitys ja niiden aikaansaamat mielle yhtymät ovat lieventyneet. Kun esine altistetaan kliiniselle tarkastelulle, katsoja ei antaudu tunteidensa valtaan, vaan keskittyy oppimaan historiaa tai materiaalitietoutta. Tätä ei kuulu väheksyä, mutta vasta ruumispaarien alkuperäisessä ympäristössä – lähellä hautajaistiloja – niiden sanoma nousee kunnolla esiin. Kirkossa käyvät henkilöt ovat usein hengellismielisessä tilassa, ja vaiikkeivät olisikaan, kirkko synnyttää muistoja suurista tunteista, jollaisia koetaan esimerkiksi häissä tai hautajaisissa. Tämä voi ainakin aluksi viedä huomion pois paarien opetuksellisesta sisällöstä, mutta alkuperäisen kaltainen ympäristö antaa vaikuttavamman kokonaiselämyksen jo ilman lähempää tarkasteluakin. Lisäksi on huomioitava, ettei kirkossa ole muita esineitä, kuten museossa, joten parit saavat ainakin hetkeksi katsojan jakamattoman huomion.

Paarien sijoittaminen Sippolan kirkkoon ei käynyt täysin ongelmattomasti. Vallitseviin olosuhteisiin ei pystytty vaikuttamaan, mutta materiaalivalinnoilla voitiin mukautua olosuhteisiin. Eniten ongelmia tuotti sijoituskohdan valinta, jossa yhteydessä ilmeni ristiriita esineen materiaalien vaatimusten ja sen edustamien arvojen ja kirkkotilan symboliikan välillä. Kirkolla on oma arvomaailmansa, joka poikkeaa merkittävästi kahdensadan vuoden takaisesta maailmasta. Menneen ajan esine, johon liittyy vahvaa symboliikkaa ja vanhoja käsityksiä, ei saa herättää liikaa huomiota ympäristössä, joka pyrkii korostamaan toisenlaisia arvoja. Sijoittelussa onnistuttiin kuitenkin löytämään tyydyttävä kompromissi, jossa esine ei ole liian esillä eikä siihen kohdistu merkittäviä rasitteita.

Käytännön konservointityö on toteutettu ammattimaisesti, hyvin suunnitellen ja useita näkökohtia huomioon ottaen. Konservointimateriaaleja on testattu ja lähdeaineistoon perehdytty, mitä ei työelämässä useinkaan ole mahdollista tehdä. Uskon, että työ toimii hyvänä case study -tyyppisenä raporttina, jota ammattilaiset ja alan opiskelijat voivat käyttää referenssiaineistona. Materiaalien osalta työni ei tuottanut uusia tutkimustuloksia, mutta kirjasin aineistoa ja havaintoja materiaalien käytöstä ja sovellutuksista todellisessa kohteessa. Sekä kirjallinen selostus työtekniikoista ja materiaalivalinnoista että itse lopputulos toimivat dokumenttina tämän ajan konservointikäytännöistä, ja osaltaan auttavat siten koko alan kehitystä.

Konservointityöhön kuului sekä rutiiniluontoisia toimenpiteitä, kuten dokumentointia, puhdistusta ja maalinkiinnitystä, että minulle täysin uusia menetelmiä, jotka liittyivät lähinnä jalkojen jatkosliitosten korjaamiseen. En olisi kyennyt suoriutumaan tästä työosiosta ilman ohjaavan opettajani Diego Carlozzon ja Jari-Pekka Muotion asiantuntevaa ohjausta, ja työn lopputulos olisi ollut huomattavan erilainen, jos minun olisi ollut pakko selvitä vain niillä taidoilla ja resursseilla, joita minulla itselläni oli. Konservointityön lopputulos onkin yleensä paras, kun työ on toteutettu jo suunnittelusta alkaen eri aloihin erikoistuneiden ammattilaisten yhteistyönä. Yhteistyön merkityksen lisäksi opin myös arvostamaan taustatutkimusta osana käytännön konservointiprosessia. Minulla oli joitakin ennakkokäsityksiä esimerkiksi materiaalien suhteen, joiden mukaan perinteinen työtapa on aina paras, eivätkä esimerkiksi muovitangot ja kaksikomponenttiepoksit kuulu restauroinnin ja konservoinnin piiriin. Kohteeseen, sen aiottuun käyttöön ja materiaalien ominaisuuksiin perehtyminen kuitenkin auttoi hahmottamaan kokonaiskuvan, jossa nykytieteen saavutusten soveltamisessa käytäntöön ei ole mitään arveluttavaa, varsinkaan jos niiden avulla kohteen säilyminen voidaan taata paremmin kuin perinteisin menetelmin. Materiaaleihin ja työtapoihin tutustuminen syvällisemmin ja kokonaisvaltaisemmin hälvensi osaltaan opiskelijalle tyypillistä epävarmuutta, ja menettelytapa tulee tulevaisuudessa helpottamaan päätöksentekoa. Ammatillisen kehitykseni kannalta työ opetti ajattelemaan laajemmin ja ottamaan useat eri näkökohdat huomioon. Vaikka ainutlaatuisten kohteiden konservoinnissa ei voi edetä harkitsematta, tietty ennakkoluulottomuus on kuitenkin hyvästä. Useat näkökohdat, kuten resurssit ja eettiset linjaukset, vaikuttavat konservointiprosessiin, mutta viime kädessä valintojen tekeminen on konservaattorin vastuulla. Valintoja on väistämättä myös tehtävä, ja nuo valinnat on osattava perustella.

Konservoiduista ruumispaareista kirkkoympäristössä heijastuu niiden alkuperäinen käyttötarkoitus. Ne eivät omana aikanaankaan olleet ihailtu taide-esine, mutta niitä arvostettiin tärkeänä osana hautajaistilanteita. Nykyään museoesineenä toimivat parit eivät ole osa hautajaisia, mutta yleisö voi arvostaa niiden välittämää viestiä kuoleman olemassaolosta. Parit kertovat omasta ajastaan ja tuon ajan käsityksistä. Tuolloin vainajan viimeisellä matkalla käytettiin käsin tehtyä, tarkoitukseen erityisesti suunniteltua esinettä, joka koristeltiin asiaankuuluvuin symbolein. Paarien olemassaolo nykyään ja niiden aiemmat huonot säilytysolosuhteet kertovat myös yhteiskunnan muutoksesta, ja siitä miten vanha kuolemakeskeinen yhteisöllisyys ja uskonnollisuus ovat väistyneet nykyisen järkikeskeisen ja tulevaisuuteen suuntaavan katsantokannan tieltä.

Ruumisparien katoamista esinetyyppinä voidaan perustella käytännön näkökohdilla, kuten raskaiden ja kömpelöiden parien korvaamista kevyillä pukeilla tai pyörällisillä kantolaitteilla. Vaikka vainajan muistamiselle, siunaamiselle, kantamiselle ja siirtämiselle tarvitaan edelleen välineet, koko hautajais-, suremis- ja muistamiskäytäntö on muuttunut. Hautajaiset eivät enää ole usean päivän mittaiset kyläyhteisön juhlat, vaan yksityinen tapahtuma laitospäristössä. Enää ei ole tarvetta pitkille hautajaissaattueille kotoa kirkolle, ja vainajan viimeinen matka käy yleensä nopeasti, helposti ja huomaamattomasti. Nykyajan hautajaisia voisi luonnehtia hillitymmiksi kuin vanhan-tyylisiä. Syvimmältä olemukseltaan hautajaisissa on kuitenkin kysymys samasta asiasta kuin aina ennenkin: vainajan muistamisesta, kunnioittamisesta ja saattamisesta viimeisellä matkallaan. Sukupolvesta toiseen kuolema säilyy mysteerinä ja tragediana, olipa seremonioissa uskonnollinen vire tai ei. Yhteiskunnan ja hautajaistapojen muutoksen yhteyttä ruumispaareihin ja muihin esineisiin ei ole tässä työssä käsitelty kattavasti, ja aihe jättää tilaa jatkotutkimuksille.

Paarit eivät enää näytä uusilta, mutta eivät myöskään hajoamistilaisilta, vaan hoide-tiluilta ja kunnioiteltuilta. Uskon, että parien näkeminen saa yleisön ajattelemaan kuolemaa. Osa alkaa ehkä pohdiskella oma kuolevaisuuttaan, osa puolestaan eläytyä historiaan ja vanhoihin tapoihin. Tämä kaikki vaatii kuitenkin keskittymistä, enkä usko, että Sippolan ruumisparit herättävät voimakkaita tunnetiloja ensinäkemällä. Parien näkeminen on aluksi häkellyttävä kokemus, eikä monikaan tiedä tai osaa kuvitella, mikä esine on kyseessä. Mieli, joka on turtunut viihdekuoleman läsnäoloon ja todellisen kuoleman ja sen symbolien näkymättömyyteen, alkaa vasta viiveellä reagoida kuoleman esineeseen. Kun asian ulottuvuudet on tiedostettu, voidaan kieltäytyä jatkamasta tai heittäytyä mukaan.

On mahdotonta sanoa, säilyvätkö Sippolan ruumisparit kirkossa, vai tullaanko ne jonnain päivänä siirtämään jälleen johonkin varastorakennukseen. Siinäkin tapauksessa niillä on mahdollisuus selvitä jälleen uuteen aikaan. Ei myöskään voida ennustaa, toimivatko Sippolan ruumisparit esimerkkinä toisille seurakunnille, ja aletaanko vanhaa hautajaisesineistöä huoltaa ja asettaa näytteille muuallakin. Mikäli näin ei käy, ja muut ruumisparit katoavat vähitellen, Sippolasta ne tulevat katoamaan viimeisten joukossa. Esineen ja sen sisältämän tiedon säilymiseen voidaan vaikuttaa paitsi konservointimateriaaleilla, työtavoilla ja näyttelyolosuhteilla, myös vaikuttamalla yleisön ja esineen parissa toimijoiden asenteisiin. Vanhojen käsitysten ja esineiden arvostaminen ei tar-

koita modernin elämäntyylin hylkäämistä. On päinvastoin hyödyllistä peilata nykyä historiaan ja oppia arvostamaan sekä mennyttä että nykyistä.

Ennako-oletukseni oli, että ruumisparien esineellinen merkitys olisi korostuneempi nykykatsojalle, ja että omana aikanaan paareilla oli käyttöarvoa sekä vahva symbolinen merkitys. Tämä oletus on mielestäni totta, mutta sitä voidaan tämentää. Paarien ollessa käytössä hautajaisseremonioissa saattoväki suhtautui niihin oletettavasti samalla tavalla kuin kantolaitteisiin ja korokkeisiin suhtaudutaan nykyaikaisissakin hautajaisissa: ne ovat välttämättömyys. Vanhat parit kiinnittivät huomion itseensä kuitenkin tehokkaammin kuin nykyajan välineet, ja se oli varmasti tarkoituksellista. Huomio kiinnittyi kuitenkin teksteihin ja varsinkin lukutaidon puuttuessa kuvallisiin symboleihin. Nykykatsoja puolestaan ihmettelee enemmän parien varsinaista funktiota ja sitä, mihin niitä on käytetty. Kuoleman symboliikka on alkukantaista, ja paareilla on vahva symbolinen merkitys myös nykyään. Sanoma siitä, että kuolemaa ei tulisi unohtaa, on yllättävän ajankohtainen myös tänään. Edistyksestään huolimatta ihmiskunta ei ole kehittynyt kuolemattomaksi, vaikka tätä illuusiota yritetäänkin pitää yllä hylkäämällä vanhoja kuolemaan liittyviä käsityksiä ja esineitä. Ainakin yksi kuoleman esine on tämän työn myötä palautettu julkiseen tietoisuuteen.

Sippolan ruumisparien tarina on nyt kerrottu. Se oli tarina ihmisistä ja heidän kuolemastaan, vainajista ja heidän matkoistaan, saattoväestä ja heidän surustaan. Se oli tarina erikoisista esineistä, kauan sitten unohdetuista tavoista ja erilaisista tiloista ja ajoista. Se oli myös tarina tieteestä ja tulevaisuudesta, suurista tunteista ja pienistä teoista. Ehkä kuoleman esineeseen oli tarttunut kalmaa. Kenties ruumisparien ylimaallinen säväys on tullut monista vainajista, kenties suru ja ihmiskohtalot ovat jättäneet jälkensä elottomaan esineeseen. Kenties kosteassa puupinnassa tuoksui lämmin multa, tuntui pehmainen kuolinvaate tai näytti vilahtavan varjoina valkeita hyönteisiä. Tunnelmat haudantakaisesta maailmasta ovat pelottavia, mutta niitä ei tarvitse torjua. Eikö juuri kuoleman mahdollisuus tee elämästä elämisen arvoista? Kuoleman esineet kertovat myös elämästä, joka on eletävä. Jo aiemmin lainattu *The Map of Mortalitie* 1600-luvulta muistuttaa: *Prepare for death but feare not death*. Näiden kuoleman esineiden – ja toivottavasti myös tämän tarinan – äärellä on hyvä valmistautua siihen pitkään matkaan, jonka me kaikki eräänä päivänä teemme. Tuossa hiljaisessa hetkessä mekin saamme kurkottaa ajasta ikuisuuteen.

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

Aaltonen, E. 1959. Torron kyläkirkko ja kirkkopyhä. Teoksessa Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja 28–1959. Aaltonen, E. (toim.). Forssa: Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistys. 119–135.

Aaltonen, P., Palo, H., Rimpiläinen, O., Rintala, A., Ruotsalo, P. & Särkiö, P. 2005. Hautaustoimen käsikirja. Helsinki: Edita.

AIC 1994. Code of Ethics and Guidelines for Practice. American Institute of Conservation. AIC News, May 1994. 17–20.

Allen, K. W. 1984. Adhesion and Adhesives – Some Fundamentals. In Adhesives and Consolidants. Preprints of the Contributions to the Paris Congress, 2–8 September 1984. Brommelle, N. S., Pye, E. M., Smith, P. & Thomson, G. (eds.). London: The International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works. 5–12.

Boff, R., Daniels, V., Newey, C., Pascoe, M. & Tennant, N. 1999/1983. Science for Conservators Volume 3. Adhesives and Coatings. London: Routledge.

Burnstock, A., Hackney, S., Hedley, G. & Howells, R. 1984. Polymer Dispersions Artificially Aged. In Adhesives and Consolidants. Preprints of the Contributions to the Paris Congress, 2–8 September 1984. Brommelle, N. S., Pye, E. M., Smith, P. & Thomson, G. (eds.). London: The International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works. 36–43.

Burstall, M. L., Butler, C. E. & Mollett, C. C. 1984. Graft Polymerization as a Method of Preserving Papers: Problems and Potentialities. In Adhesives and Consolidants. Preprints of the Contributions to the Paris Congress, 2–8 September 1984. Brommelle, N. S., Pye, E. M., Smith, P. & Thomson, G. (eds.). London: The International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works. 60–63.

Caple, C. 2000. Conservation Skills. Judgement, Method and Decision Making. London: Routledge.

- Castrén, J. (toim.) 1916. Tietosanakirja. 8. osa. Helsinki: Tietosanakirja Oy.
- Cohen, K. 1973. *Metamorphosis of a Symbol: The Transi Tomb in the Late Middle Ages and the Renaissance*. Berkeley: University of California Press.
- Firth, R. 1973. *Symbols: Public and Private*. London: Allen & Unwin.
- Fornäs, J. 1995. *Cultural Theory and Late Modernity*. London: Sage.
- Forsius, M. (julk.) 2000. *Hautajaisperinnettä Lahden seudulta*. Lahti: Hautaustoimisto Martti Forsius.
- Gottlieb, C. 1965/1959. *Modern Art and Death*. In *The Meaning of Death*. Feifel, H. (ed.). New York: McGraw-Hill Book Company. 157–188.
- Hallam, E. & Hockey, J. 2001. *Death, Memory and Material Culture*. Oxford: Berg.
- Heinonen, J. & Lahti, M. 1996/1988. *Museologian perusteet. 2., uudistettu laitos*. Helsinki: Gummerus.
- Hellgren, K. 1957. *Sippolan historia*. Sippola: Sippolan kunta.
- Horie, C. V. 1998/1987. *Materials for Conservation. Organic Consolidants, Adhesives and Coatings*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Häyhä, J. 1983. *Perhe ja kylä. Kuvaelmia itäsuomalaisten vanhoista tavoista*. Helsinki: Gummerus.
- Kemmis, S. 1988. *Action Research*. In *Educational Research Methodology and Measurement. An International Handbook*. Keeves, J. P. (ed.). Oxford: Pergamon. 42–48.
- Kymenlaakson rakennuskulttuuri 1992. *Kymenlaakson seutukaavaliiton julkaisu A:26*. Helsinki: Gummerus.
- Kytölä, A. 1959. *Ihmisen viimeinen matka*. Teoksessa *Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja 28/1959*. Aaltonen, E. (toim.). Forssa: Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistys. 153–161.

Lehtonen, P. 2007. Tapaus- ja toimintatutkimuksen yhdistäminen. Teoksessa Tapaus-tutkimuksen taito. Bamberg, J., Jokinen, P. & Laine, M. (toim.). Helsinki: Yliopisto-kustannus. 245–253.

Lempa, N. (toim.) 2009. Arvoesineistön hoito seurakunnassa. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:4. Helsinki: Kirkkohallitus.

McNeill, I. C. 1992. Fundamental Aspects of Polymer Degradation. In *Polymers in Conservation*. Allen, N. S., Edge, M. & Horie, C. V. (eds.). Special Publication No. 105. Cambridge: The Royal Society of Chemistry. 14–31.

Merriam, S. B. 1988. *Case Study Research in Education. A Qualitative Approach*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Metcalf, P. & Huntington, R. 1991/1979. *Celebrations of Death: The Anthropology of Mortuary Ritual*. Second Edition. Cambridge: The Press Syndicate of the University of Cambridge.

Muñoz Viñas, S. 2008/2005. *Contemporary Theory of Conservation*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Mänttari, R. 1999. Liikkalalaiset hautaamistavat. Teoksessa *Liikkala: Mäkikuntien kylä*. Seppä, L. (toim.). Anjalankoski: Liikkala-Ruotilan kylätoimikunta. 169–171.

Nicolaus, K. 1999. *Restoration of Paintings*. Köln: Könemann.

Oddy, A. & Carroll, S. (toim.) 1999. *Reversibility – Does It Exist?* British Museum Occasional Paper Number 135. London: British Museum.

Ollila, R. 1929. Muistiinpanoja etupäässä kirkko- ja hautaustavoista Pukkilan pitäjäsä. *Kotiseutu* 1929:1. 117–122.

Pallasmaa, J. 2006. Kuoleman kuvat arkkitehtuurissa. Teoksessa *Mikään ei häviä. Kirjoituksia kuolemankulttuurista*. Huttunen, T., Kiiskinen, C. & Tuominen, R. (toim.). Helsinki: WSOY. 115–133.

- Peltola, T. 2007. Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Tapaustutkimuksen taito. Bamberg, J., Jokinen, P. & Laine, M. (toim.). Helsinki: Yliopistokustannus. 111–130.
- Pentikäinen, J. 1990. Suomalaisen lähtö. Kirjoituksia pohjoisesta kuolemankulttuurista. SKS:n toimituksia 530. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Raussi, E. 1966. Virolahden kansanelämää 1840-luvulla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- René de la Rie, E. 1992. Stability and Function of Coatings Used in Conservation. In *Polymers in Conservation*. Allen, N. S., Edge, M. & Horie, C. V. (eds.). Special Publication No. 105. Cambridge: The Royal Society of Chemistry. 62–81.
- Rimpiläinen, O. 1971. Läntisen perinteen mukainen hautauskäytäntö Suomessa ennen isoavihaa. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Rivers, S. & Umney, N. 2005/2003. *Conservation of Furniture*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Rytkönen, A. 1927. Pohjoissavolaisista kuolemaan ja hautaukseen liittyvistä tavoista ja käsityksistä. *Virittäjä* 8/1927. 366–374.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Schniewind, A. P. & Kronkright, D. P. 1984. Strength Evaluation of Deteriorated Wood Treated with Consolidants. In *Adhesives and Consolidants. Preprints of the Contributions to the Paris Congress, 2–8 September 1984*. Brommelle, N. S., Pye, E. M., Smith, P. & Thomson, G. (eds.). London: The International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works. 146–150.
- Selwyn, L. 2004. *Metals and Corrosion: A Handbook for the Conservation Professional*. Ottawa: Canadian Conservation Institute & Canadian Heritage.
- Siraste, K. (toim.) 1994. *Koti-Sippola*. Anjalankoski: Koti-Sippola ry.

Strauss, A. & Corbin, J. 1998. *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 2nd Edition. Thousand Oaks: Sage.

Suojanen, P. 2001. Esine ja esineistäminen uskontotieteessä ja folkloristiikassa. Teoksessa *Pandoran lipas: virvatulia esineiden maailmasta*. Lönnqvist, B. & Vesterinen, I. (toim.). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 213–267.

Suomen museoliitto 1987. *Museoesineistön säilytysolosuhteet*. Helsinki: Suomen museoliitto.

Syrjälä, L. 1994. Tapaustutkimus opettajan ja tutkijan työvälineenä. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Ahonen, S., Saari, S., Syrjälä, L. & Syrjäläinen, E. Helsinki: Kirjayhtymä Oy. 9–66.

Taylor, L. 1983. *Mourning Dress: A Costume and Social History*. London: Allen & Unwin.

Tuominen, R. 2006. Elämän peitto. Teoksessa *Mikään ei häviä. Kirjoituksia kuoleman kulttuurista*. Huttunen, T., Kiiskinen, C. & Tuominen, R. (toim.). Helsinki: WSOY. 99–113.

Viljanen, J. 1935. Kahdet kantopaarit ja niiden muistot. *Kotiseutu* 1939:2, 3. vihko. 149–151.

Wolbers, R. 2000. *Cleaning Painted Surfaces: Aqueous Methods*. London: Architype Publications.

Yin, R. K. 2003. *Case Study Research. Design and Methods*. Applied Social Research Methods Series Volume 5. 3rd Edition. Thousand Oaks: Sage.

Painamattomat lähteet

Ervasti, S. 2010. Kotiseutuneuvos, Kuusamo. Sähköposti 16.2.2010.

Heinonen, H. 2010. Kappalainen, Anjalankosken seurakunta. Sähköposti 27.1.2010.

Järvinen, V. 2010. Museonhoitaja, Itä-Hämeen museo, Hartola. Suullinen tiedonanto 11.2.2010.

Kykyri, M. 1987. Viimeinen matka osana suomenkielisen luterilaisen maaseutuväestön hautajaiskäytäntöä v. 1860–1930. Pro gradu, suomalainen ja vertaileva kansatiede. Turku: Turun yliopisto.

Nyrkkö, S. 2009. Sippolan ruumispaarit – seuranasi viimeisellä matkalla. Seminaarityö, huonekalurestaurointi. Kouvola: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Oinonen, J. 2009. Tutkija, Mikkelin maakunta-arkisto. Sähköposti 26.3.2009.

Ukkonen, P. 2010. Paperikonservaattori, Valtion taidemuseo, Helsinki. Sähköposti 24.1.2010.

Internet-lähteet

Appelbaum, B. 1987. Criteria for Treatment: Reversibility. *Journal of the American Institute for Conservation* 1987, volume 26, number 2, article 1. 65–73. Saatavissa: <http://cool.conservation-us.org/jaic/articles/jaic26-02-001.html> [viitattu 21.2.2010].

Dinitrol RC900 Safety Data Sheet 2009. Revised 27.4.2009. Saatavissa: http://www.frost.co.uk/images/datasheets/S345_datasheet.pdf [viitattu 17.3.2010].

Dinitrol RC900 Technical Data Sheet 2009. Issued 1.9.2009. Saatavissa: <http://www.dinitrol.co.uk/Portals/0/docs/WRC900TDS.pdf> [viitattu 2.3.2010].

Ertalon 6SA Product Data Sheet 2010. Saatavissa: <http://www.bayplastics.co.uk/datasheets/ERTALON6SA.pdf> [viitattu 30.3.2010].

ICOM 1984. The Code of Ethics. The Conservator-Restorer: A Definition of the Profession. International Council of Museums. Saatavissa: <http://www.encore-edu.org/encore/DesktopDefault.aspx?tabindex=1&tabid=191> [viitattu 3.4.2010].

Koskennurmi-Sivonen, R. 2007. Grounded Theory. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/~rkosken/gt> [viitattu 5.2.2010].

Kirkkojärjestys 1991/1055 v. 1993. Luku 23, § 6. Muutossäädös v. 1997/1305, astunut voimaan v. 1998. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055> [viitattu 7.2.2010].

Kirkkolaki 1993/1054. Luku 14, § 5. Kirkollisten rakennusten suojele. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054> [viitattu 7.2.2010].

Lazzari, M. & Chiantore, O. 2000. Thermal-ageing of Paraloid Acrylic Protective Polymers. Polymer volume 41/2000, Issue 17. 6447–6455. Elsevier: elektroninen aineisto. Saatavissa: <http://www.sciencedirect.com> [viitattu 21.2.2010].

Merocap Oy 2010. PA – polyamidi, nylon. Saatavissa: <http://www.merocap.com/valisivut/pa.html> [viitattu 17.3.2010].

Miettinen, M. 2008. Palautettavuus – konservoinnin utopistinen opinkappale? Teoksessa Konservoinnin YAMK-tutkinnot – osaamista historiasta tulevaan. Auer, T. & Niinistö-Sivuranta, S. (toim.). Vantaa: EVTEK-ammattikorkeakoulun julkaisuja. 63–72. Saatavissa: http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Konservoinnin%20YAMK-tutkinnot%20-%20osaamista%20historiasta%20tulevaan.pdf [viitattu 13.1.2010].

Mowilith Technical Data Sheet 2010. Saatavissa: <http://www.kremerpigmente.com/shopint/PublishedFiles/67000-67040e.pdf> [viitattu 8.3.2010].

Muinaismuistolaki 1963/295. Luku 2, § 19. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1963/19630295> [viitattu 7.2.2010].

Primal SF 016 Product Information 2010. Saatavissa: http://www.insituconservation.com/catalog/product_info.php?name=PRIMAL%20SF-016&products_id=679 [viitattu 2.4.2010].

Schniewind, A. P. & Eastman, P. Y. 1994. Consolidant Distribution in Deteriorated Wood Treated with Soluble Resins. Journal of the American Institute for Conservation 1994, volume 33, number 3, article 2. 247–255. Saatavissa: <http://cool.conservation-us.org/jaic/articles/jaic33-03-002.html> [viitattu 21.2.2010].

Sakuno, T. & Schniewind, A. P. 1990. Adhesive Qualities of Consolidants for Deteriorated Wood. *Journal of the American Institute for Conservation* 1990, volume 29, number 1, article 3. 33–44. Saatavissa: <http://cool.conservation-us.org/jaic/articles/jaic29-01-003.html> [viitattu 21.2.2010].

Tunkkari, I. 2007. Vetelin museo. *Tunkkarin Sanomat* 1/2007, nro 5. 12–13. Saatavissa: http://www.kase.fi/tunkkari/TunkkarinSanomat1_2007.pdf [viitattu 17.2.2010].

Wang, Y. & Schniewind, A. P. 1985. Consolidation of Deteriorated Wood with Soluble Resins. *Journal of the American Institute for Conservation* 1985, volume 24, number 2, article 3. 77–91. Saatavissa: <http://cool.conservation-us.org/coolaic/jaic/articles/jaic24-02-003.html> [viitattu 8.3.2010].

Orientoivat lähteet

Katiskoski, K. 1976. Ruumislauta ja arkku: Suomen maaseudun kansanomaisen hautajaiskäytäntö 1870–1930. Pro gradu, kansatiede. Turku: Turun yliopisto.

Kokkonen, H. 1914. Historiallisia tietoja vanhemmasta hautaamistavasta Juuan pitäjässä. Teoksessa *Suomen Museo* 21. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys. 26–29.

Pollari, K. 2008. Seurakuntien arvo- ja taide-esineiden dokumentointi. Pro gradu, taidehistoria. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Vesalainen, V. 1953. Sippolan hovi ja sen torpparit. Myllykoski: Myllykosken Kirjapaino Osakeyhtiö.

KUVALUETTELO

- Kuva 1. Sippolan ruumispaarit von Daehnin hautakappelissa. Nyrkkö, S. 26.11.2008.
- Kuva 2. Ruumisvaunut Brightonissa. Teoksessa *Mourning Dress: A Costume and Social History*. Taylor, L. 1983. London: Allen & Unwin.
- Kuva 3. Paarivaate ruumispaareilla. Bestattungsmuseum Der Bestattung Wien. Kuvannut Nyrkkö, S. 15.10.2009.
- Kuva 4. Vetelin ruumispaarit. Tunkkari, M. 26.3.2009.
- Kuva 5. Keminmaan ruumispaarit. Haapala, Y. 23.3.2010.
- Kuva 6. Ruumisvaunut Yorkshiresta. Beamish North of England Open Air Museum. Teoksessa *Mourning Dress: A Costume and Social History*. Taylor, L. 1983. London: Allen & Unwin.
- Kuva 7. Hartolan ruumispaarit. Nyrkkö, S. 11.2.2010.
- Kuva 8. Mietoisten ruumispaarit. Ahtiainen, K. 10.3.2010.
- Kuva 9. Hattulan uuden kirkon ruumispaarit. Niini, K. 4.3.2010.
- Kuva 10. Kaksikerran ruumispaarit. Tuomola, H. 27.1.2009.
- Kuva 11. Hollolan ruumispaarit. Toivonen, K. 2000. Teoksessa *Hautajaisperinnettä Lahden seudulta*. Forsius, M. (julk.) 2000. Lahti: Hautaustoimisto Martti Forsius.
- Kuva 12. Askolalaiset vihreät lapsen ruumispaarit. Toivonen, K. 12.2.2010.
- Kuva 13. Jämsän ruumispaarit. Havusto, L. 17.2.2010.
- Kuva 14. Sastamalan ruumispaarit. Vuorenoja, U. 16.4.2009.
- Kuva 15. Muistovärssy Sippolan ruumispaareissa. Nyrkkö, S. 11.3.2009.
- Kuva 16. Tekijätiedot Sippolan ruumispaareissa. Nyrkkö, S. 11.3.2009.
- Kuva 17. Rautalammin ruumispaarit. Nyrkkö, S. 30.6.2009.
- Kuva 18. Hollolalaiset lapsen ruumispaarit. Lipponen, M. 2003.

Kuva 19. Hautajaissaatto Impilahdella. Roivas, A. 2010 (yksityinen kotialbumi).

Kuva 20. Hautajaissaatto Juankoskella. Roivas, A. 2010 (yksityinen kotialbumi).

Kuva 21. The Map of Mortalitie. Folger Shakespeare Library, Washington DC. Teoksessa Death, Memory & Material Culture. Hallam, E. & Hockey, J. 2001. Oxford: Berg.

Kuva 22. Kurkijoen parihuone. Kurkijoki-säätiö 2010. Saatavissa:
http://www.kurkijoki.fi/dia/e1ce1/_992.jpg [viitattu 29.3.2010].

Kuva 23. Toivakan läpikäytävä. Toivakan seurakunta 2010. Saatavissa:
<http://www.toivakanseurakunta.fi/kuvat/isot/toivakka-00010406-1.jpg> [viitattu 29.3.2010].

Kuva 24. Ruumisparien sijoitustila. Nyrkkö, S. 10.2.2010.

Kuva 25. Pettänyt jatkosliitos. Nyrkkö, S. 26.11.2008.

Kuva 26. Rautanaula liitoksessa. Nyrkkö, S. 2.4.2009.

Kuva 27. Hilseilevää maalipintaa. Nyrkkö, S. 28.1.2010.

Kuva 28. Maalinkiinnitys japaninpaperilla. Nyrkkö, S. 28.1.2010.

Kuva 29. Lahovaurio. Nyrkkö, S. 2.4.2009.

Kuva 30. Pussi lujitusaineen imeyttämiseen. Nyrkkö, S. 26.1.2010.

Kuva 31. Halkeama ennen lujitusta. Nyrkkö, S. 2.4.2009.

Kuva 32. Halkeama lujituksen jälkeen. Nyrkkö, S. 22.3.2010.

Kuva 33. Täytetty halkeama. Nyrkkö, S. 30.3.2010.

Kuva 34. Kiinnitystankovaihtoehdot. Nyrkkö, S. 18.2.2010.

Kuva 35. Akryylitanko. Nyrkkö, S. 4.3.2010.

Kuva 36. PVC-tanko. Nyrkkö, S. 4.3.2010.

Kuva 37. Puukiila. Nyrkkö, S. 5.3.2010.

- Kuva 38. Pylväsporakone. Nyrkkö, S. 9.3.2010.
- Kuva 39. Reiän poraus sorvilla. Nyrkkö, S. 15.3.2010.
- Kuva 40. Jalan 4 liitos. Nyrkkö, S. 16.3.2010.
- Kuva 41. Jalan 4 liitos retusoinnin jälkeen. Nyrkkö, S. 30.3.2010.
- Kuva 42. Uusitut kitit. Nyrkkö, S. 30.3.2010.
- Kuva 43. Kantoaisan raudoitus ylhäältä. Nyrkkö, S. 18.3.2009.
- Kuva 44. Kantoaisan raudoitus sivulta. Nyrkkö, S. 18.3.2009.
- Kuva 45. Rauta ennen puhdistusta. Nyrkkö, S. 9.3.2010.
- Kuva 46. Rauta puhdistuksen jälkeen. Nyrkkö, S. 16.3.2010.
- Kuva 47. Maalattu risti. Nyrkkö, S. 1.4.2009.
- Kuva 48. Maaliroiskeet ja -valumat. Nyrkkö, S. 1.4.2009.
- Kuva 49. Maalipinta puhdistusvaiheessa. Nyrkkö, S. 4.3.2010.
- Kuva 50. Kellot puhdistusvaiheessa. Nyrkkö, S. 19.2.2010.
- Kuva 51. Epätasaista liimamaalipintaa. Nyrkkö, S. 1.4.2009.
- Kuva 52. Puhdistustestit. Nyrkkö, S. 24.3.2010.
- Kuva 53. Arkunaluslaudat puhdistusvaiheessa. Nyrkkö, S. 25.3.2010.
- Kuva 54. Suojalakkatestit. Nyrkkö, S. 31.3.2010.
- Kuva 55. Sippolan siunaushiekkalapio. Nyrkkö, S. 26.11.2008.
- Kuva 56. Rautalammin siunaushiekkalapio. Nyrkkö, S. 4.6.2009.
- Kuva 57. Rautalammin siunaushiekka-astia. Nyrkkö, S. 4.6.2009.
- Kuva 58. Vetelin siunaushiekkalapio ja -astia. Tunkkari, M. 26.3.2009.

Liitteet

- Kuvat 59–62. Ruumispaareja Askolasta. Toivonen, K. 12.2.2010.
- Kuva 63. Hattulan Pyhän Ristin kirkon ruumispaarit. Niini, K. 4.3.2010.
- Kuvat 64–65. Mietoisten ruumispaarit. Ahtiainen, K. 10.3.2010.
- Kuva 66. Sastamalan ruumispaarit. Vuorenoja, U. 16.4.2009.
- Kuva 67. Urjalan ruumispaarit. Keränen, K. 11.3.2010.
- Kuva 68. Kaksikerran ruumispaarit. Tuomola, H. 27.1.2009.
- Kuvat 69–70. Mynämäen ruumispaarit. Ahtiainen, K. 10.3.2010.
- Kuva 71. Joutsan ruumispaarit. Hänninen, S. & Linkopuu, E. 9.8.2004.
- Kuva 72. Jämsän ruumispaarit. Havusto, L. 17.2.2010.
- Kuvat 73–74. Mynämäen Karjalan ruumispaarit. Ahtiainen, K. 10.3.2010.
- Kuvat 75–76. Tyrvännön ruumispaarit. Niini, K. 4.3.2010.
- Kuvat 77–83. Poikkileikkaukset ja proteiinitestit. Nyrkkö, S. 2009

Kuva 59. Askolalaiset ruumispaarit 1700-luvulta. Huomaa punainen väri jalkojen yläosissa. (Toivonen 2010.)

Kuva 60. Askolalaiset ruumispaarit 1700-luvulta (Toivonen 2010).

Kuva 61. Askolalaiset ruumispaarit vuodelta 1827 (Toivonen 2010).

Kuva 62. Askolalaiset ruumispaarit (samat kuin kuvassa 61). Kaiverrettu vuosiluku ja nimikirjaimet arkunaluslautojen pohjassa. (Toivonen 2010.)

Kuva 63. Ruumispaarit Hattulan Pyhän Ristin kirkosta vuodelta 1783 (Niini 2010).

Kuvat 64 ja 65. Ruumispaarit Mynämäen Mietoisista 1760-luvulta. Oikealla yksityiskohta parien jalasta. (Ahtiainen 2010).

Kuva 66. Sastamalan ruumispaarit (Vuorenoja 2009).

Kuva 67. Urjalan ruumispaarit (Keränen 2010).

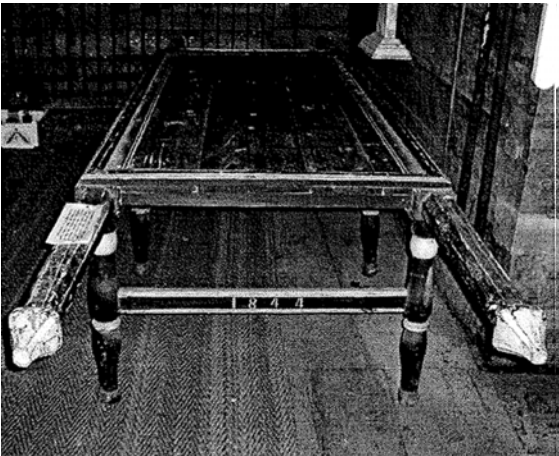
Kuva 68. Kaksikerran ruumispaarit (Tuomola 2009).

Kuva 69. Mynämäen ruumispaarit vuodelta 1856 (Ahtiainen 2010).

Kuva 70. Mynämäen ruumispaarit (samat kuin kuvassa 69):
vuosiluku päätylaudassa (Ahtiainen 2010).

Kuva 71. Joutsan ruumispaarit vuodelta 1844
(Hänninen & Linkopuu 2004).

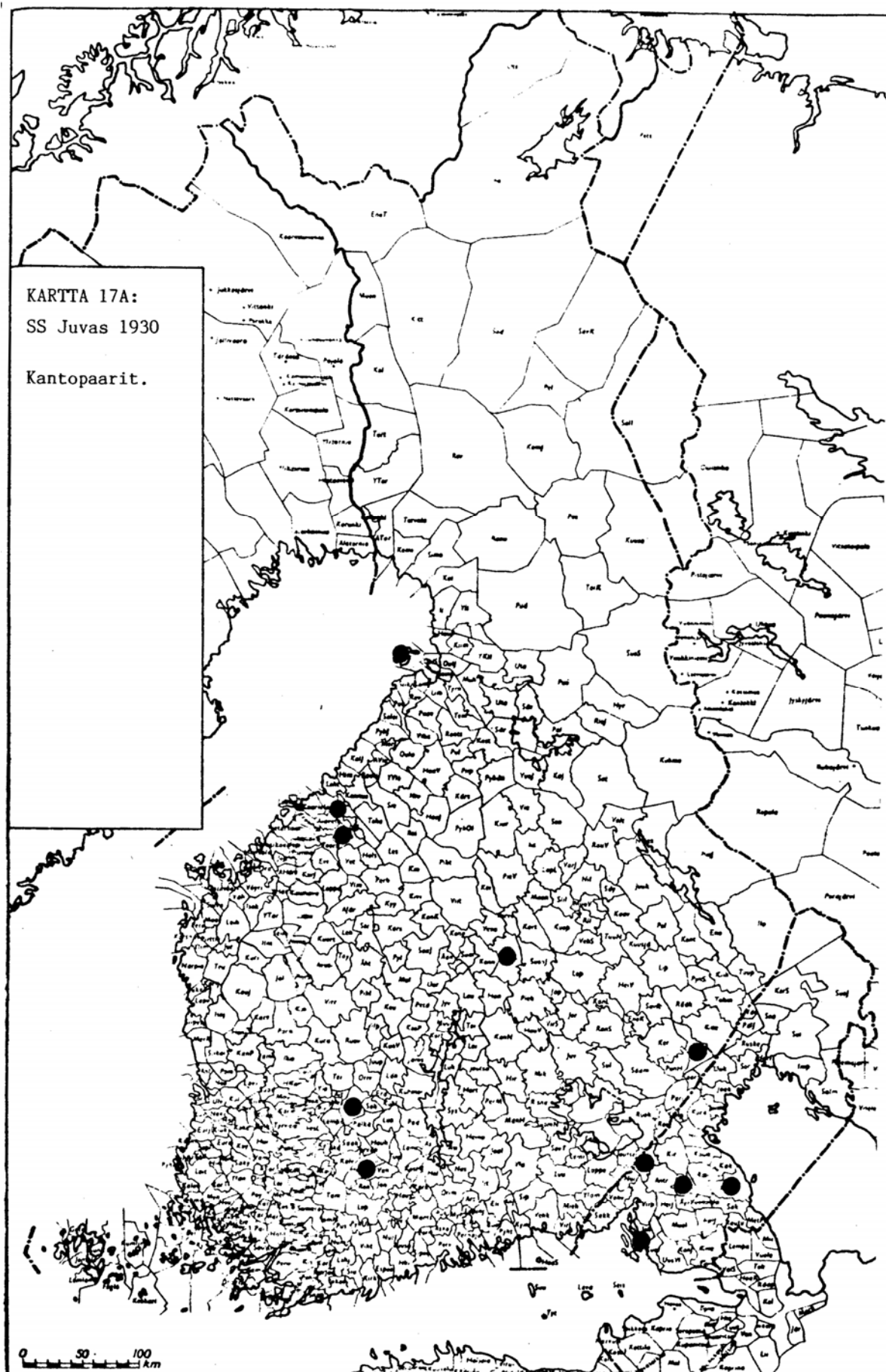
Kuva 72. Jämsän ruumispaarit kirkkomuseossa
(Havusto 2010).

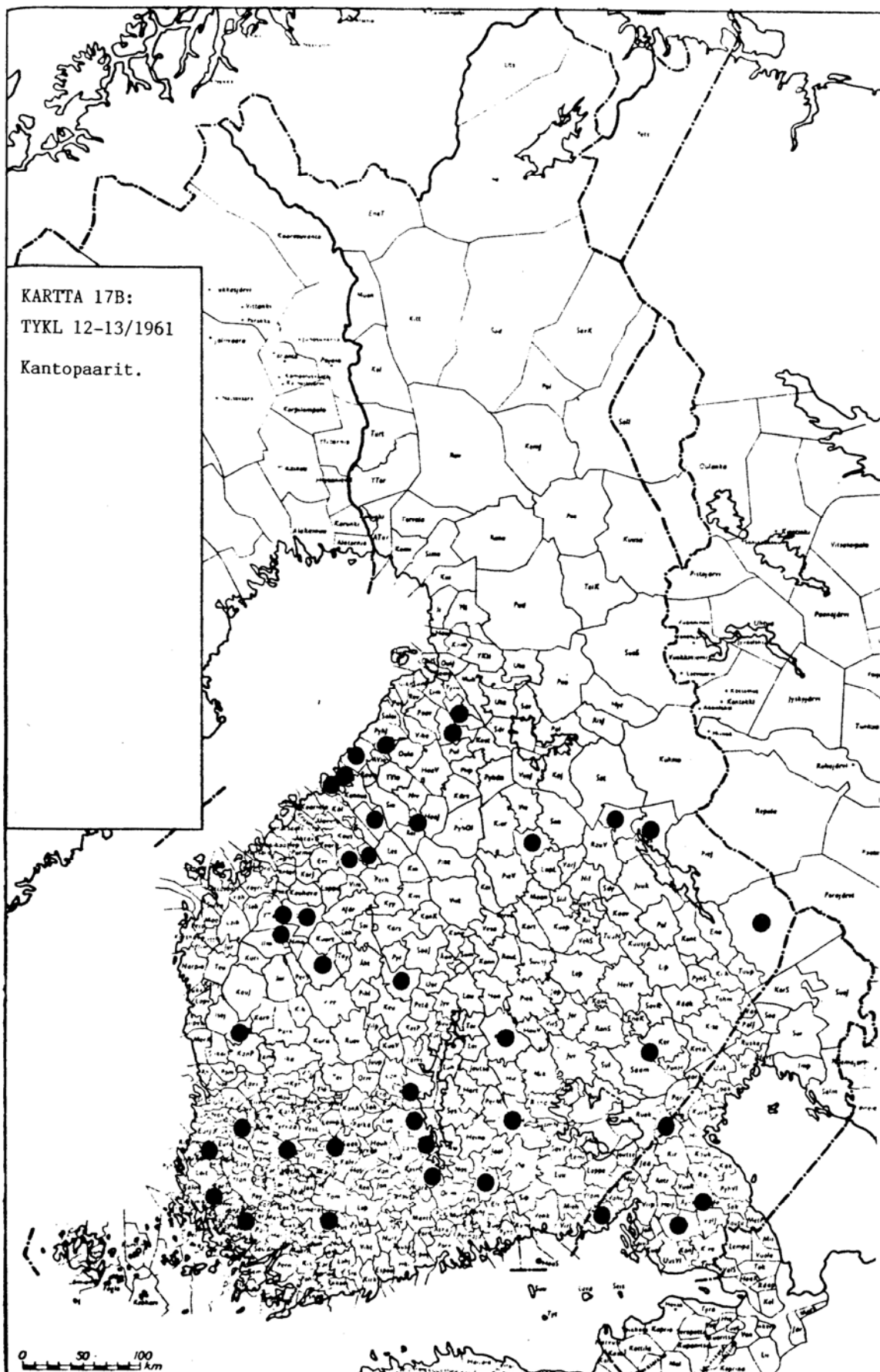
Kuvat 73 ja 74. Mynämäen Karjalan ruumispaarit työpöytänä. Vasemmalla yksityiskohta kantoaisan päästä.
(Ahtiainen 2010.)

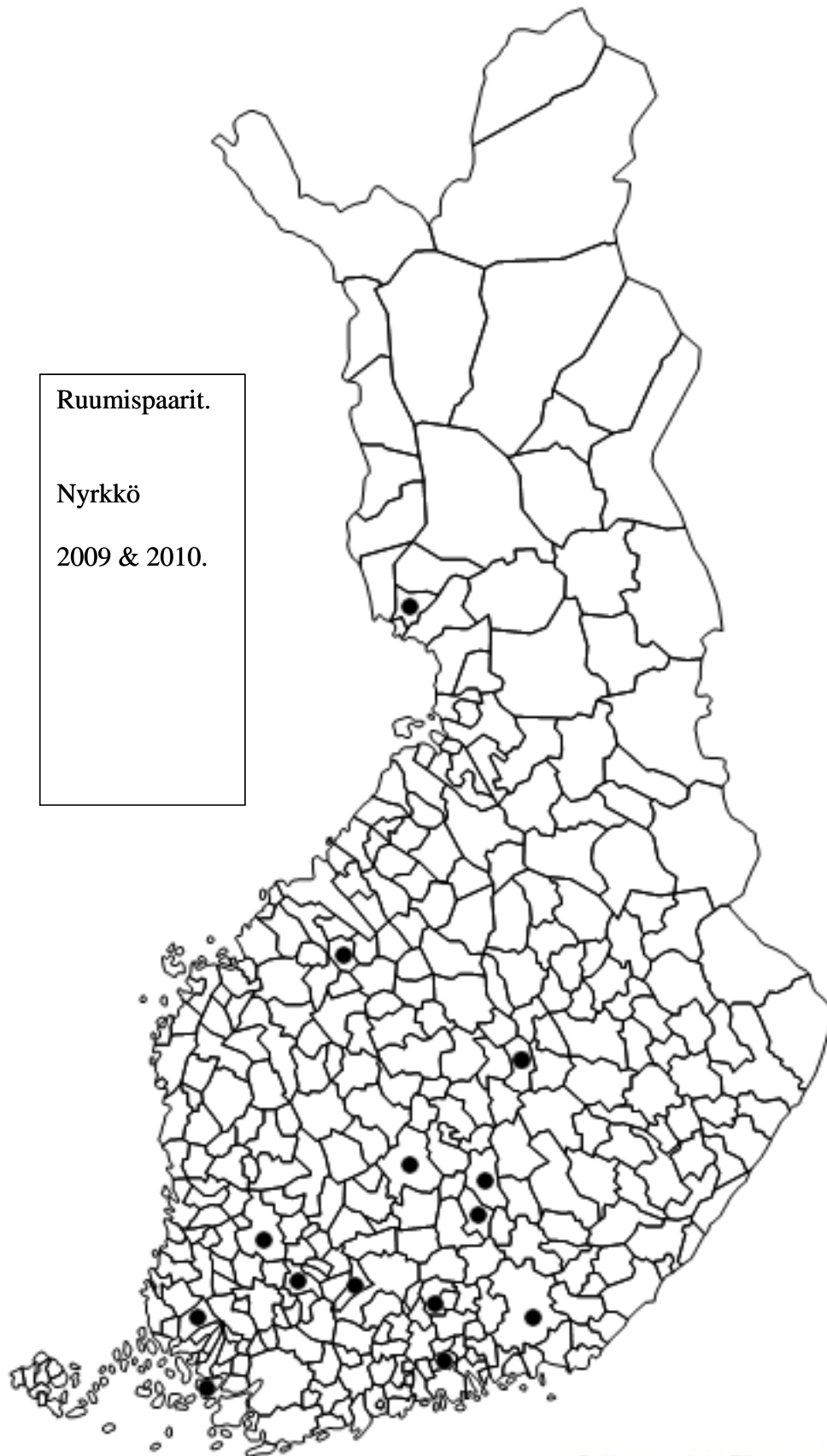

Kuvat 75 ja 76. Tyrvännön ruumispaarit varastoituina. Vasemmalla yksityiskohta kantoaisan päästä. (Niini 2010.)

KARTTA 17A:
SS Juvas 1930
Kantopaarit.

KARTTA 17A: (Liite 1/5)

Paarit:

SS KanA 46, H:linna 22, Kaus 52, Käl 80, Jää 42, Vuor 178, PyhV1, 127, Koiv 65, Kesä 58, Raul 131; Paulaharju 1914 s. 110 Hailuoto.

KARTTA 17B: (Liite 1/6)

Paarit:

TYKL Lie 33, Myn 97, PunL 286, Koke 153, Aka 271, Asi 178, Pad 98, Kuhmoi 241, Hol 22,197, Lapu/YTar 173, Mul 294, HonJ 246, Vet 279, Hals 158, Loht 21, Him 58,121, KalJ 272, HaaJ/Rei 113, Toho 102, Säkk 157, Iit 35, Vuoksela 220, Muol 302, KanN 285, Ker/Sääm 314, Iis 336, Ilo 68, Nmes 86, Valt 242, Rants 239, Tem 45; Similä 1938 s. 80 Somerniemi, Viljanen 1935 s. 149 Lappi Tl., Kojonen 1963 s. 735 Alavus, Viita 1962 s. 30 Seinäjoki, Rajalahti 1950 s. 122 Lapua, Tala 1979 s. 124-125 Merijärvi, Favorin 1983 s. 214 Mäntyharju, Häyhä 1983 s. 39 Rautjärvi.

Ruumisparit. Nyrkkö 2009 & 2010 (Liite 1/5):

Askola, Hartola, Hattula, Hollola, Joutsa, Jämsä, Kakskerta, Keminmaa, Mynämäki, Rautalampi, Sastamala, Sippola, Urjala, Veteli.

	Valm. vuosi	Säilytyspaikka (vanhin tiedossa oleva)	Mitat (cm)	Väri	Koristeaiheet	Jalkojen lkm	Jalkojen muoto	Tekstit	Huomioita vaurioista	Paarivaate
Rautalampi	1758	Kirkon eteinen	p. 395, l. 87, k. 77	musta (päällemaalattu)	Aisojen päät veistetty rusettimaisiksi	4	Massiivinen, nelikulmainen tolppa, suora	Sivupuuhun kaiverrettu "W 1758"		
Hartola	1767	Ulkona hautausmaan kiviaidan luona (nykyään museoitu)	p. 300, l. 81, k. 77	musta, valkoiset koristeaiheet	Maalatus pääkallo ja luut ristissä, kynttilä, tiimalasi	4	Lautamainen, profiloitu	Toisessa päädyssä: "Summo Deo Soli Gloria, Laus & honor Hodie mihi Cras tibi. Anno 1767." Toisessa päädyssä: "Laittacet pelvolla ja Wapistuxella etta te autuaxi tulisitta Philip: 2. v12"	Aisojen päät katkaistu	
Mynämäki (Mietoisten kappeli)	1760-luku	Kirkon torni, museoitu	p. 360, l. 81, k. 75	musta, valkoiset koristeaiheet	Aisojen päissä veistetyt, uritetut pallot, profiloidut päätylaudat, maalattuja voluutteja, veistetyt ja maalatut pääkallot ja tiimalasit päädyissä, jaloissa lovileikkausta ja kukka-aiheet	4	Lautamainen, profiloitu	Toisessa päädyssä: "Herra Pelasta minun Caikesta Pahastateosta, ja autta hänen Taiwalliseen Waldacundaansa. 2. Tim. 4 v. 18". Toisessa päädyssä: "Lahjoitettu Capplaiselda ja vice kircoherralda Mietoisisa Herr. Mag. Pietar Sonckilda hänen rackan vanhimbän Poicansa Poieaslähdendän ohesa ajallisen Cuoleman kautta. Tänäpäni oli minun vuoron, huomena taas sinun. Muista aina sitä."		
Askola (lapsen ruumisparit)	1773	Kellotapuli	p. 247, l. 64, k. 72	musta	Aisojen päissä veistetyt pallot	4	Kevyt, suora	Arkunaluslautoihin kaiverrettu "1773 HIS"		
Kakskerta	1781	Kirkko	-	musta, valkoiset koristeaiheet (uudelleen maalautettu 1845)	Aisojen päissä sorvatut nupit, profiloidut päätylaudat, jaloissa maalatut kolmiot, pääkallo ja luut ristissä, tiimalasi, viikate	4	Massiivinen, lautamainen, profiloitu	Toisessa päädyssä: "Tänä pänä on minun mutta huomena sinun". Toisessa päädyssä: "Tehty kirkon kustannuksel 17 12/9 81 ja nyt vasta uudesta maalautettu ja la hioitettu 1845"		
Hattula (Pyhän Ristin kirkko)	1783	Varasto	p. 293, l. 65, k. 75	musta	Aisojen päissä veistetyt pallot	4	Lautamainen, profiloitu	-		
Askola	1700-luku	Kellotapuli	p. 289, l. 75, k. 73	alkup. ei tiedossa, jäänteitä punaisesta maalista	Aisojen päissä veistetyt pallot	4	Kevyt, suora	-	Toisen pään aisat katkaistu, nykyään työpöytänä	
Askola	1700-luku	Kellotapuli	p. 395, l. 76, k. 79	maalaamaton	Aisojen päissä veistetyt pallot	4	Kevyt, suora	-		☒
Hartolan maasrk	1700-l. loppu/ 1800-l. alku	Kellotapuli	p. 357, l. 82, k. 63	musta	Aisojen päät veistetty rusettimaisiksi	6	Lautamainen, profiloitu	-		
Keminmaa (Mikaelin kirkko)	1700-l. loppu/ 1800-l. alku (*)	Kirkon asehuone	p. 396, l. 85, k. 73	maalaamaton	Aisojen päissä veistetyt nupit	4	Lautamainen, suora	-		☒ +kehikko
Mynämäki (Karjalan kirkko)	1820	Varasto	p. 312, l. 74, k. 74	musta, valkoiset koristeaiheet	Aisojen päät veistetty koukkumaisiksi	-	Lautamainen, profiloitu	-	Nykyään työpöytänä	
Mynämäki (Karjalan kirkko)	1822	Varasto	p. 318, l. 97, k. 80	musta, valkoiset koristeaiheet	Aisojen päissä veistetyt voluutit, profiloidut tukipuut	4	Lautamainen, suora	-	Toisen pään aisat katkaistu, nykyään työpöytänä	
Askola	1827	Kellotapuli	p. 376, l. 80, k. 80	musta	Aisojen päät veistetty koukkumaisiksi	4	Kevyt, suora	Arkunaluslautojen alle kaiverrettu "V 1827 2K289 HJS H"		
Sippola (Kouvola)	1829	Hautakappeli	p. 350, l. 77, k. 71	musta-harmaa, valkoiset (päällemaalatut) koristeaiheet	Aisojen päissä ja päädyissä sorvatut nupit, päädyissä sorvatut kellomaiset koristeet, harmaissa arkunaluslautoissa maalattu musta risti	6	Kevyt, sorvattu	Päädyissä käsinkirjoitetut paperilaput lasin alla. Toisessa päädyssä: "Tämä Ruumis Paari on tehty Liikalas Esaias Matin pojäl Kujalal sinä 22. päivän Loka Kuussa Wuonna 1829." Toisessa päädyssä: "Wastan ota maa ruumis tätä jong tähän toiwos laskein jätäm, kätke hywin kuin annet on halduus Anna lewossas lewätä aldís"	Jalat sahattu keskeltä poikki ja liitetty nauloilla takaisin	
Sastamala (Karkku)	1834	Kirkko (edelleen käytössä erillisestä sopimuksesta)	-	musta, valkoiset koristeaiheet	Aisat kaartuvat, profiloidut päätylaudat	4	Ulospäin kaartuva	Toisessa päädyssä: "Kylä peräsänin tulet vielä pikemin kos lulete W1834". Toisessa päädyssä: "Tänäpäni minä huomena sinä hautan kanetan 1834".		

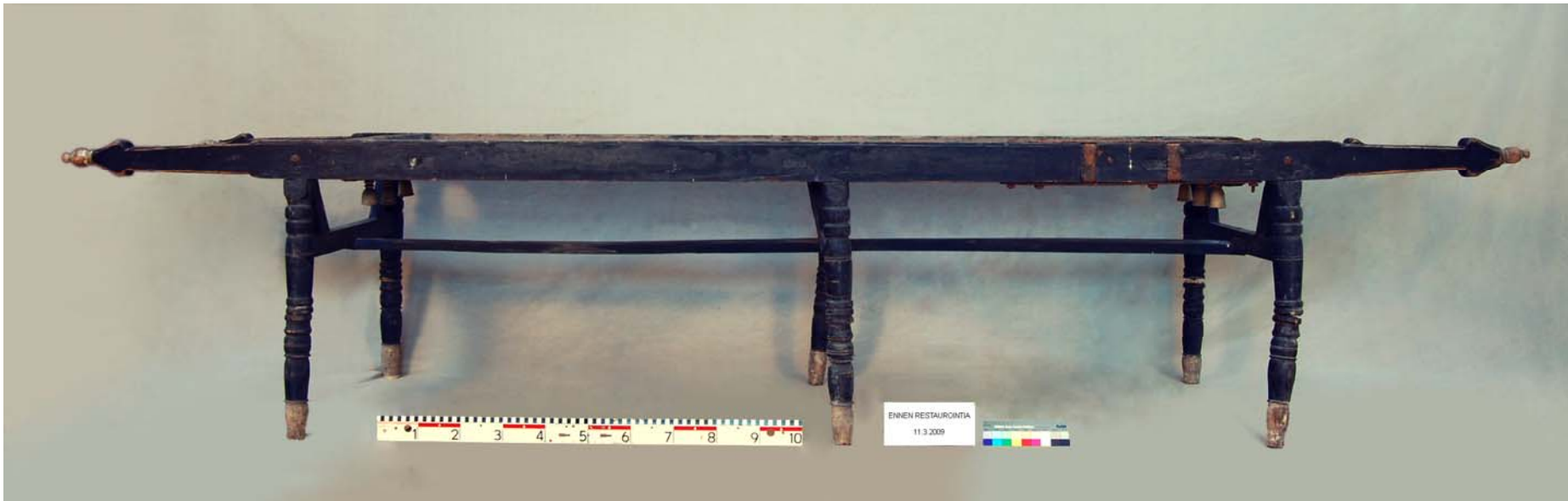
	Valm. vuosi	Säilytyspaikka (vanhin tiedossa oleva)	Mitat (cm)	Väri	Koristeaiheet	Jalkojen lkm	Jalkojen muoto	Tekstit	Huomioita vaurioista	Paarivaate
Joutsa	1844	Kellotapuli	p. 354, l. 96, k. 75	musta, valkoiset koristeaiheet	Aisojen päissä sorvatut nupit	6	Kevyt, sorvattu	Tukipuissa toisessa päässä "1844" ja toisessa päässä "E. M. S"		
Veteli	1840-luku	Varasto	p. 320, l. 82, k. 75	musta, valkoiset koristeaiheet	Aisat kaartuvat, profiloitunut päätylaudat, jaloissa pienet maalatut tähdet	4	Lautamainen, profiloitu	-		☒ +kehikko
Mynämäki	1856	Kirkon torni, museoitu	p. 282, l. 78, k. 81	musta, valkoiset koristeaiheet	Aisojen päät veistetty koukkumaisiksi, profiloitunut päätylaudat	6	Lautamainen, profiloitu	Päätylaudassa "18 1/2 56."		
Jämsä	1800-luku (*)	Kirkkomuseo	p. 355, l. 78, k. 70	musta, valkoiset koristeaiheet	Aisat veistetty sorvausta jäljitellen, aisojen päissä veistetyt pallot	8	Kevyt, sorvattu	Maalattu valkoisella teksti toiseen sivupuuhun "Cuolema ombi synnin palcka", toiseen sivupuuhun "Hodie mihi cras tibi", toiseen päätyyn "Muista ettäs cuolet", toiseen päätyyn "Mors omnia solvit"		
Hollola	1800-luku (*)	Varasto	-	harmaa (useita päällemaalauksia)	Aisojen päissä sorvatut pallot	4	Hyvin kevyt, sorvattu	-		
Hollola	1800-luku (*)	Varasto	-	siniharmaa	Aisojen päissä sorvatut pallot	4	Hyvin kevyt, sorvattu	-		☒
Hollola	1800-luku (*)	Kellotapuli	p. 130, l. 31, k. 36	siniharmaa	Aisojen päissä veistetyt kääpälaiset koristeet	4	Kevyesti kaartuva	-		
Hattula (uusi kirkko)	1800-luku (*)	Varasto	-	musta, valkoiset koristeaiheet	Puolikaaren muotoisessa päätylaudassa maalattu ja veistetty lehtiköynnösaihe	-	Lautamainen, profiloitu	-		
Tyrvöntö (Hattula)	1800-luku (*)	Varasto	-	musta	Aisojen päissä veistetyt, uritetut pallot	4	Lautamainen, profiloitu	-	Molemmat jalkaparit irrotettu rungosta	
Urjala (kahdet lähes identtiset parit)	1800-luku (*)	Pitäjänsali (varasto) kirkon sakastin yläpuolella	p. 330, l. 86, k. 75	musta	Aisojen päissä sahatut ympyräiset koristeaiheet, profiloitunut päätylaudat, joissa musta veistetty pääkallo	4	kevyesti kaartuva	-		
Askola (lapsen ruumisparit)	1800-luku	Viinikellari	p. 180, l. 65, k. 58	vihreä, vaaleanvihreät koristeaiheet	Aisojen päissä veistetyt pallot, jaloissa messinkiset tähtilyötteet, vihreissä arkunaluslaudoissa vaaleanvihreä risti, jonka sakaroissa messinkiset tähtilyötteet, sivupuissa rautaiset kantokahvat	4	Kevyt, suora	-		

(*) Valmistusvuosi ei tiedossa; perustuu arvioon

Sivu A ennen restaurointia ja konservointia

Sivu B ennen restaurointia ja konservointia

Paarit päältä ennen restaurointia ja konservointia

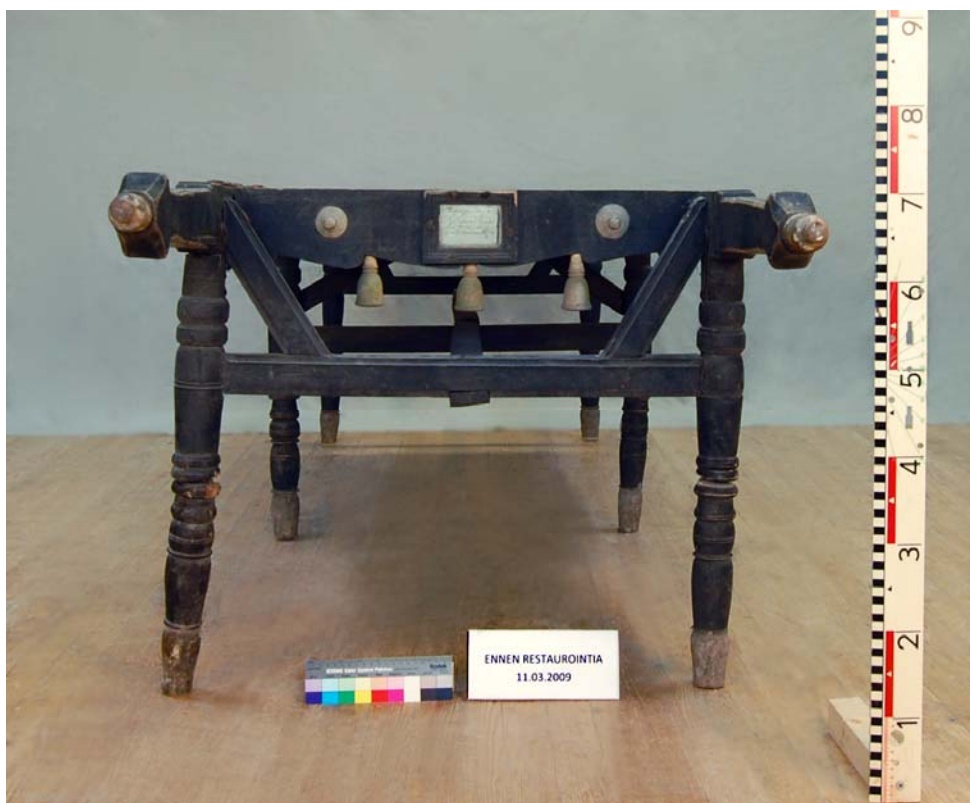
Paarit alta ennen restaurointia ja konservointia

Yläpääty ennen restaurointia ja konservointia

Jalkopääty ennen restaurointia ja konservointia

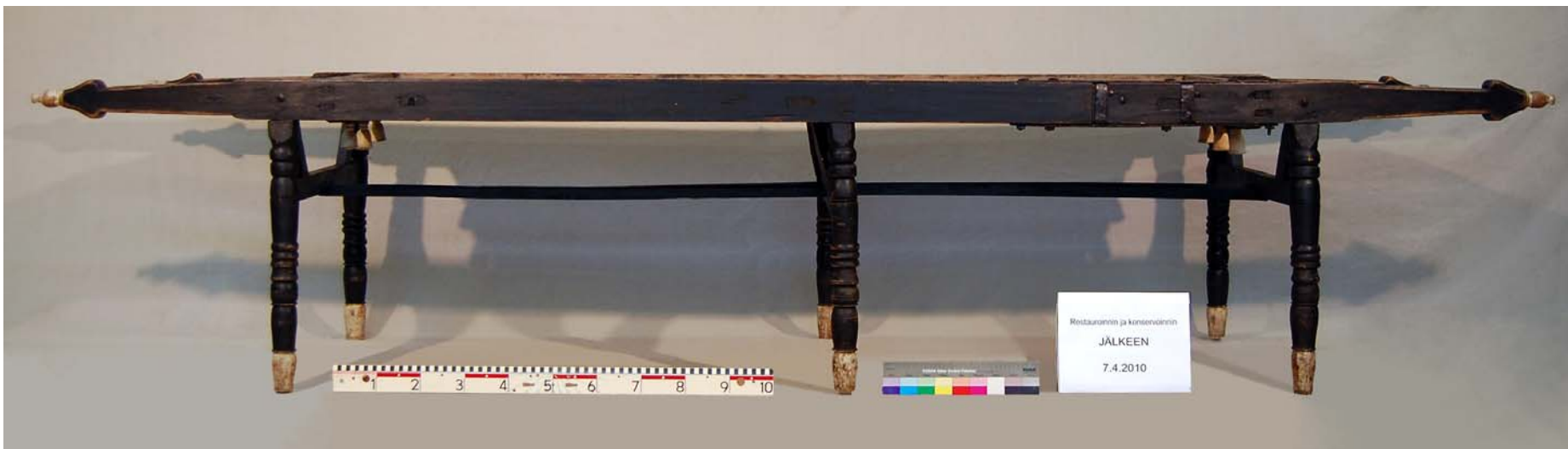

Sivu A restauroinnin ja konservoinnin jälkeen

Restauroinnin ja konservoinnin
JÄLKEEN
7.4.2010

Sivu B restauroinnin ja konservoinnin jälkeen

Restauroinnin ja konservoinnin
JÄLKEEN
7.4.2010

Paarit päältä restauroinnin ja konservoinnin jälkeen

Paarit alta restauroinnin ja konservoinnin jälkeen

Yläpääty restauroinnin ja konservoinnin jälkeen

Jalkopääty restauroinnin ja konservoinnin jälkeen

Esineen vastaanottotiedot

Esine Ruumisparit	Saapunut 9.3.2009
Omistaja Kouvolan seurakuntayhtymä	Puhelin 020 7596 310 / kiinteistöpäällikkö Jukka Reijo
Laskutusosoite	Sähköposti jukka.reijo@evl.fi
Työn vastaanottaja Saila Nyrkkö, Jari-Pekka Muotio	Työstä vastaavat opettajat Jari-Pekka Muotio, Diego Carlozzo
Työ luvattu valmiiksi Toukokuu 2010	

Valokuva (kuvaaja Saila Nyrkkö 18.3.2009)

Esineen taustaa

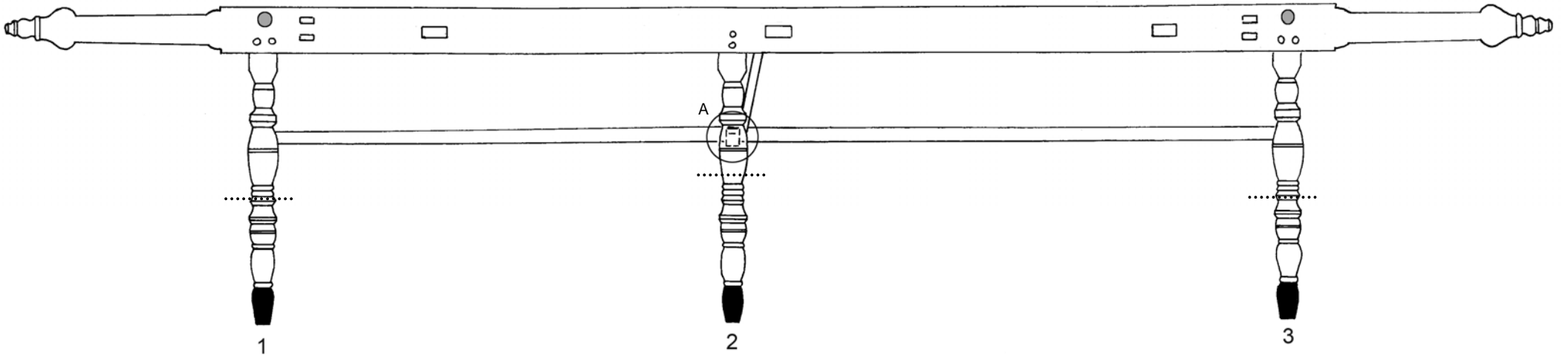
Puiset, maalatut ruumisparit vuodelta 1829 (valmistanut Esaias Matinpoika Kujala). Säilytetty Sippolan vanhalla hautausmaalla sijaitsevassa von Daehnin hautakappelissa.

Esineen vastaanottotiedot

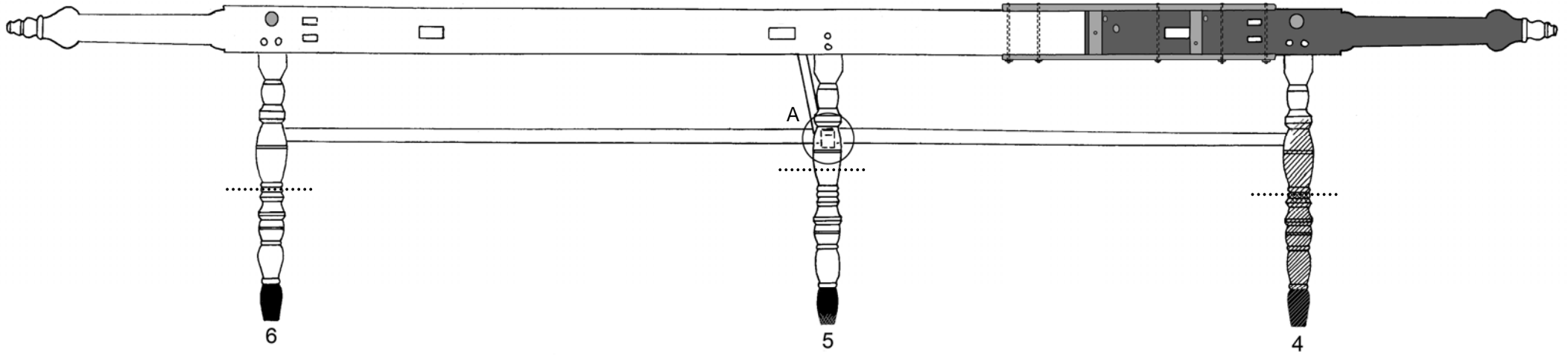
Esine Ruumispaarit	Opiskelija Saila Nyrkkö
Omistaja Kouvolan seurakuntayhtymä	Ryhmä RE6H
Laskutusosoite	
Puhelin 020 7596 310 / kiinteistöpäällikkö Jukka Reijo	

Esineen kuvaus

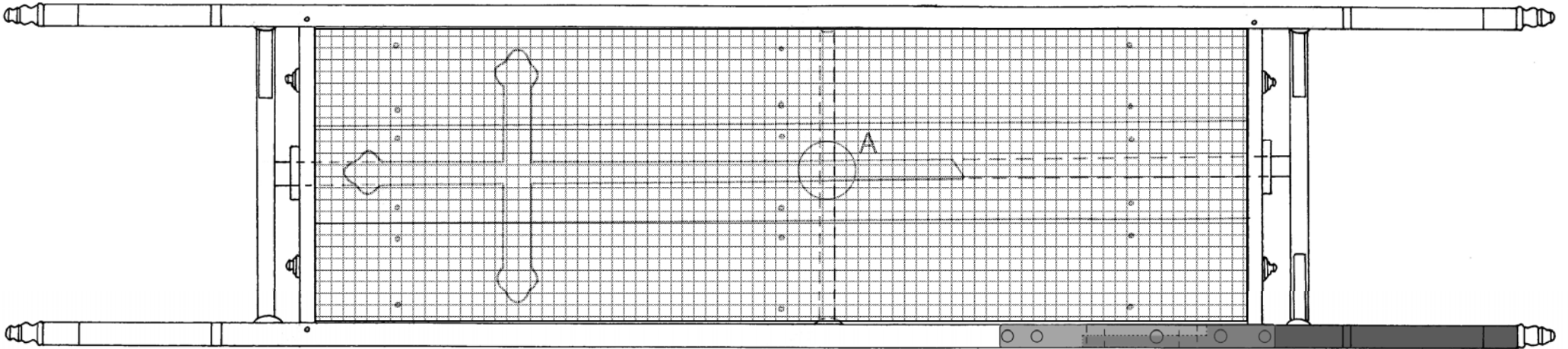
Yleiskuvaus Ruumispaarit, joita käytetty vainajan / arkun kantamiseen ja mahd. siunauskorokkeena. Maalattu mustiksi, valkoisia sorvauskoristeita. Arkunaluslaudat harmaat, keskelle maalattu suuri musta risti. Kuusi sorvattua jalkaa, joissa lahovaurioita. Jokainen jalka keskivaiheiltaan poikki, minkä vuoksi rakenne hyvin huterana. Molemmissa päädyissä kehykset, joissa lasin alla käsin kirjoitettu paperilappu.			
Materiaalit Puulaji (silmämääräisesti arvioiden) kuusi, sorvatuissa osissa koivu, jalkopäädyn päätylaudassa leppä. Alkuperäinen pintakäsittely liimamaali + shellakka, jaloissa myöhempiä päällemaalauksia, valkoisissa osissa päällemaalaukset öljymaalilla.			Mitat pit. 3500 mm lev. 770 mm kork. 710 mm
Värien esiinnotteknikka	N u m e r o (vanhin on I.)	Koodi	Värimalli
Käytetty värikartta ja vuosi			
Väreihin liittyvät kuvat / liitenro			
HUOMIOITAVAA			
Pigmentti- ja sideainemääritykset ☒ Kyllä ☐ Ei			
Raportit liitteet 3/10, 3/11 ja 3/12			

 Hilseilevää maalia	 Jalan alaosa irti, sahauspinta vino ja rosoinen, sorvattujen renkaiden ulkoreunoilta lohkeillut pieniä palasia
 Ruosteinen metalliosa	 Jalan alaosa irti, sahauspinta vino, rosoinen ja lohjennut
 Jalka sahattu irti ja liitetty takaisin liimalla ja naulalla	 Jalan alaosa löysällä, sahauspinta rosoinen
 Pitkittäinen tukipuu vääntynyt ja murtunut keskimmäisestä liitoksestaan	

■ Hilseilevää maalia	□ 4 Jalan alaosa irti, sahauspinta vino, rosoinen ja lohkeillut
■ Ruosteinen metalliosa	□ 5 Jalan alaosa irti, sahauspinta vino
⋯ Jalka sahattu irti ja liitetty takaisin liimalla ja naulalla	□ 6 Jalan alaosa löysällä, sahauspinta ja jalan kärki lohkeilleet
□ A Pitkittäinen tukipuu vääntynyt ja murtunut keskimmäisestä liitoksestaan	■ Uusittu tekovaiheessa
	▨ Huomattava lahovaurio
	▨ Hyönteisvaurioita

Liituuntunutta maalia

Ruosteinen metalliosa

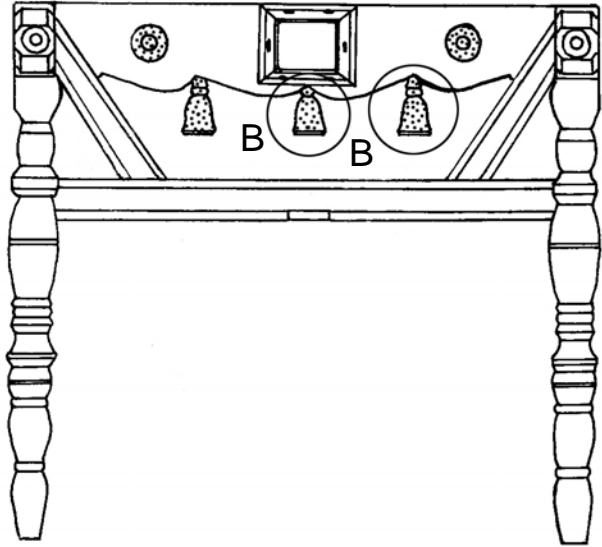

Uusittu tekovaiheessa

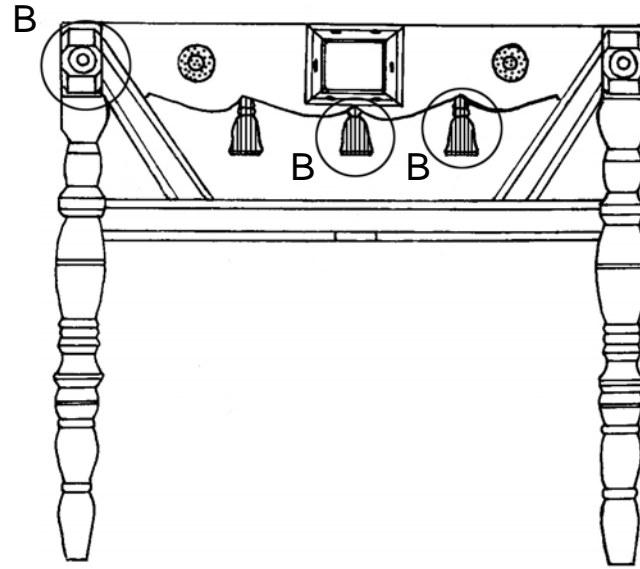

Pitkittäinen tukipuu vääntynyt ja murtunut keskimmäisestä liitoksestaan

Yläpäätty

Jalkopäätty

	Maali krokotiilinnahkapinnalla
	Uusitut sorvauskoristeet, ei pintakäsittelyä, pinnassa levää
	Sorvauskoriste irti

Esineen vastaanottotiedot

Esine Ruumispaarit	Opiskelija Saila Nyrkkö
Omistaja Kouvolan seurakuntayhtymä	Ryhmä RE6H

Esineen vauriot

Rakenne Jaloissa lahoa, jokainen jalka sahattu poikki keskivaiheiltaan ja liitetty takaisin pitkittäissuuntaisella naulalla ja PVAc-liimalla. Pitkittäissuuntainen tukipuu vääntynyt ja murtunut keskimmäisestä liitoksestaan. Sivupuu (sivu B) murtunut jo tekovaiheessa läheltä jalkopäätä, kantoaisa ja mahdollisesti pätylauta uusittu. Osa jaloista ja sorvauskoristeista kokonaan irti.
Puumateriaali Arkunaluslaudoissa kosteusvaurioita, jaloissa lahoa ja hyönteisvaurioita, pieniä lohkeamia.
Metallit Kaikki naulat, helat ja prikat ruosteessa, samoin uusitun sivupuun jatkosliitoksen vahvistukseen käytetty rauditus.
Pintakäsittely Kauttaaltaan kulunut ja naarmuinen. Arkunaluslautojen harmaa liituuntunut, sorvauskoristeissa krokotiilinnahkaa ja hilseilyä, jalkojen valkoiset päät hilseilevät pahoin. Paikoin kulunut/hilseillyt/liituuntunut puulle asti. Sivupuussa (sivu B) sininen maalitahra, jalassa 4 lakkaroiske.
Muita huomioita vaurioista Kauttaaltaan lian, pölyn, hämähäkinseittien ja kuljetuksessa tulleen kuran peitossa. Jalkopäädyn kellot uusittu, ei pintakäsittelyä, pinnassa levää. Pinnassa mahdollisesti sieni-, home- ja mikrobikasvustoa, ei aktiivista.
Vaurioihin liittyvät muut kuvat ja piirrokset Vauriokartoituskuvat liitteissä 3/3 - 3/6

Esineen vastaanottotiedot

Esine Ruumispaarit		Pvm kevät 2009
Opintojakso Seminaarityö kevät 2009	Opiskelija Saila Nyrkkö	
Ohjaajat Jari-Pekka Muotio, Diego Carlozzo	Ryhmä RE6H	

Suunnitelma

Toimenpiteet	Materiaali/tekniikka
Mikrobikasvuston tuhoaminen	Varovainen kuumailmapuhallus
Hilseilevän maalin kiinnitys	Eläinliima/synteettinen hartsi, japaninpaperi
Kuivapuhdistus	Imurointi + sivellin, puhdistussieni (soft)
Puuaineksen lujittaminen	Synteettinen lujitusaine esim. Paraloid B72, ruiskutus, imeytys
Jalkojen jatkosliitosten korjaaminen	Lyhyet puutapit
Metalliosien ruosteenpoisto/stabilointi, suojaus	Mekaanisesti esim. kirurginveitsellä, stabilointi esim. Dinitrolilla, suojaus esim. Paraloid B72:lla
Kehysten ja nimilappujen puhdistus	Tarvittaessa yhteys paperikonservaattoriin
Puhdistus	Puhdistusgeeli, erilaiset liuottimet, tislattu vesi
Suojaus	Synteettinen hartsi tai akrylidispersio, levitys pehmeällä siveltimellä

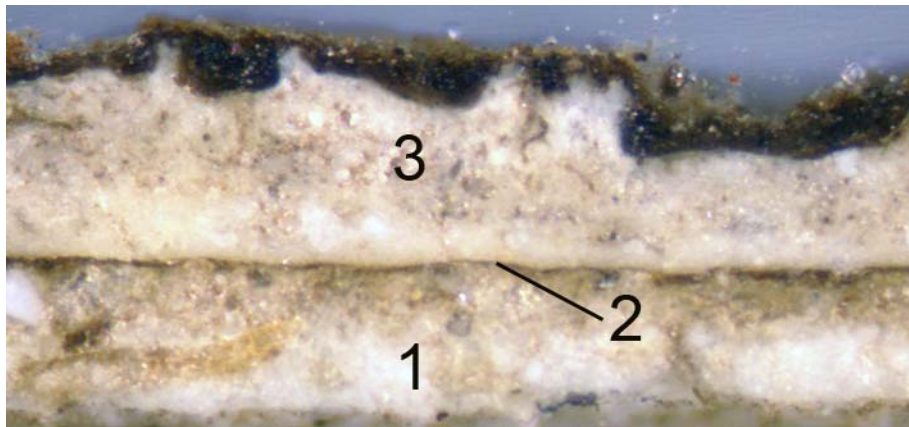

Restaurointi- ja konservointiraportti

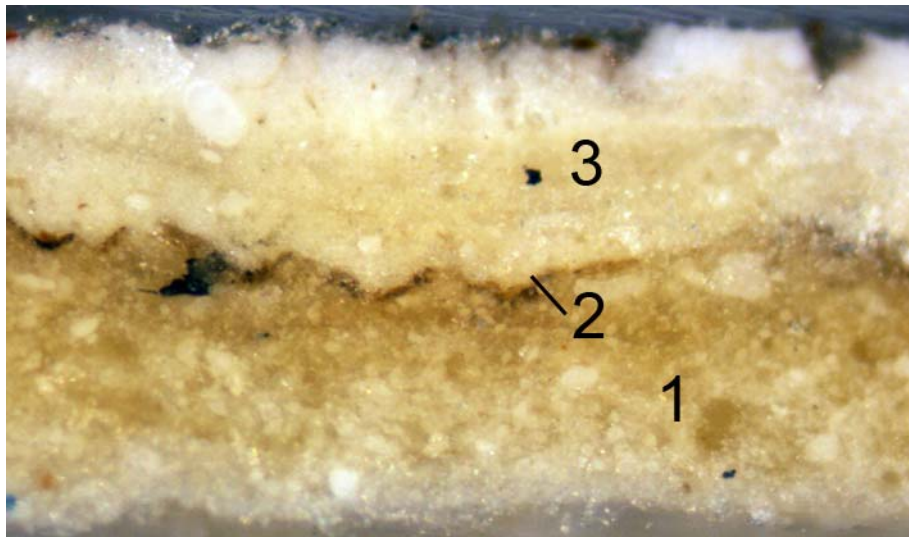
Esine Ruumispaarit		Pvm kevät 2010
Opintojakso Opinnätetyö kevät 2009	Opiskelija Saila Nyrkkö	
Ohjaaja Diego Carlozzo	Ryhmä RE6H	

Raportti

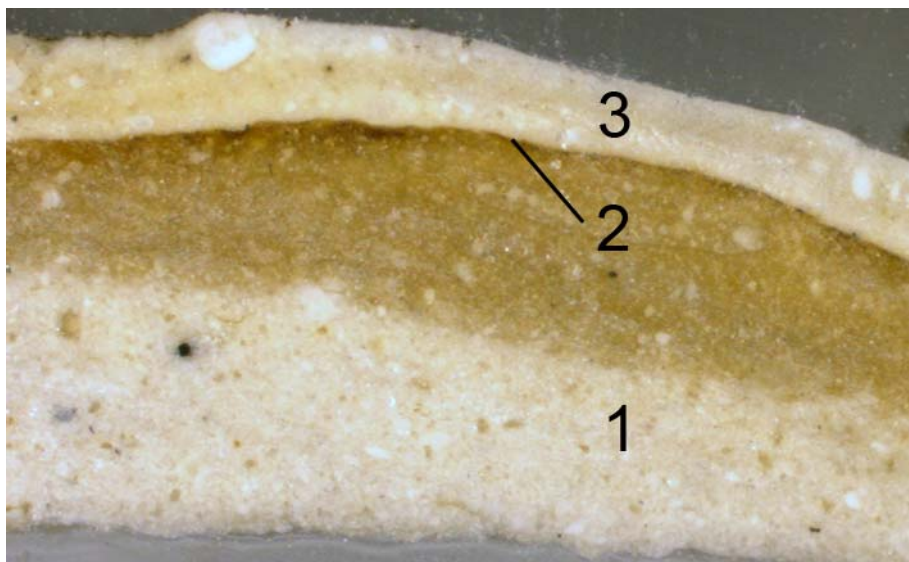
Toimenpiteet	Materiaali/tekniikka
Mikrobikasvuston tuhoaminen	Varovainen kuumailmapuhallus
Hilseilevän maalin kiinnitys	Sampiliima, japaninpaperi
Kuivapuhdistus	Imurointi + sivellin, puhdistussieni (soft)
Puuaineksen lujittaminen	Jalka 4: 10% Paraloid B72 etanolissa Jalka 5: 10% Mowilith 30 etyyliasetaatissa Imeytys muovilla suljetussa rekennelmassa
Jalkojen jatkosliitosten korjaaminen	Polyamiditanko (pit. n. 150mm, halk. 15mm) Epoksi
Metalliosien stabilointi, suojaus	Ruosteen poisto mekaanisesti kirurginveitsellä, teräsvillalla ja sitruunahapolla, stabilointi Dinitrol RC 900:lla, taustojen suojaus Paraloid B72:lla etanolissa
Kehysten ja nimilappujen puhdistus	Yhteys paperikonservaattoriin; kehyksiä ei avattu Jalkopäädyn puuttuva kitti korvattu akryyliemulsiosta ja liidusta tehdystä kitillä Yläpäädyn kittiä lujitettu akryylidispersiolla Lasit puhdistettu etanolilla
Puhdistus	Öljymaalipinnalla isopropanoli-ammoniakki-vesi (50-25-25%) + 10% Klucel G -> geeli Jaloissa, tukirakenteissa ja sivupuissa triammoniumsitraatti-etanoli-sylki n. 1:1:1 Arkunaluslaudoissa etanoli-ammoniakki 10:1
Suojaus	10% Paraloid B72, levitys pehmeällä siveltimellä

Kuva 77. Poikkileikkaus (10X0.25) jalan 4 pään valkoisesta maalipinnasta. Kerros 1 on liimamaali, kerros 2 shellakka ja kerros 3 öljymaali. Ylin tumma kerros on likaa.

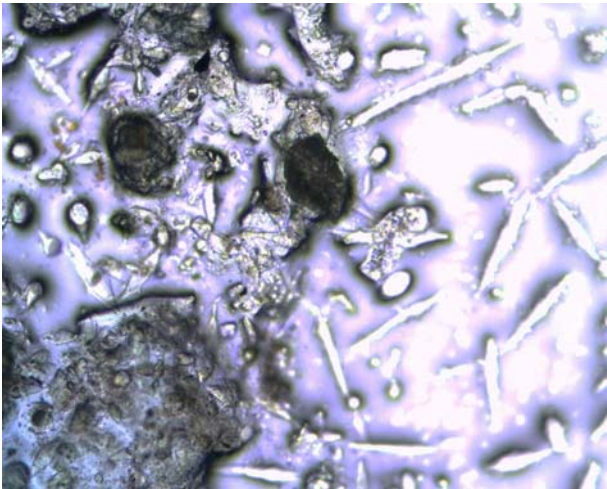

Kuva 78. Poikkileikkaus (10X0.25) yläpäädyn sorvatun kellon valkoisesta maalipinnasta. Kerros 1 on liimamaali, kerros 2 shellakka ja kerros 3 öljymaali.

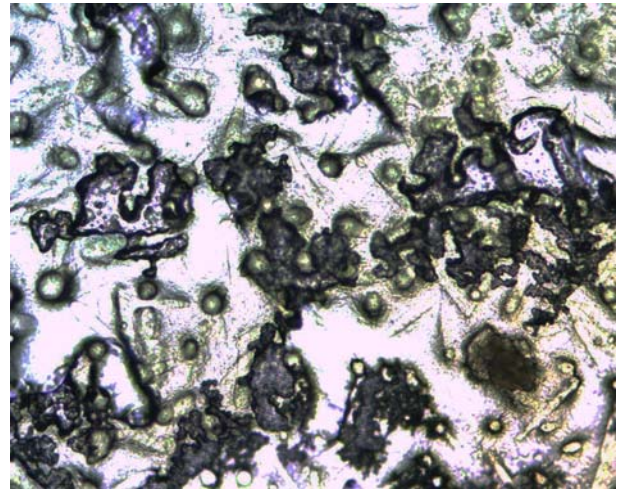

Kuva 79. Poikkileikkaus (4X0.65) jalkopäädyn sorvatun koristeen valkoisesta maalipinnasta. Kerros 1 on liimamaali, kerros 2 liimamaaliin imeytynyt shellakka ja kerros 3 öljymaali.

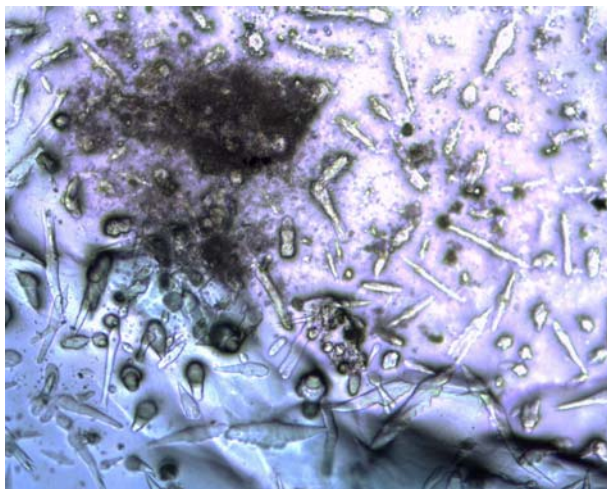
Proteiinitestit

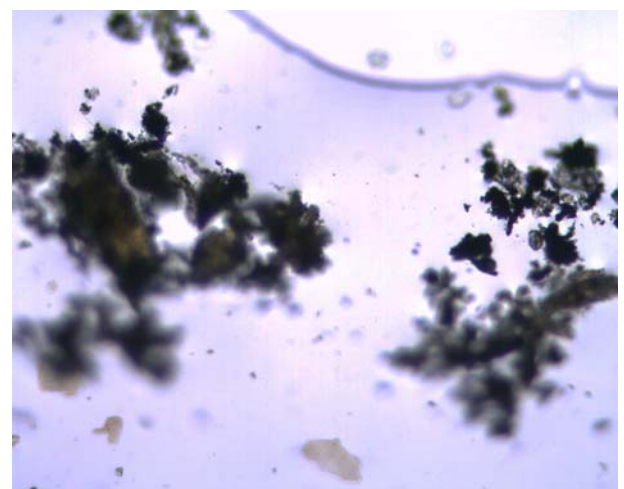
Kuva 80. Proteiinitestin positiivinen tulos kantoaisan sorvatusta nupista otetussa valkoisessa näytteessä (mukana kaksi maalikerrosta).

Kuva 81. Proteiinitestin positiivinen tulos sorvatusta kellosta otetussa valkoisessa näytteessä (mukana kaksi maalikerrosta).

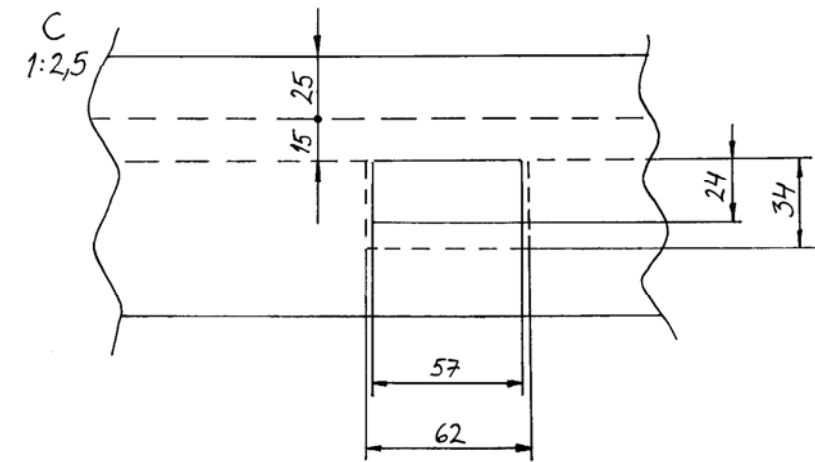
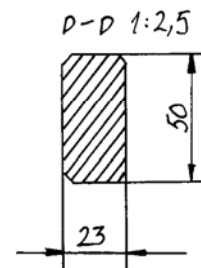
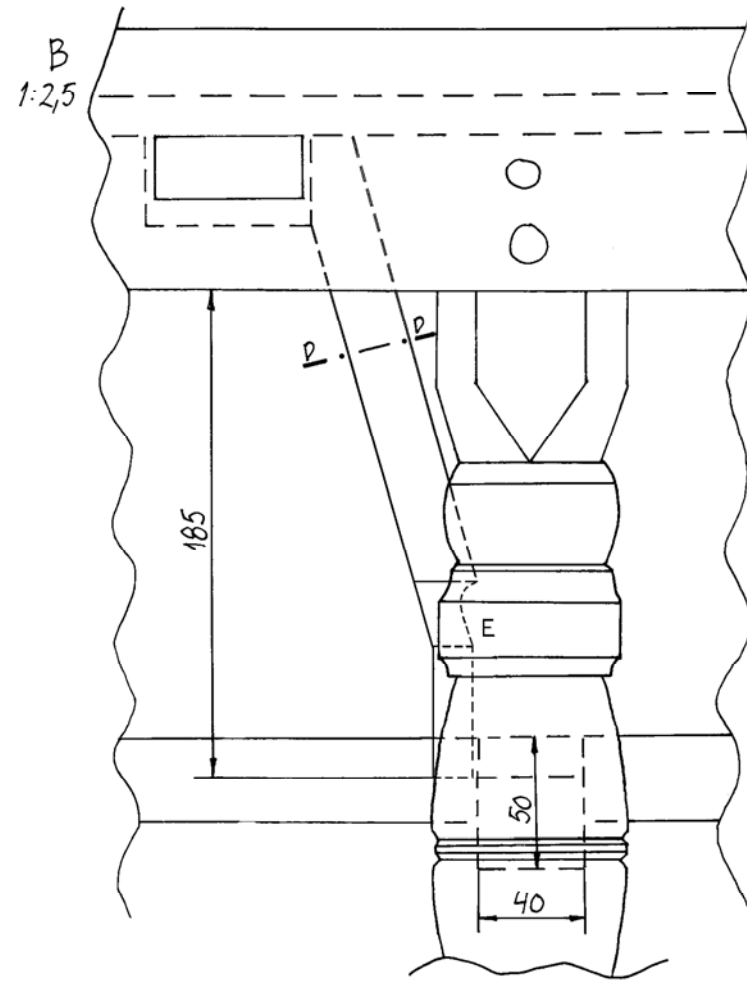
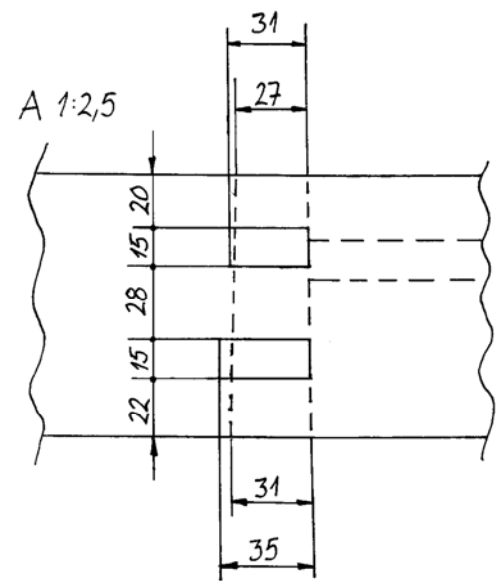
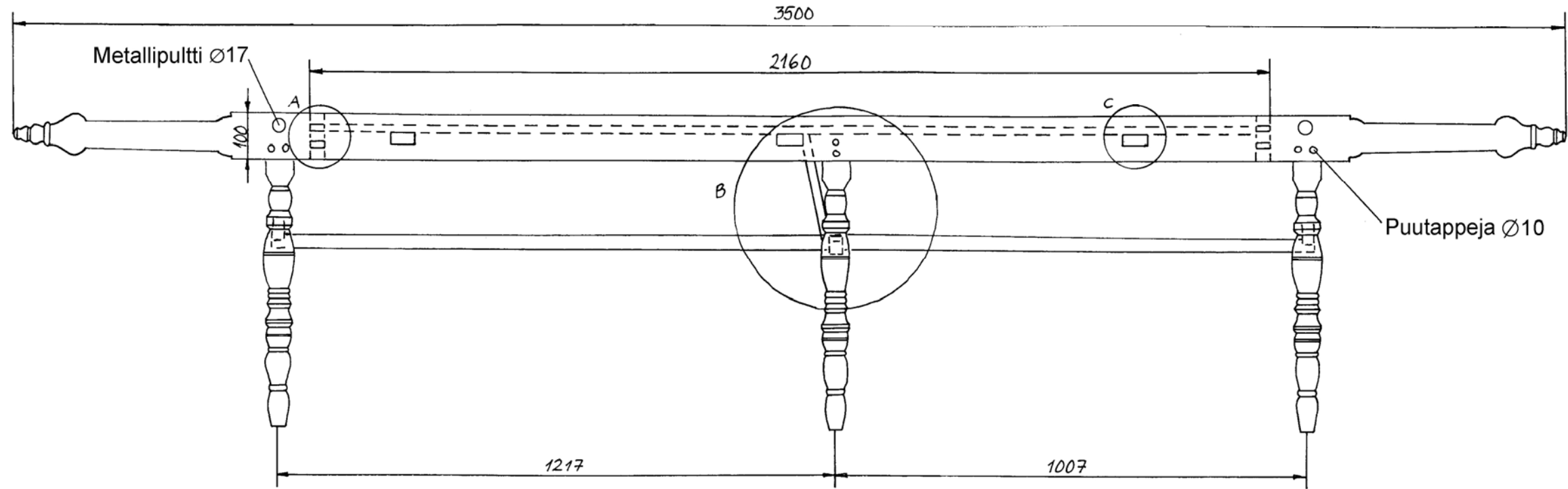

Kuva 82. Proteiinitestin positiivinen tulos päädyn sorvatusta koristeesta otetussa valkoisessa näytteessä (mukana kaksi maalikerrosta).

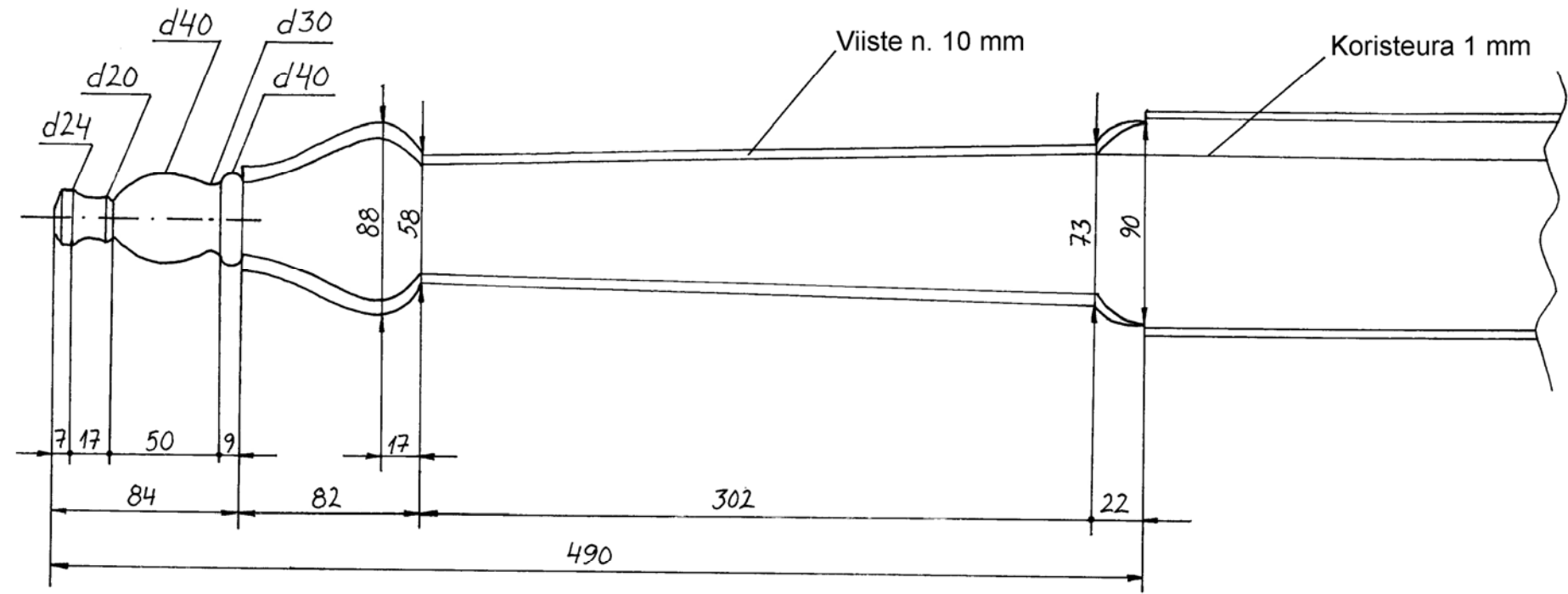
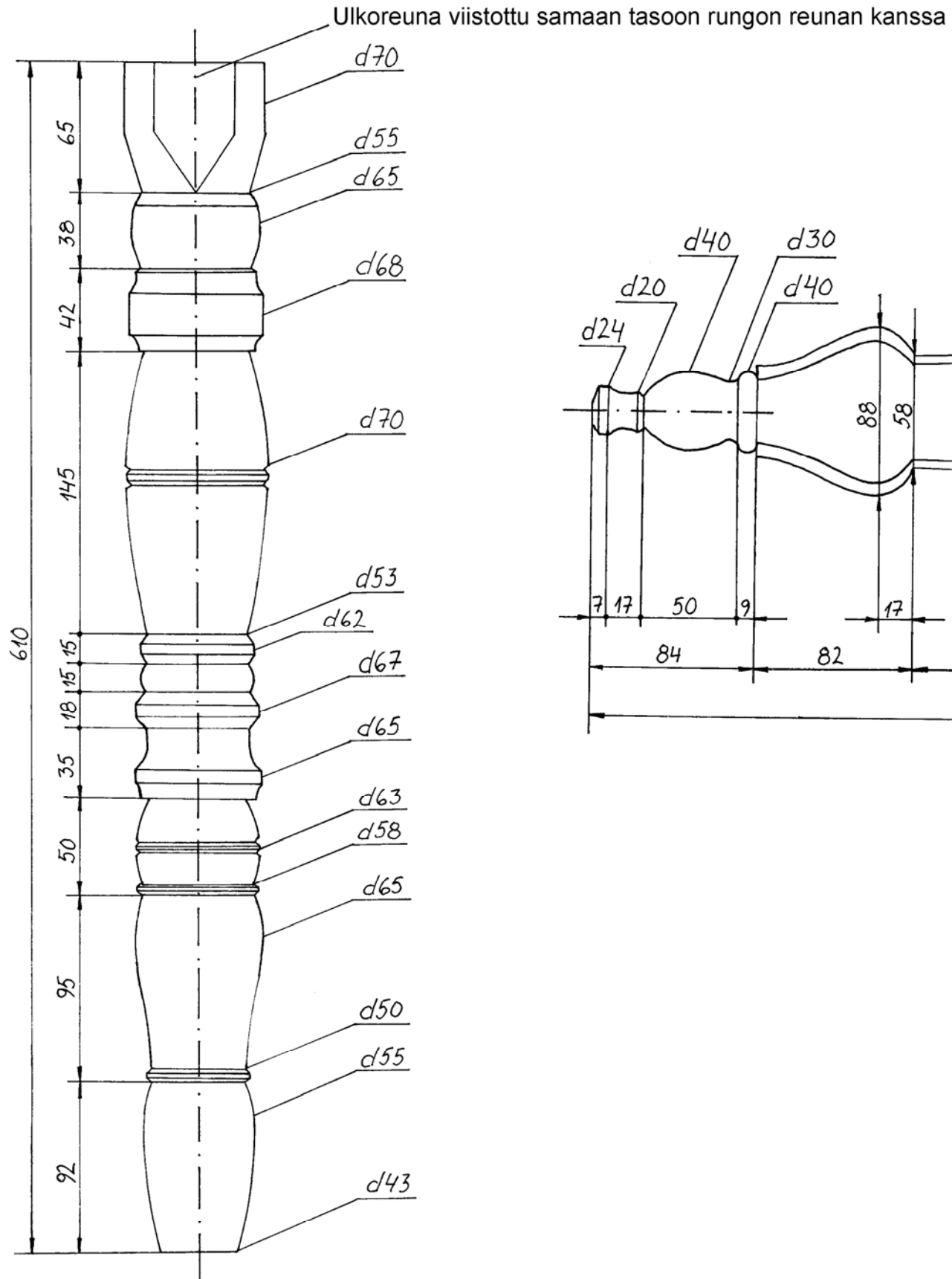
Kuva 83. Proteiinitestin positiivinen tulos rungon mustasta maalista otetussa näytteessä.

	Tislattu vesi	Etanoli	Asetoni	Isopropanoli-ammoniakki-vesi 50-25-25%
Jalka 6, musta	liukenee hankaamalla	liukenee	liukenee	liukenee
Jalka 4, musta + lakka	ei liukene	liukenee	liukenee hankaamalla	liukenee
Runko, musta, sivu B alapinta	liukenee	liukenee	liukenee	liukenee
Runko, musta, sivu B ulkosivu	liukenee	liukenee	liukenee	liukenee
Pitkittäinen tukipuu, musta, alapinta	liukenee	-	-	-
Arkunaluslaudat, musta (risti)	liukenee	-	-	-
Arkunaluslaudat, harmaa	liukenee	liukenee	liukenee	liukenee
Jalka 4, valkoinen	ei liukene	ei liukene	ei liukene	liukenee
Sorvattu kello, valkoinen, yläpäätty oik.	ei liukene	ei liukene	ei liukene	liukenee
Kantoaisan nuppi, valkoinen, jalkopäätty sivu B	ei liukene	ei liukene	ei liukene	liukenee hankaamalla
Sorvattu koriste, valkoinen, jalkopäätty vas.	ei liukene	ei liukene	ei liukene	liukenee
Lapio, musta	liukenee hankaamalla	liukenee	liukenee	liukenee
Lapio, harmaa	ei liukene	ei liukene	ei liukene	liukenee
Liimamaali				
Öljymaali				

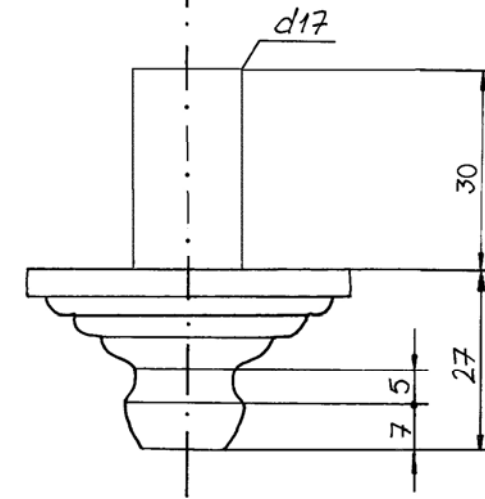
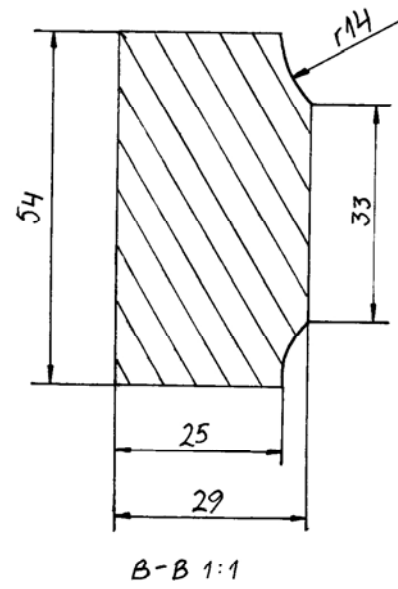
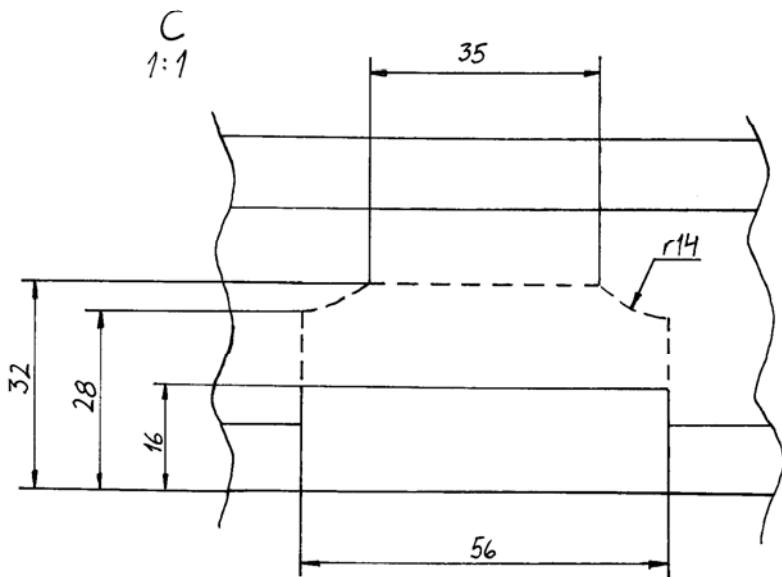
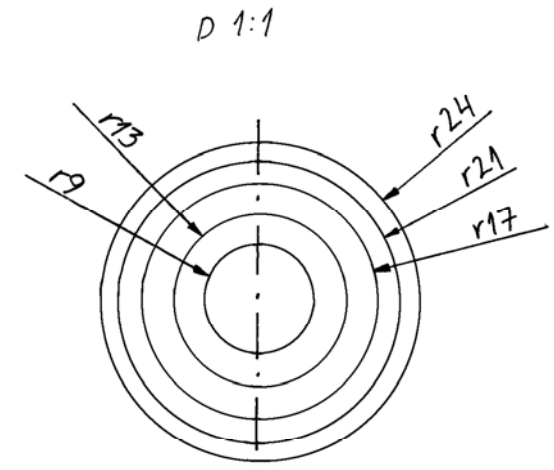
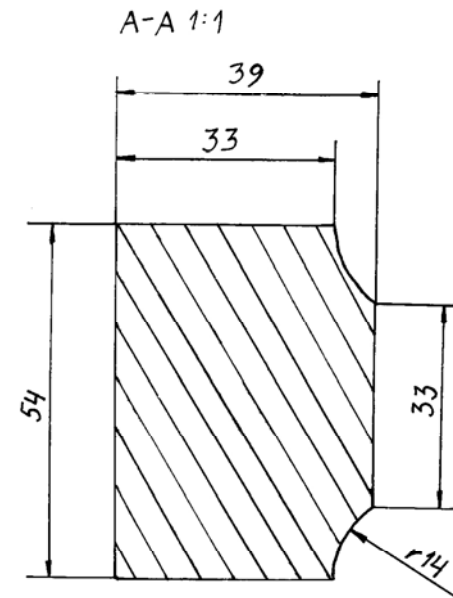
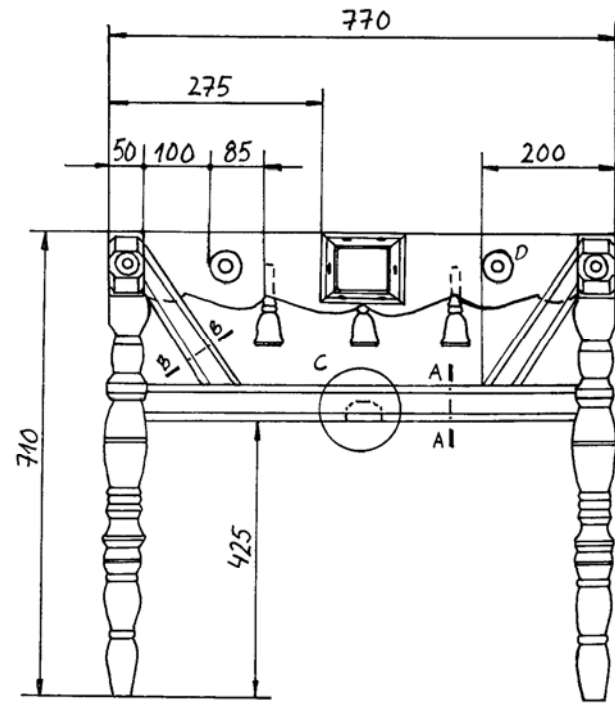

E: Liitos mukailee jalan muotoa

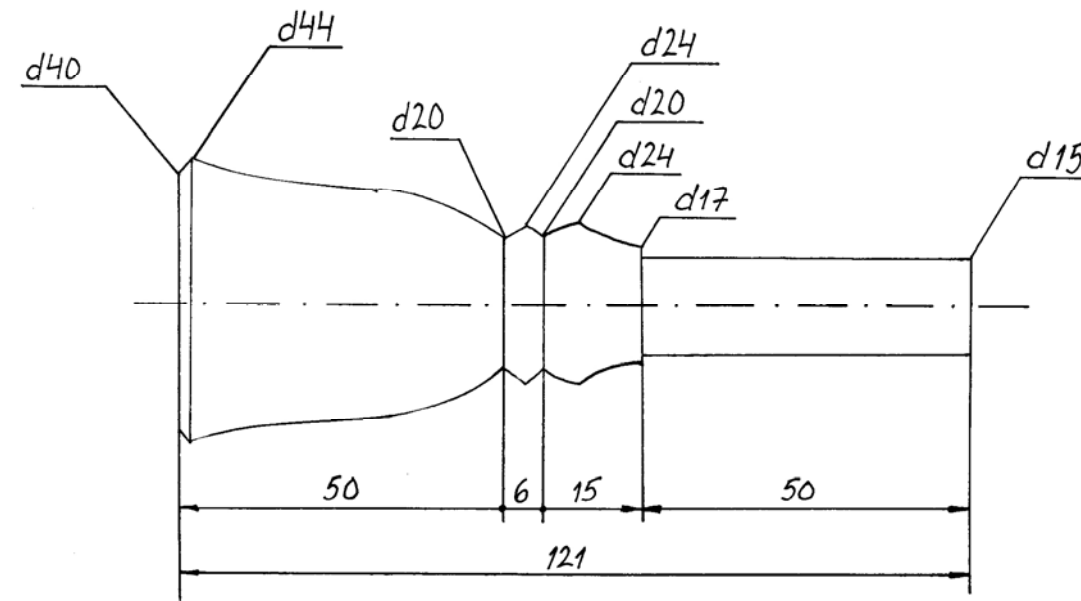
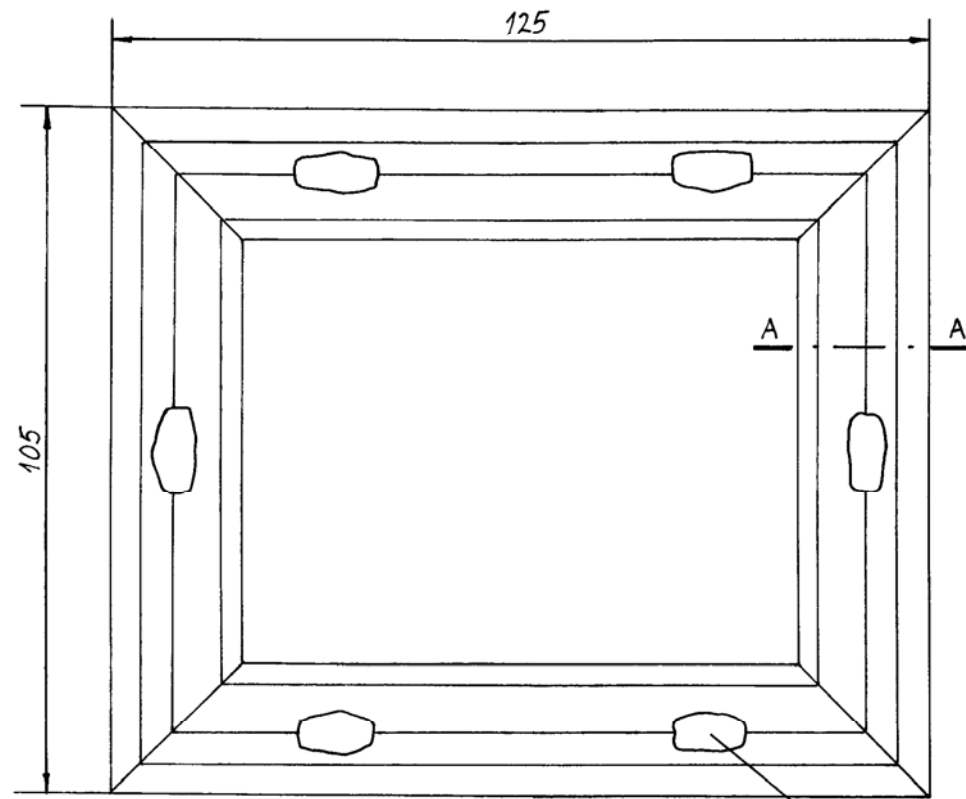
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu / Restaurointi	suhde	piirt.	pvm	nimi
	1:10	310309	310309	<i>S. Nurkko</i>
Sippolan ruumisparit	tark.	310509		<i>M. Korpunen</i>
			1/2009 (1)	

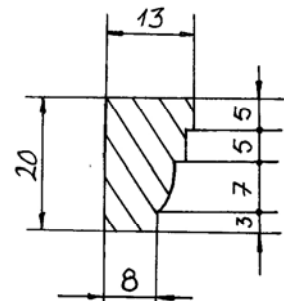
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu / Restaurointi	suhde		pvm	nimi
	1:2,5	piirt. tark.	300309 310309	<i>S. Viikari</i> <i>Antti Korpunen</i>
Sippolan ruumisparit: sorvattu jalka kantoaisa, jossa sorvattu nuppi			1/2009 (2)	

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu / Restaurointi	suhde		pvm	nimi
	1:10	piirt.	300309	<i>S. Nykko</i>
		tark.	510309	<i>Ali. Korpunen</i>
Sippolan ruumisparit			1/2009 (3)	

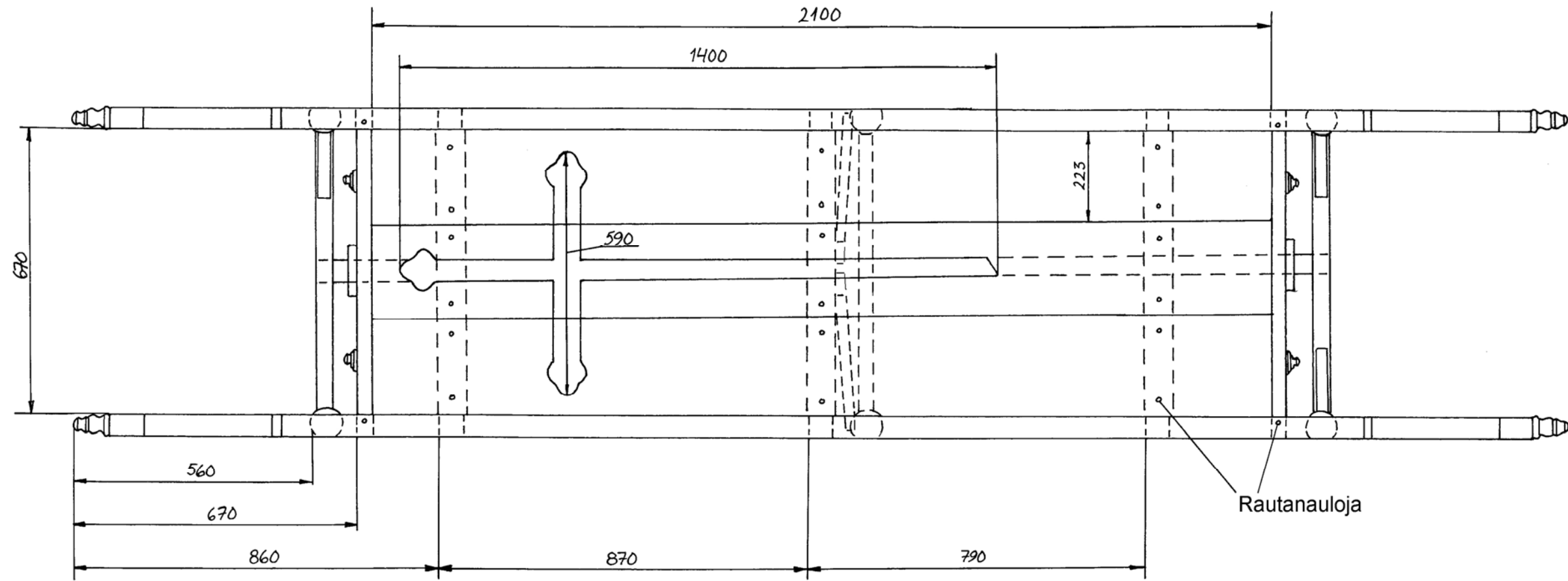

Taottuja rautanauloja

A-A
1:1

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu / Restaurointi	suhde		pvm	nimi
	1:1	piirt.	310309	<i>S. Kurkko</i>
		tark.	310369	<i>U. Agorva</i>
Sippolan ruumispaarit: nimilapun kehys sorvattu kelloaihe			1/2009 (4)	

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu / Restaurointi	suhde		pvm	nimi
	1:10	piirt.	310309	<i>J. Nurkko</i>
		tark.	310509	<i>Antti Kauranen</i>
Sippolan ruumispaarit			1/2009 (5)	

	9.3.2009	15.4.2009	22.1.2010
Jalka 1	8,3 %	6,1 %	4,0 %
Jalka 2	5,4 %	3,8 %	6,6 %
Jalka 3	3,6 %	3,6 %	6,5 %
Jalka 4	6,0 %	4,1 %	5,4 %
Jalka 5	8,0 %	5,8 %	5,3 %
Jalka 6	5,7 %	5,1 %	6,1 %
Sivu A			
Kantoaisa, yläpäätty, ulkopuoli	7,8 %	4,6 %	6,0 %
Kantoaisa, yläpäätty, sisäpuoli	7,3 %	6,8 %	12,1 %
Sivupuu, keskellä, ulkopuoli	9,0 %	4,9 %	6,2 %
Sivupuu, keskellä, sisäpuoli	9,6 %	7,9 %	6,1 %
Kantoaisa, jalkopäätty, ulkopuoli	9,0 %	6,0 %	6,9 %
Kantoaisa, jalkopäätty, sisäpuoli	9,0 %	4,1 %	5,7 %
Sivu B			
Kantoaisa, yläpäätty, ulkopuoli	10,0 %	5,0 %	5,6 %
Kantoaisa, yläpäätty, sisäpuoli	8,0 %	3,8 %	4,2 %
Sivupuu, keskellä, ulkopuoli	6,0 %	3,7 %	6,3 %
Sivupuu, keskellä, sisäpuoli	5,5 %	8,3 %	4,8 %
Kantoaisa, jalkopäätty, ulkopuoli	10,5 %	3,7 %	8,1 %
Kantoaisa, jalkopäätty, sisäpuoli	9,2 %	6,4 %	7,3 %
Yläpäätty, lasikehyksen oik. puoli	8,3 %	5,4 %	7,3 %
Jalkopäätty, lasikehyksen oik. puoli	11,1 %	8,3 %	10,2 %
Arkunaluslaudat, yläpuoli			
Sivun A puoleinen lauta, yläpäätty	8,7 %	3,2 %	3,3 %
Sivun A puoleinen lauta, keskellä	6,0 %	4,8 %	5,6 %
Sivun A puoleinen lauta, jalkopäätty	5,7 %	3,3 %	5,1 %
Keskimmäinen lauta, yläpäätty	5,5 %	4,4 %	5,2 %
Keskimmäinen lauta, keskellä	7,0 %	3,3 %	6,0 %
Keskimmäinen lauta, jalkopäätty	6,7 %	3,8 %	6,3 %
Sivun B puoleinen lauta, yläpäätty	4,6 %	3,5 %	4,0 %
Sivun B puoleinen lauta, keskellä	5,3 %	3,5 %	4,5 %
Sivun B puoleinen lauta, jalkopäätty	5,9 %	4,4 %	5,0 %
Arkunaluslaudat, alapuoli			
Sivun A puoleinen lauta, yläpäätty	8,7 %	2,2 %	4,3 %
Sivun A puoleinen lauta, keskellä	6,0 %	4,6 %	5,3 %
Sivun A puoleinen lauta, jalkopäätty	5,7 %	4,2 %	5,2 %
Keskimmäinen lauta, yläpäätty	5,5 %	2,8 %	3,3 %
Keskimmäinen lauta, keskellä	7,0 %	2,9 %	4,3 %
Keskimmäinen lauta, jalkopäätty	6,7 %	4,3 %	5,0 %
Sivun B puoleinen lauta, yläpäätty	4,6 %	2,8 %	3,8 %
Sivun B puoleinen lauta, keskellä	5,3 %	1,5 %	4,2 %
Sivun B puoleinen lauta, jalkopäätty	5,9 %	3,7 %	5,3 %
Keskimäärin	7,1 %	4,5 %	5,7 %

	pvm	°C	RH %
2009			
	9.9.	17,0	75,0
	16.9.	15,0	71,0
	23.9.	15,0	75,0
	8.10.	13,0	73,0
	20.10.	12,0	66,0
	28.10.	18,0	61,0
	4.11.	12,0	58,0
	11.11.	12,0	60,0
	18.11.	13,0	61,0
	25.11.	12,0	64,0
	4.12.	11,0	61,0
	27.12.	13,0	42,0
2010			
	13.1.	11,0	44,0
	18.1.	11,0	42,0
	23.1.	10,0	33,0
	29.1.	11,0	33,0
	3.2.	11,0	42,0
Keskim.		15,4 °C	58,6 %

(Lähde: Marjamäki, T. 2010, Anjalankosken seurakunta)

Siunaushiekkalapio: Dokumentointi 1

Esine Siunaushiekkalapio	Saapunut 9.3.2009
Omistaja Kouvolan seurakuntayhtymä	Puhelin 020 7596 310 / kiinteistöpäällikkö Jukka Reijo
Laskutusosoite	Sähköposti jukka.reijo@evl.fi
Työn vastaanottaja Saila Nyrkkö, Jari-Pekka Muotio	Työstä vastaavat opettajat Jari-Pekka Muotio, Diego Carlozzo
Työ luvattu valmiiksi Toukokuu 2010	

Valokuva (kuvaaja Saila Nyrkkö 30.3.2010)

Esineen taustaa

Puinen maalattu siunaushiekkalapio arviolta 1800-luvun lopulta. Säilytetty ruumisparien kanssa Sippolan vanhalla hautausmaalla sijaitsevassa von Daehnin hautakappelissa.

Siunaushiekkalapio: Dokumentointi 2

Esine Siunaushiekkalapio	Opiskelija Saila Nyrkkö
Omistaja Kouvolan seurakuntayhtymä	Ryhmä RE6H
Laskutusosoite	
Puhelin 020 7596 310 / kiinteistöpäällikkö Jukka Reijo	

Yleiskuvaus Pienikokoinen lapio, jota käytetty vainajan siunaustilaisuudessa. Yhdestä puusta veistetty, varsi maalattu harmaaksi, pesä mustaksi.			
Materiaalit Puulaji (silmämääräisesti arvioiden) koivu, varressa öljymaali, pesässä liimamaali		Mitat kok. pituus 423 mm varren pituus 250 mm pesän pituus 174 mm pesän suurin lev. 95 mm varren suurin lev. 26 mm varren suurin paks. 30 mm	
Pigmentti- ja sideainemääritykset ☒ Kyllä ☐ Ei			
Raportit liitteet 3/10, 3/11 ja 3/12			

Esineen vauriot

Rakenne ja puumateriaali Puumateriaali hyväkuntoinen, pesän molemmilla sivuilla pitkittäissuuntainen halkeama, pesän nurkasta puuttuu pieni pala.
Pintakäsittely Hyväkuntoinen, pesä hieman kulunut, pesän kärjessä kosteuden aiheuttama lakuuni.

Työraportti

Toimenpiteet Halkeamien liimaus Puhdistus Suojaus	Materiaali/tekniikka Nahkaliima Lapion pesä: etanoli-vesi (50-50%) Varsi: ammoniakki-vesi (1:10) 10% Paraloid B72 etanolissa
--	--

Ennen konservointia päältä

Ennen konservointia alta

Konservoinnin jälkeen päältä

Konservoinnin jälkeen alta

Akryylidispersio	Lascaux Medium für Konsolidierung (4176 Medium for Consolidation)
Akryyliemulsio	Lascaux D498-M (2048 Acrylic Emulsion)
Epoksiliima (24 h)	Casco Strong Epoxy Professional
Epoksiliima (2 min)	Casco Strong Epoxy Super Quick
Kluwel G	Deffner & Johann GmbH
Mowilith 30 (rakeina)	Deffner & Johann GmbH
Nahkaliima	Vanhanajan puusepäliima, Sateenkaarivärit Oy
Paraloid B72 (rakeina)	Deffner & Johann GmbH
Polyamiditanko	Ertalon 6SA, Etra Oy
Puunkorjausmassa	Scanfix Wood Stick SES-4
Ruosteenmuuntaja	Dinitrol RC900 Converust Epoxy
Sampiliima	Kirjovärit Oy